T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

ÇOCUK KÜTÜPHANELERİNDE MEKÂN TASARIMI VE TÜRKİYE'DEKİ ÇOCUK KÜTÜPHANELERİ

Merve ÇİMENTEPE

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Coşkun POLAT

Çankırı – 2021

T.C.

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

ÇOCUK KÜTÜPHANELERİNDE MEKÂN TASARIMI VE TÜRKİYE'DEKİ ÇOCUK KÜTÜPHANELERİ

Merve ÇİMENTEPE

ORCID: 0000-0001-5862-6952

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Coşkun POLAT

Çankırı – 2021

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ ..... **iv**

TEZ KABUL VE ONAY ..... **v**

ÖNSÖZ vi

ÖZET vii

ABSTRACT viii

KISALTMALAR ix

TABLO LİSTESİ x

ŞEKİL LİSTESİ xi

GRAFİK LİSTESİ xii

1. BÖLÜM: GİRİŞ **1**

1.1. Konunun Önemi 1
1.2. Araştırmanın Amacı ve Hipotezi 4
1.3. Araştırmanın Kapsamı ve Örneklemi 6
1.4. Araştırma Yöntemi ve Veri Toplama Teknikleri 7
1.5. Araştırmanın Düzeni 8
1.6. Kaynaklar 9

2. BÖLÜM: ÇOCUK KÜTÜPHANELERİ **13**

2.1. Tanımı ve Önemi 13
2.2. Hedef Kitle 15
2.3. Amacı 16
2.4. Hizmetler 18
2.5. Çocuk Kütüphanesinin Unsurları 19
2.5.1. Kullanıcı/Hedef kitle 20
2.5.2. Personel 21
2.5.3. Derme 23
2.5.4. Bütçe 25
2.5.5. Bina/Mekân 27
2.5.6. Bilgi ve Beceri Hizmetleri 30

3. BÖLÜM: MEKÂN TASARIMI **32**

3.1. Mekân, Kişisel ve Toplumsal Önemi 32
3.2. Mekân Tasarımı 34
3.3. Mekân Tasarımını Etkileyen Faktörler 36
3.3.1. Fiziksel Faktörler 36
3.3.2. Biyolojik Faktörler 37
3.3.3. Psikolojik Faktörler 37
3.3.4. Toplumsal Faktörler 38
3.3.5. Kültürel Faktörler 38

3.3.6. Estetik Faktörler 39
3.4. Mekân Tasarımı ve Ergonomi 40
3.5. Mekân Tasarımında Donanım ve Renk Özellikleri 44
3.6. Mekân Tasarımında Aydınlatma 47
3.7. Mekân Tasarımı ve Teknoloji 49
3.8. Mekân Tasarımı ve Çocuk Kütüphaneleri 50

4. BÖLÜM: ÇOCUK KÜTÜPHANELERİ MEKÂN ÖZELLİKLERİ 52

4.1. Çocuk ve Mekân 52
4.2. Çocuk Kütüphanelerinde Mekân 57
4.3. Çocuk Kütüphaneleri Dış Mekân Özellikleri 60
4.4. Çocuk Kütüphaneleri İç Mekân Özellikleri 62
4.4.1. Boyutsal ve Biçimsel Özellikler 63
4.4.2. Atmosferik Özellikler 71
4.4.3. Görsel Özellikler 73
4.4.4. İşitsel Özellikler 74
4.4.5. Dokunsal Özellikler 75
4.5. Çocuk Kütüphanelerinin Kullanıcıları 76
4.5.1. Geçici Kullanıcılar 76
4.5.2. Sürekli Kullanıcılar 77
4.6. Çocuk Kütüphanelerinde Mekânın Kullanıcı Hizmetlerine Etkisi 77
4.7. Çocuk Kütüphanesi ve Mekân Tasarımı Süreci 79
4.7.1. Tasarım Ekibinin Oluşturulması 80
4.7.2. Danışma Ekibinin Oluşturulması 81
4.7.3. Mekânın Oluşum Süreci 82
4.8. Çocuk Kütüphanesi Mekân Tasarımında Çevresel Etmenlerin Etkisi 84
4.8.1. Kullanıcıya Bağlı Etmenler 85
4.8.2. Çevreye Bağlı Etmenler 86
4.8.3. Üretim Kaynaklı Etmenler 88
4.8.4. Politika, Zorunluluk ve Kurumlara Bağlı Etmenler 88
4.9. Çocuk Kütüphanesi Binasının Mekânsal ve Yapısal Özellikleri 90

5. BÖLÜM: BULGULAR 94

5.1. Bina Özellikleri 94
5.2. Çocuk Kütüphanesinin Alanı 95
5.3. Dış Mekân Özellikleri 97
5.4. İklimlendirme ve Havalandırma 98
5.5. Güvenlik 99
5.6. Farklı Özelliklere Sahip Kullanıcılarda Tasarım 100
5.7. Zemin Kaplaması 101
5.8. Bina İç Organizasyonu 102
5.9. Bebekler için kütüphane hizmetleri 105
5.10. Çocuk kütüphanelerinde yetişkinler için kütüphane hizmeti 106
5.11. Bütçe 107
5.12. Personel niceliği, niteliği ve çocuk kütüphanelerine tercih ederek gelme durumu 109
5.13. Personelin çocuk kütüphanesiyle ilgili görüşleri 111
5.14. Bağımsız binaya sahip olma durumunun değerlendirilmesi 113

5.15. Binanın çocuk kütüphanesi olarak planlamış olma durumunun değerlendirilmesi 116

6. BÖLÜM: SONUÇ VE ÖNERİLER 119

ÇOCUK KÜTÜPHANELERİ MEKÂN TASARIMI İÇİN KONTROL LİSTESİ. 127

KAYNAKÇA 131

EKLER 141

ÖZGEÇMİŞ 149

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım "*Çocuk Kütüphanelerinde Mekân Tasarımı ve Türkiye'deki Çocuk Kütüphaneleri*" adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

30/07/2021

Merve ÇİMENTEPE

TEZ KABUL VE ONAY

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Merve ÇİMENTEPE tarafından hazırlanan "*Çocuk Kütüphanelerinde Mekân Tasarımı ve Türkiye'deki Çocuk Kütüphaneleri"* başlıklı bu çalışma, *30/07/2021* tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda *oybirliği* başarılı bulunarak jürimiz *tarafından Bilgi ve Belge Yönetimi* Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Danışman	: Prof. Dr. Coşkun POLAT	İmza: ……..
Üye	: Prof. Dr. Hüseyin ODABAŞ	İmza: ……..
Üye	: Doç. Dr. Mehmet Ali AKKAYA	İmza: ……..

ONAY

Bu Tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 01.07.2021 tarih ve 2021/25-5 sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Coşkun POLAT

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Bina, kütüphaneyi oluşturan temel unsurlardan biridir. Kütüphane binası, hizmetlerin kullanıcının hizmetlerle buluştuğu fiziksel mekândır. Her türlü bilgiye kolayca erişim sağlanan bu çağda kütüphanelerin rolü, doğru ve güvenilir bilgiyi sunmak ve kütüphanelerin sadece kitapların bulunduğu ya da bilgi edinmek için gidilen mekânların ötesinde, kullanıcıların iletişim kurabilecekleri, insanlarla buluşup, görüşüp, birlikte vakit geçirebilecekleri çok amaçlı kullanılabilen yapılara dönüştürülmesi olmalıdır

Çocuk kütüphanelerinde mekânın 'çocuğa' özgü tasarlanması ve hizmetlerin 'çocuğa' özgü sunulması, onların kütüphane kullanıcısı birey olmalarında büyük önem taşımaktadır. Gelişen teknolojiye bağlı olarak çocuk kütüphanelerinin somut olarak var olması çocuklar için sosyalleşebileceği mekânlara işaret etmektedir. *"Çocuk Kütüphanelerinde Mekân Tasarımı ve Türkiye'deki Çocuk Kütüphaneleri"* adıyla hazırlanan bu tezde, kullanıcı odaklı bir bakış açısıyla ve estetik bir mekân oluşturmayı amaçlamaktadır.

Bu çalışmanın hazırlanmasının her aşamasında başta sabrı olmak üzere hoşgörüsü ve anlayışıyla daima destek veren, engin bilgi ve tecrübeleriyle yol gösteren, yönlendirme ve bilgilendirmeleriyle tezimi bilimsel temeller ışığında şekillendiren, mesleki olarak gelişmemde çok büyük payı olan saygıdeğer hocam *Prof. Dr. Coşkun POLAT*'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Hem lisans hem de yüksek lisans eğitimim boyunca sağladıkları katkılar ile *Prof. Dr. Hüseyin ODABAŞ, Doç. Dr. Mehmet Ali AKKAYA* ve *Dr. Öğr. Üyesi Kasım BİNİCİ* hocalarıma teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Ve son olarak belki de en büyük teşekkürü hak eden, hayatım boyunca her zaman bana destek olan, maddi-manevi desteklerini her daim yanımda hissettiğim anneme, babama, kardeşlerime sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

30/07/2021

Merve ÇİMENTEPE

ÖZET

Tezin Başlığı : Çocuk Kütüphanelerinde Mekân Tasarımı ve Türkiye'deki Çocuk Kütüphaneleri

Tezin Yazarı : Merve ÇİMENTEPE

Danışman : Prof. Dr. Coşkun POLAT

Anabilim Dalı : Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı

Tezin Türü : Yüksek Lisans

Kabul Tarihi : 30/07/2021

Çocuk kütüphaneleri, çocuklarda okuma alışkanlığı kazanma, zihinsel ve fiziksel gelişimlerine katkı sağlamada, hem örgün hem de yaygın eğitimin hedeflerini açısından kritik öneme sahip kurumlardır. Çocuk kütüphanelerinin hedefine ulaşmasında uygun koşullarda ve yeterli donanımla hizmet vermesi önemlidir. Bu doğrultuda tezin amacı, gelişmeler ve yönelimler doğrultusunda çocuk kütüphanelerinde mekân tasarımına yönelik özellikleri ve eğilimleri ortaya koyarak, ülkemizdeki çocuk kütüphanelerinde çağdaş bir mekân tasarımı için kontrol listesi oluşturmaktır.

Çalışma, araştırmanın örneklemini oluşturan Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü (KYGM)'ne bağlı çocuk kütüphanelerinde kütüphane hizmeti sunma ve kütüphane kullanıcısı bireyler yetiştirmede mekânın rolünün belirlenmek amacıyla hazırlanmıştır. Ayrıca bireylerin kütüphane kullanma alışkanlığının kazanmasında mekân unsurunun ölçüt olup olmadığı da belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçlar doğrultusunda çocuk kütüphanelerinde çalışan personellerin görüşlerine yönelik sorular oluşturulmuş ve bu sorular üzerinden değerlendirmeler yapılmıştır. Hazırlanan sorular, KYGM'ye bağlı 40 çocuk kütüphanesinde çalışan personele anket tekniği ile iletilerek verilerin analiz edilmesi ile araştırmanın bulguları oluşturulmuştur. Çocuk kütüphanelerinde mekân tasarımının kısmen yeterli olduğu ve bu yeterlilik düzeyi ile kütüphane hizmetlerinin verimliliği (hem personel hem de kullanıcı grubu açısından) arasında anlamlı bir bağ olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca kütüphane kullanıcısı bireyler yetiştirmede konusunda mekânın önemli rol oynadığı ortaya çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk kütüphaneleri, Mekân Tasarımı, Çocuk Kütüphanelerinde Mekân

ABSTRACT

Thesis Title **:** Space Design in Children's Libraries and Children's Libraries in Turkey

Author **:** Merve ÇİMENTEPE

Supervisor **:** Prof. Dr. Coşkun POLAT

Department **:** Information Management

Thesis Type **:** Master's Thesis

Date **:** 30/07/2021

Children's libraries are critical institutions in terms of the goals of both formal and non-formal education in helping children acquire reading habits and contribute to their mental and physical development. It is important for children's libraries to provide services with sufficient equipment and under appropriate conditions in order to achieve their goals. In this direction, the purpose of the thesis is to create a checklist for a contemporary space design in children's libraries in our country by revealing the features and trends in space design in children's libraries in line with developments and orientations.

The study has been prepared in order to determine the role of space in raising library users and providing library services in children's libraries affiliated to the General Directorate of Libraries and Publications (KYGM), which constitutes the population of the research. Besides, it has been tried to determine if the element of space is a criterion for individuals to gain the habit of using the library. In the direction of these goals, questions regarding the opinions of the staff working in children's libraries were prepared and evaluations were made on these questions. The questions were conveyed to library staff working in 40 children's libraries affiliated to KYGM via questionnaire technique and the results of the research were created by analyzing the data. Space design in children's libraries is partially sufficient and there is a meaningful relation between this level of sufficiency and the efficiency of library services (in terms of both staff and user group). In addition, it is revealed that the space plays an important role in raising library users.

Keywords: Children's Libraries, Space Design, Space in the Children's Libraries

KISALTMALAR

ADA	Americans Disabilities Act/Amerikan Engelliler Derneği
ALA	American Library Association/Amerikan Kütüphane Derneği
APA	American Psychological Association/Amerika Psikoloji Derneği
HVAC	Heating, Ventilating and Air Conditioning/Isıtma, Havalandırma ve İklimlendirme
IFLA	The International Federation of Library Associations and Institutions/Uluslararası Kütüphane Dernekleri ve Kurumları Federasyonu
KYGM	Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü
SPSS	Statistical Package for the Social Sciences/Sosyal Bilimler İstatistik Paketi
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TDK	Türk Dil Kurumu
TSE	Türk Standartları Enstitüsü
UNICEF	United Nations International Children's Emergency Fund/Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuk Acil Yardım Fonu
UNESCO	United Nations Educational Scientific and Cultural Organization/Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu

TABLO LİSTESİ

Tablo No: **Sayfa**

Tablo 5.1: Çocuk kütüphanelerinde bina özellikleri 94
Tablo 5.2: Binayı başka kurumlarla beraber kullanan çocuk kütüphanelerinin fiziksel alanı 96
Tablo 5.3:Bina olarak bağımsız çocuk kütüphanelerinin fiziksel alanı 96
Tablo 5.4: Çocuk kütüphanelerinde dış mekân özellikleri 97
Tablo 5.5: Sürdürülebilir bina özellikleri 98
Tablo 5.6: Bina içinde güvenlik önlemleri 99
Tablo 5.7: Farklı özelliklere sahip kullanıcılarda tasarım 100
Tablo 5.8: Zemin kaplaması 101
Tablo 5.9: Çocuk kütüphanelerinde konforu sağlayan özellikler 102
Tablo 5.10: Kütüphane içi planlama ve tasarımı 103
Tablo 5.11: Bebekler için kütüphane hizmeti 105
Tablo 5.12: Yetişkinler için kütüphane hizmet 106
Tablo 5.13: Çocuk kütüphanelerinde bütçe 107
Tablo 5.14: Çocuk Kütüphanesini tercih etme durumu 110
Tablo 5.15: Çocuk Kütüphanelerine ilişkin ifadelerde personelin katılma düzeyi ortalamaları 111
Tablo 5.16: Çocuk Kütüphanelerine ilişkin ifadelerde bağımsız binaya sahip olma durumu 114
Tablo 5.17: Çocuk Kütüphanelerine ilişkin ifadelerde planlı kütüphane binasına sahip olma durumu 117

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil No: **Sayfa**

Şekil 3.1. Ergonomik tasarım - fiziksel kullanıcı gereksinimleri ilişkisi 42
Şekil 3.2. Ergonomik tasarım - psiko-sosyal kullanıcı gereksinmeleri ilişkisi 43

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 3.1: Bütçe seçenekleri 108
Grafik 3.2: Personel sayısı 109
Grafik 3.3: Kütüphaneci sayısı 109

1. BÖLÜM: GİRİŞ

1.1. Konunun Önemi

Bilim ve teknolojide yaşanan gelişmelere koşut olarak artan bilgi üretimi ve tüketimine karşı bireyin kayıtsız kalmaması için kendini sürekli geliştirmesi ve değiştirmesi gerekmektedir. Bireyin toplumsal konumunu koruma ve idame ettirmesinin bilgi tüketimine endekslendiği bu dönemde, çeşitlenen bilgi kaynaklarından gereksinim doğrultusunda etkin olarak yararlanabilme büyük önem taşımaktadır. Artan ve çeşitlenen bilgi kaynaklarına erişmek ve kullanım şeklini öğrenmek, varlık nedeni bilgiye gereksinim duyanlarla bilgi kaynaklarını buluşturma olan kütüphanelere olan ihtiyacı da artırmıştır (Yağcı, 2007). Çünkü teknolojik gelişmeler bilgi üretimi ve tüketiminde sayısız fırsatlar ve araçlar sunarken, gerçek bilgi gereksinimi ile uygun ve doğru bilgi kaynağı arasındaki ilişkinin iyi konumlandırılabilmesi tercihini de ön plana çıkarmıştır. Bu tercihte güvenilir ve doğru bilginin düzenlenmiş olarak bireylerin yararına sunulması bağlamında kütüphaneler en doğru adreslerdir.

Temel amacı bilgi kaynağı ile bilgiye gereksinim duyan bireyi buluşturma olan kütüphanelerin yapılanmasında, çeşitli özelliklerinden dolayı farklılık gösteren hedef kitle temel belirleyicidir. Hedef kitledeki bu farklı özellikler kütüphanelerin fiziksel ve idari yapılanmasından dermesine ve hizmetlerine kadar çeşitlenmesine, bir başka deyişle de kütüphanelerin farklı türlerde oluşmasına neden olmaktadır. Toplumsal bir kurum olarak nihai hedefi toplumun akademik ve kültürel yaşamına bilgi hizmetleri aracılığıyla katkı sağlamak olan kütüphanelerde, bilgi becerilerinin alışkanlığa dönüşmesinde ilk ve önemli basamak olarak çocuk kütüphanelerinin yeri farklıdır. Bilgi toplumunun inşasında çocuk kütüphaneleri, çocuklara okuma alışkanlığı ve bilgi tüketimi becerisi kazandırılması aracılığıyla onların zihinsel ve eğitsel gelişimlerine katkı sağlama adına vazgeçilmez oluşumlar olarak değerlendirilmektedir.

Kütüphaneler, yaşamın her anında birey üzerinde öğrenmeyi ve okuma alışkanlığını kazandırmayı etkileyen en önemli kurumlardan biridir. Kütüphaneler öğrenmeyi erken yaşlardan itibaren destekleme misyonuyla oluşturulan ve bu yönde donanıma sahip kurumlardır. Çocuklara yönelik hizmetlerin planlandığı ve yürütüldüğü çocuk kütüphaneleri, eğitim-öğretimle birlikte okuryazarlık ve yaşam boyu öğrenme becerilerini desteklemektedir (International Federation of Library Associations and

Institutions (IFLA), 2011, s. 546). Yaşamla başlayan öğrenme, çocuk kütüphaneleri ve diğer kütüphanelerle birlikte yaşam boyu öğrenme becerilerini; okulla başlayan okuma ise, çocuk kütüphaneleri, okul kütüphaneleri ve halk kütüphaneleriyle birlikte işlevsel okuryazarlık becerilerine dönüşmektedir.

Çocuk kütüphaneleri, çocukların bilgi, kültür ve eğlenme gereksinimlerini karşılayan ve toplumsal değişikliklere yanıt veren kurumlardır. Çocukların kütüphane kullanma alışkanlığını kazanması, kütüphane kaynakları ve teknoloji hakkında bilgi sahibi olmaları ve sorularına kütüphane aracılığıyla cevap bulmaları için gereken bilinci vermektedir (IFLA, 2007, s. 3).

Çocuk kütüphaneleri, çocuklara okumanın keyfini ve bilgiyi keşfetmenin heyecanını yaşamalarını ve hayal güçlerinin gelişmesine olanak sağlamakta, çocuklara kütüphanelerden yararlanmayı, elektronik ve yazılı medya becerilerini nasıl geliştirebileceğini öğretmektedir (IFLA/UNESCO, 2004). Çocukların konuşma, dinleme, okuma ve okuryazarlık becerilerini kazanmasında ve teşvik edilmesinde önemli bir yere sahiptir.

Çocuk kütüphanelerinin öncelikli amacı çocuklara okuma alışkanlığı ve bilgi kullanım becerileri kazandırma olsa da, hedef kitlesinin bu becerileri kazanmasına olan katkısı düşünüldüğünde ebeveynler de hizmet vermekle yükümlü olduğu hedef kitlesi arasındadır. Çünkü çocuğun okuma ve bilgi kaynaklarına aşinalık kazanmasında aile, ilk öğrenme ortamı olarak çocuk kütüphanelerinin hedefine ulaşmasında en önemli paydaştır. Bu nedenle çocuk kütüphaneleri bir yandan çocukların kütüphane ve bilgi kaynaklarını kullanmalarına yönelik hizmetler verirken, diğer yandan da bu etkinliklerin çocuklarda alışkanlıkla birlikte sürekliliğe dönüşmesi amacıyla ebeveynlerle ortaklaşa çalışmaktadır.

Türü ne olursa olsun kütüphane kurumunun oluşumundaki asgari müşterek unsurlar bina, derme, personel, bütçe ve kullanıcıdır. Bu unsurlardan bina, kütüphane algısının zihinsel şekillenmesinden bilgi gereksinimini karşılamada nicel açıdan yeterli dermenin bulundurulması ve mekâna dayalı etkin bilgi hizmetlerinin verilmesine kadar pek çok açıdan önemlidir. Her ne kadar e-kaynaklar ve e-hizmetlerin yaygınlaşması ve bilgi hizmetlerinden uzaktan yararlanılabilmesiyle birlikte kütüphanelerin fiziksel olarak varlığı tartışma konusu olsa da, bina halen kütüphane kurumunu oluşturan temel unsur olarak varlığını ve önemini devam ettirmektedir.

Mevcut kütüphane binalarının görkemli ve etkileyici görünüşleri, işaret edilen önemin bir yansımasıdır. Yanı sıra, hedef kitleyi memnun edici bir ortamda bilgi hizmeti sunulması amacıyla iç mekân tasarımı da kütüphaneler için önemli çalışma alanlarından biri olmuştur.

Hazırlar (2004, s. 1)'ın da dikkat çektiği gibi, mekân ve bina kullanıcıyı, kullanıcı da mekân ve binayı etkiler. Mekân ve bina tasarımının uygunluğu ve uyumluluğu, kullanıcı memnuniyeti ve dolayısıyla da kütüphanenin amaç ve hedefine ulaşmasında etkilidir.

Kütüphanenin gereken ilgiye mazhar olabilmesi için binanın doğru yerde ve doğru şekilde olması belirleyicidir. Bununla birlikte binanın mimari açıdan işlevselliği, estetik bir görünüme sahip olması, hem kullanıcılar hem de çalışanlar için ergonomik olması, kütüphanenin niteliği ve tercih edilirliğiyle paralel özelliklerdir. Binanın boyutsal ve biçimsel, atmosferik, görsel, işitsel ve dokunsal özelliklerinin hedef kitleye uygun olması gerekir (Küçükcan-Balkaş, 2005, s. 32). Binada bu özelliklerin olmaması kütüphanenin işlevsizliği bir yana hedef kitle üzerinde bedensel veya psikolojik olarak çeşitli sağlık sorunlarına da sebep olabilir. Bina tasarımında "üç A"yı (adaptability-adaptasyon, accessibility-erişebilirlik ve aesthetics -estetik)" sürece dâhil etmek çok önemlidir (Bon, Cranfield ve Latimer, 2011, s. 131). Yapılan binanın amaca uyum sağlaması, erişebilir olması ve estetik bir görünüşe sahip olması binadan elde edilen verimi arttırmaktadır. Kütüphanenin bulunduğu mekân ve bina kullanıcıların kütüphaneyi tercihi ve önemsemesi üzerinde etkilidir. Bilgi toplumunun 'üçüncü mekânları' olarak çocuk kütüphaneleri, binalarıyla ve iç tasarımlarıyla çocuklar için cezbedici ve tercih edilebilir olmalıdırlar.

Bina ve iç mekân unsurunun hizmetlerle en ilişkili olduğu kütüphane türü hiç şüphesiz çocuk kütüphaneleridir. Bağımsız çocuk kütüphaneleri ya da halk kütüphaneleri içinde oluşturulan çocuk bölümlerinin *"çocuğa uygunluk"* ilkesiyle tasarlanması, son dönemde akademik, pedagojik ve teknik anlamda üzerinde önemle durulan konulardandır. Nitekim çocuk kütüphanelerinin amaçlarını gerçekleştirebilmesiyle sahip olduğu fiziksel olanaklar arasında yakın bir ilişki söz konusudur. Çocuk kütüphanelerinin işlevselliği için çocukları kütüphaneyi çeken, davet eden binalar ile iç mekân tasarımının uygun yapıldığı yerler olması gerekmektedir. Çocuk kütüphaneleri yer olarak kolay ulaşılabilir, merkezi bir noktada olmalı ve bina

tasarımının da hedef kitle tarafından dikkat çekici olması gerekir. Çocuk kütüphaneleri, çocukların ihtiyaçları doğrultusunda tasarlanmalı, çocukların ilgi alanına giren, ihtiyacını karşılayan nitelikte, yaygın söylenişle de çocuğa uygun olması gerekir.

Ülkemizde çocuk kütüphanelerinin yapılanmasında halk kütüphaneleri veya yetişkin kütüphaneleriyle aynı binanın veya yapının içinde olması yaygın bir yaklaşımdır. Bu yönde bir yapılanmanın hiç şüphesiz avantajları ve dezavantajları vardır. Çocuk kütüphanelerinin hedef kitlesi içerisinde yer alan ailelerin çocuklarıyla birlikte kütüphane kullanmalarında, yetişkin ve çocuk kütüphanesinin birlikte olması destekleyici bir durum olarak değerlendirilebilir. Normalde düzenli kütüphane kullanıcısı olmayan, ancak çocukları için kütüphaneye gelmek zorunda kalan ebeveyn ve aile bireylerinde de kütüphaneyi kullanma alışkanlığı oluşabilir. Buna karşın, halk kütüphanesi binasının öncelikle çocuklar için tasarlanmamış olmasından kaynaklı olarak çocuklara çekici gelmemesi ve ilgi alanlarına girmemesi bu tür yapılanmanın öncelikli dezavantajıdır.

Bu çalışma, çocuk kütüphanelerinde diğer kütüphane türlerinden görece daha ön planda olan/olması gereken bina ve iç tasarım unsurunun, ülkemiz özelinde kütüphanecilerin gözüyle mevcut durumunun belirlenmesi, uygunluğunun değerlendirilmesi ve olması gerekene ilişkin sonuçların ortaya konulması amacını taşımaktadır. Bu bağlamda, çocukların işlevsel okuryazar ve kütüphane kullanım alışkanlığını kazanmasında çocuk kütüphanelerinin/bölümlerinin fiziksel yapılanmasının önemi ve olması gerekenler tartışılmış, konuyla ilgili yapılan alan araştırmasıyla ülkemiz çocuk kütüphaneleri için durum tespiti yapılmış ve daha iyi nasıl olabilire ilişkin öneriler getirilmiştir.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Hipotezi

Kütüphaneler, bilginin meta haline gelerek değişim ve gelişimin odağında yer aldığı bilgi çağında, bilgi toplumuna uygun bireylerin yetiştirilmesinde örgün öğretimin vazgeçilmez destekçisi ve başlı başına da yaygın öğretim kurumu olarak kritik önemi haiz oluşumlardır. Kütüphanelerin kendilerinden beklenileni hakkıyla icrasında sahip

oldukları olanaklar etkilidir. Bina ve mekânsal uygunluk da kullanıcı memnuniyetini sağlamada öncelikli olarak ele alınan ve değerlendirilen bir konudur.

Çocuk kütüphaneleri, çocukların okuma alışkanlığı kazanma, öğrenme, zihinsel ve fiziksel gelişimlerine katkı sağlamada, hem örgün hem de yaygın eğitimin hedefleri açısından kritik öneme sahip kurumlardır. İşlevsel ve yararcı çocuk kütüphanelerinin oluşturulması ve buralarda bilgi çağının gereklerine uygun hizmetlerin sunulması hiç şüphesiz altyapı ve sahip olunan olanaklarla ilgilidir. Mekân tasarımı tüm kütüphane türleri için etkin hizmet vermenin ön koşulu olsa da, duygu ve hayal dünyalarının gelişmesinde büyüdükleri ve toplumsallaştıkları mekânların çocuklar için ayrı bir yeri olmasından dolayı, çocuk kütüphanelerinde ayrıca düşünülmesi ve ele alınması gerekli bir çalışma alanıdır. Son zamanlarda yapılan bazı girişimler ve çalışmalarla ülkemizde çocuk kütüphaneleri sınırlı bir çevrede yaygın etkisi olmaksızın gündeme gelmiş olsa da, işlevsel çocuk kütüphanelerinin ve hizmetlerinin inşasının beklenen düzeyde olmadığı söylenebilir. Bu bağlamda araştırma; "Türkiye'deki çocuk kütüphanelerinin mekân tasarımına gereken önemin verilmemesi, çocukların kütüphane kullanıcısı olmasını, kütüphane kullanma alışkanlığını kazanmasını ve işlevsel okuryazar olmasını olumsuz etkilemektedir" sorununa çözüm önerileri getirmeyi hedeflemiştir. Odak noktasını oluşturan bu sorun bağlamında araştırmanın amacı; "çocuk kütüphanelerinde bina ve mekân tasarımına ilişkin unsurları ortaya koyarak, mevcut koşullar ve olanaklar dâhilinde çocuklara kütüphane kullanım alışkanlığını kazandırma adına ülkemiz çocuk kütüphanelerini değerlendirmektir". Bu temel amaca ulaşmada belirlenen alt amaçları da şu şekilde ifade etmek mümkündür:

1. Bilgi çağına uygun, yaşam boyu öğrenme ve işlevsel okuma becerilerini kazanmış bireylerin yetiştirilmesinde çocuk kütüphanelerinin yeri ve öneminin literatüre dayalı olarak ortaya konması,
2. Özellikleri itibariyle kütüphaneler için farklı bir kullanıcı grubunu oluşturan çocuklara yönelik derme ve hizmetlerin geliştirilmesinde mekân unsurunun öneminin ortaya konması, değişim ve gelişmelerin çocuk kütüphanelerinde mekân olgusu için ne anlama geldiğinin açıklanması,
3. Türkiye'de çocuk kütüphanelerine ilişkin mevcut durumun mekân tasarımı özelinde araştırma ve çalışanlarına yönelik anket çalışması ile belirlenmesi,

güçlü ve zayıf yönlerinin ortaya konulması ve uluslararası ölçütler çerçevesinde değerlendirilmesi,

4. Değerlendirme sonuçlarının Türkiye'deki çocuk kütüphanelerinin idari yapılanma ve toplumsal koşullar bağlamında yorumlanarak, çağın gereğine uygun, yararcı ve işlevsel çocuk kütüphanelerinin inşasında mekân tasarımı olgusuna yönelik kontrol listesinin oluşturulmasıdır.

Araştırmanın hipotezi; "Türkiye'de çocuk kütüphaneleri binalarının ve mekân tasarımının hedef kitleye uygun olmaması, çocukların kütüphane kullanma alışkanlıklarını olumsuz etkilemektedir" şeklinde oluşturulmuştur. Temel hipoteze dayalı olarak alt hipotezler de aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

1. Çocuk kütüphaneleri hedef kitle tarafından ilgili ve yoğun olarak kullanılmamaktadır. (H1)
2. Çocuk kütüphaneleri için oluşturulan/ayrılan alan ve genişlik beklentileri karşılayacak özelliklere sahip değildir. (H2)
3. Çocuk kütüphanesi çalışanları fiziksel ve görsel yeterlik konusunda çocuk kütüphaneleri mekân tasarımında ciddi sorunları olduğunu düşünmektedir (H3).
4. Çocuk kütüphanelerinde mekân tasarımının uygunsuzluğundaki en önemli etken yetersiz bütçedir. (H4)
5. Çocuk kütüphanelerinde iç mekân tasarlamasında profesyonel yardım alınmamaktadır. (H5)
6. Çocuk kütüphanelerinde mekânın uygunsuzluğu yetkin ve yeterli dermenin oluşturulmasına engel teşkil etmektedir. (H6)

1.3. Araştırmanın Kapsamı ve Örneklemi

Araştırmanın kapsamı Türkiye'deki tüm çocuk kütüphaneleri olarak düşünülmüştür. Türkiye'de çocuk kütüphanelerinin yapılanması Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü (KYGM)'ye bağlı ve yerel yönetimlere bağlı olmak üzere iki türdür. Bu iki tür çocuk kütüphanesinin sahip olduğu imkânlar ve idari yapılanmadaki farklılıklar örneklem seçimine gidilmesini ortaya çıkarmaktadır.

Araştırmanın örneklemini KYGM'ye bağlı ve açık olan bağımsız çocuk kütüphaneleri oluşturmaktadır. Çalışmada mevcut durum ve olası sorunların ortaya konmasında bağımsız çocuk kütüphanelerinde sorumlu olan personele anket yapılmıştır.

1.4. Araştırma Yöntemi ve Veri Toplama Teknikleri

Çalışma KYGM'ye bağlı olan çocuk kütüphaneleri ve çocuk bölümlerini kapsamaktaydı. Ancak pandemi döneminde çalışmanın uygulanabilirliğinin zorluğundan kaynaklı olarak çalışma alanının sınırlandırılmasına gidilmiştir. Sadece KYGM'ye bağlı bağımsız çocuk kütüphaneleri üzerinde yürütülmüştür.

Araştırmada konuyla ilgili var olan kavram, olay ve olguların açıklanmasında ve soruna ilişkin inceleme ve çözüm önerisinin sunulmasında "betimleme yöntemi" kullanılmıştır. Betimleme yöntemi, araştırmada toplanan verilerin araştırma problemi ile ilgili olarak neleri ifade ettiğini ve hangi sonuçları ortaya çıkardığını belirler (Bedir Erişti ve diğerleri, 2013, s. 152).

Araştırmada veri toplama tekniklerinden anket tekniğinden yararlanılmıştır. Anket tekniği, birinci elden yani birincil kaynağa yazılı ya da sözlü sorular sorarak bunların yanıtlarına ulaşmaya çalışır (Özdamar ve diğerleri, 1999, s. 81). Anket, gerekli izin alındıktan sonra bağımsız çocuk kütüphanelerinde çalışan personele e-posta yoluyla ulaştırılmış ve uygulanmıştır.

Anket formunun hazırlanmasında Likert Ölçeği model alınmıştır. Likert Ölçeği, kişilerin bir konudaki düşüncelerini derecelendirerek belirlemeyi sağlar. Ölçeğin amacı kişilerin konu hakkındaki düşüncelerini sınıflandırmak ya da derecelendirmektir (Arıkan, 1995, s. 108).

Likert tarafından geliştirilen dereceleme toplamlarıyla ölçekleme yaklaşımında, katılımcıların beş ölçekli önermelere katılım durumlarına göre tutumlarını yansıtmaktadır. Ölçekler, 'Kesinlikle Katılmıyorum', 'Katılmıyorum', 'Kararsızım', 'Katılıyorum' ve 'Kesinlikle Katılıyorum' seçeneklerinde oluşmaktadır. Olumsuz ölçekten olumlu ölçeğe doğru 1 ile 4 arasında değer yüklediği için $\overline{X}$ (aritmetik ortalama) değeri 4'e yaklaştıkça katılımcıların önermeye katılım düzeyi yüksek, 4'ten uzaklaştıkça ise düşük anlamına gelmektedir. $\overline{X}$ değerinde grup aralığı 0,80'dir. Buna göre 'Kesinlikle Katılmıyorum' önermesi 1,00-1,80 arasını, 'Katılmıyorum' önermesi

1,81-2,60 arasını, ‘Kararsızım’ önermesi 2,61-3,40 arasını, ‘Katılıyorum’ önermesi 3,41-4,20 arasını ve ‘Kesinlikle Katılıyorum’ önermesi ise 4,21-5,00 arasını temsil etmektedir.

Elde edilen bulgular, SPSS (Statistical Package of Social Science) programı kullanılarak araştırmanın amacı ve hedefleri doğrultusunda değerlendirilmiştir. Analizler ve değerlendirmeler dikkate alınarak çocuk kütüphaneleri için uygun mekân tasarımına ilişkin literatür taraması ve bulgular sonucunda kontrol listesi önerilmiştir.

1.5. Araştırmanın Düzeni

Araştırma altı bölümden oluşmaktadır.

- Birinci bölüm giriş bölümü kısmında konunun önemi, araştırmanın amacı, hipotezleri, kapsamı, evreni, örneklemi, yöntemi, veri toplama teknikleri, düzeni ve araştırma esnasında yararlanılmış kaynaklar ele alınmıştır.
- İkinci bölümde çocuk kütüphanelerinin tanımı, önemi, hedef kitlesi, amaçları, hizmetleri ele alınmıştır.
- Üçüncü bölümde mekân tasarımı ve önemi, mekân tasarımını etkileyen faktörler ve unsurlar ele alınmıştır.
- Dördüncü bölümde çocuk kütüphanelerinde mekân özellikleri incelenmiştir. Bu bölümde çocuk kütüphanelerinde mekân özellikleri ele alınarak ayrıntılı bir şekilde ele alınmış, mekân tasarımının kullanıcı hizmetlerine etkisi ve mekân tasarım süreci değerlendirilmiştir.
- Beşinci bölümde bulgular analiz edilmiş, bağımsız çocuk kütüphanelerinde çalışan personele uygulanan anket sonuçları, tablolar şeklinde verilerek değerlendirmeler yapılmıştır.
- Altıncı bölümde ise sonuç ve öneriler yer almaktadır. Bu bölümde araştırmanın amaçları ile elde edilen sonuçlar karşılaştırılmış ve çocuk kütüphanelerinin daha iyi hizmet verebilmesinden mekân unsuru açısından çeşitli öneriler geliştirilmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlar ve konuyla ilgili literatürde geçen ilkeler doğrultusunda ülkemiz çocuk kütüphanelerinde mekân tasarımına ilişkin kontrol listesi önerilmiştir.

1.6. Kaynaklar

Araştırma konusuyla ilgili gerekli bilgileri saptamak için önceden yapılmış çalışmaları belirlemek amacıyla basılı ve elektronik kaynaklarda literatür taraması yapılmıştır.

Konuyla ilgili taramada kullanılan başlıca kaynaklar aşağıda belirtilmiştir:

- Açık Anahtar
- Bilgi Dünyası
- Google Scholar
- LISTA (Library, Information Science & Technology Abstract)
- NDLTD (Networked Digital Library of Theses and Dissertations)
- ProQuest Dissertations & Theses Global
- SpringerLink
- Taylor and Francis (T&F)
- Türk Kütüphaneciliği
- Türkiye Makaleler Bibliyografyası
- ULAKBİM - Sosyal Bilimler Veri Tabanı
- Ulusal Toplu Katalog (TO-KAT)
- Web of Science
- Web of Science (1940-),
- Wiley Online Library
- YÖK Tez Kataloğu

Tez yazım sürecinde biçimsel düzenlemeler için Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu esas alınmıştır. Tezde atıf ve kaynakça düzenleme APA 6 stiline göre yapılmıştır.

Konuyla ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde, halk, üniversite ve okul kütüphanesi mekân ve bina incelemeleri üzerinde çalışmalar yapılmış, ancak çocuk kütüphanelerinde mekân üzerinde çalışmaların eksikliği dikkat çekmektedir. Konu hakkında durum saptamaya ve değerlendirme noktası oluşturmaya yönelik birkaç kaynakta, çocuk kütüphanelerinde mekân konusuna ilişkin değerlendirmelere yer verilmiştir.

Odabaş ve Akkaya (2020)'nın "Bilgi merkezlerinde mekân: Değişen beklentiler ve mimari anlayış ışığında yönelimler" adlı kitabında, kütüphane binaları ve iç mekânlarına ilişkin bilimsel verilere dayalı bilgiler ve öneriler verilmiştir. Eserde, mekânın bilgi merkezleri için öneminden iç ve dış mimari özelliklerine, gelişmelere ayak uydurabilme adına mekânın sürdürülebilirlik koşullarına, mekân bağlamında iş sağlığı ve güvenliğine kadar pek çok konuda aydınlatıcı ve yol gösterici nitelikte bilgiler sunulmaktadır.

Burkut (2020), "Çocuk kütüphanelerinin mekânsal tasarım süreci: Mimarisi ve iç mekân tasarım analizi" adlı çalışmasında, çocuk-kütüphane-mekân ilişkisini mimarlık disiplini çerçevesinde inceleyerek tarihsel ve kavramsal açıdan değerlendirmiştir. Çalışma kapsamında tarihsel süreçte çocuk kütüphaneleri tasarımı ve değişimi incelenmiştir. Mimarlık disiplini kapsamında çocuk kütüphaneleri tasarımı, mimarisi ve iç mekânı konusunda kavramsal bir çerçeve oluşturulmaktadır.

Saydam ve Sağlık (2015)'ın "İstanbul'daki Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı halk ve çocuk kütüphanelerinin iç ve dış mekân açısından incelenmesi" adlı makalesinde; İstanbul'daki Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı halk ve çocuk kütüphanelerini mekân açısından değerlendirilmiş, sorunları belirleyip mevcut durumu ortaya konulumuş ve sorunlara yönelik çözüm önerileri sunulmuştur. Sunulan öneriler uluslararası kütüphane bina standartlarına göre oluşturulmuştur.

Küçükçan-Balkaş (2005)'ın "Üniversitelerde kütüphane binaları kullanım verimliliğinin yapı biyolojisi açısından incelenmesi" adlı doktora tezinde, üniversite kütüphaneleri bina özelliklerinin ulusal ve uluslararası standartlara uygunluğu değerlendirilmiştir. Ayrıca elde edilen sonuçların kütüphanenin kullanım verimliliğin etkisi de değerlendirilmiştir. 2007 yılında Küçükcan ve Öztürk'ün yazdığı "Kütüphane binası kullanıcıları arasındaki iletişimde binanın rolü" adlı makale(bildiri), kütüphane binası ile kullanıcıları arasında ilişkinin kütüphaneci-kütüphaneci, kütüphaneci-okuyucu ve okuyucu-okuyucu arasındaki iletişime olan etkisini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Binanın kullanıcıları, kullanıcıların da binayı etkilediği ifade edilmektedir. 2015 yılında Küçükcan'ın "Okul kütüphanelerinde mekân tasarımı" adlı makalesinde, okul kütüphanelerinde mekânın önemi, tasarımı ve unsurları incelenmiş ve bu incelemeler sonucunda okul kütüphanelerinde mekân konusunda bazı saptamalarda bulunulmuştur.

Hazırlar (2004)'ın "Halk kütüphanelerinde iç mimari" adlı yüksek lisans tezinde, halk kütüphanelerinin iç mimarileri incelenmiş, mekânsal işlevi ve estetik görünüm açısından durumları belirtilmiştir. Araştırma kapsamında oluşturulan projede Ankara'da bulunan 3 kütüphane değerlendirilmiştir.

Onat (1989)'ın; "Halk kütüphanelerinin mekânsal organizasyonu" adlı yüksek lisans tezinde, halk kütüphanelerinin mekânsal organizasyonun değerlendirilmiş, mekânsal ihtiyaçların ortaya çıkarılmış ve çözüm önerileri sunulmuştur. Yine Onat'ın 1996 yılındaki "Kütüphanelerin mekânsal organizasyonunda kütüphanecinin rolü" adlı makalesinde, kütüphanecilerin yaşam çevreleri olan kütüphanelerin mekân organizasyonu konusunda roller ifade edilmiştir.

IFLA tarafından hazırlanan "Bebekler ve küçük çocuklar için kütüphane hizmetleri rehberi", "Çocuklar ve genç, yetişkinler için kütüphane hizmetleri rehberi" ve "0-18 yaş grubundaki çocuklar için kütüphane hizmetleri rehberi" nde, çocuk kütüphanelerinde mekân tasarımı yapılırken dikkat edilecek hususlar hakkında fikir verilmektedir.

Yine IFLA tarafından yayımlanan "Designing library space for children" adlı" çalışmada, çocuk kütüphanelerinin gelecekte nasıl olması gerektiği planlanmaktadır. Ayrıca yapılan araştırma kapsamında geçmişte yapılan tasarımlar değerlendirilerek, çocuk kütüphane tasarımları etraflıca ele alınmıştır.

ALA (American Library Association) tarafından yayınlanan ve Feinberg ve Keller (2010)'ın kaleme aldığı, "Designing space for children and teens in libraries and public places" adlı çalışma çocuklar ve gençler için mimari, iç mekân tasarımı, yönetim, hizmetler gibi mekân oluşturmada çeşitli konuları ve önerileri kapsamaktadır.

Hurt ve Findley (2017) tarafından yazılan "Library architecture and design" adlı çalışmada, kütüphane dermesini korumak ve kullanıcıya sunmayı amaçlayan mimarisi ve tasarım, teknolojiyle birlikte değişen ve çeşitlenen kütüphane hizmetleri için uygun ortamın sağlanmasındaki değişiklik ve süreç anlatılmıştır.

Hanson ve Abresch'in (2016) "Socially constructing library as place and space" isimli çalışması, kütüphane mekânının sosyal bir bakış açısıyla nasıl planlandığını ele almıştır. Bu yaklaşım grup, yer ve sosyal dinamiklere bakış açısı sağladığından kütüphanenin nasıl olmasına gerektiğine ilişkin imkânlar sunar.

Aabø ve Audunson (2012) tarafından yazılan "Use of library space and the library as place" başlıklı çalışmada, toplumun topluluklarında halk kütüphanesini kullanımı, sosyal faaliyetlere ve kütüphanelerin buluşma yerleri olarak nasıl işlev gördüğüne ilişkin kütüphane mekân ve yerinin değerlendirilmesi anlatılmıştır.

Somerville ve Brown-Sica (2011), "Library space planning: a participatory action research approach" başlıklı makalede, mevcut kütüphanede yeni ve çeşitli hizmetleri sağlamak için mekânı yeniden tasarlama sürecini anlatmıştır. Bu süreçte örgütsel karar verme mekanizması, program odaklı çalışmayı amaçlamaktadır.

Lushington (2008)'ın "Libraries designed for kids" adlı kitabında, çocuklar için heyecan verici kütüphanelerin tasarlama süreci ve tasarım özellikleri verilmiştir. Çocuklara hitap eden okul ve halk kütüphaneleri için model önerisi oluşturulmuştur.

2. BÖLÜM: ÇOCUK KÜTÜPHANELERİ

Bu bölümde çocuk kütüphanesi hakkında genel bilgi verilirken amaçları, hizmetleri, unsurlar ve önemi üzerinde durulmuştur. Çocuk kütüphaneleri, bireylere kütüphane ve bilgi kullanma alışkanlığını kazandırmada ilk basamağı oluşturmaktadır. Farklı yaş ve yetenekteki çocukların eğitim, bilgi ve kişisel gelişimlerine yönelik ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla akademik, kültürel ve sosyal hizmetler sunan kamu kurumlarıdır.

2.1. Tanımı ve Önemi

Kütüphane kelimesi Türk Dil Kurumu(TDK)'na göre Arapça kökenli "kütüb (kitaplar)" ve Farsça kökenli "hane (ev)" kelimelerinin birleşmesiyle "kitaplar evi" anlamındadır (Güncel Türkçe Sözlük, 2021). Kütüphane toplumda her kesimin kullanımına açık olan, her türlü bilgi kaynağını barındıran kültürel bir kurumdur. Hedef kitlelerinin özellikleri ve beklentilerindeki farklılık, kütüphanelerin içerik ve hizmet yapılanmasının farklılaşmasına, amaç ve misyonları farklı olan kütüphane türlerinin oluşumuna neden olmaktadır. Bunlardan biri olan çocuk kütüphanesi, çocukların bilgi ve kültür ihtiyacını karşılayan, boş zamanlarını değerlendirebileceği il veya ilçe halk kütüphanesine bağlı olarak on dört yaşına kadar olan çocuklara ayrı bir binada hizmet veren kütüphane türü (*Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği*, 2012) olarak tanımlanır.

Salgır (1952, s. 140) çocuk kütüphanelerini, mümkün olduğunca çok fazla tür ve sayıda bilgi kaynağını çocuklara ulaştıran, kütüphanelerden nasıl yararlanılacağını öğreten ve gereken desteği samimi bir şekilde veren kurumlar olarak nitelendirir. Çocuklara kitapla tanıştıkları ilk günden itibaren başlayıp, bilgiye olan ihtiyaçlarını yetişkin bölümünden karşılayabilecekleri güne kadar hizmet vermektedir. Ayrıca, çocukları yaşam boyu öğrenme ve okuryazarlık becerileri ile donatarak, onların topluma katılımlarını ve katkıda bulunmalarını sağlarlar (IFLA, 2003, s. 1).

Toplum yapısı ve yaşantılar değiştikçe ve geliştikçe bilim, teknoloji ve sanat alanlarındaki hızlı ilerlemelerle bağlı olarak bilgi ve beceri sayısı da artış göstermektedir. Kütüphaneler, bilgi ve kültür hizmetleri aracılığıyla bireylerin bu

becerilerle yaşamları boyunca muhatap olmalarına ve onlar için kalıcı olmasına yardımcı olur. Bireylerin bu bilgi ve becerilere sahip olması erken yaşta kazandıkları bir takım alışkanlıklarla yakından ilişkilidir. Bu bağlamda, değişen ve gelişen topluma uyum sağlamada gerekli donanıma sahip çocuk kütüphanelerinin rolü büyüktür. Bilgi temelli kararlar alabilme ve sorun çözmede bilgi kaynaklarının kullanım becerisi ve alışkanlığının gelişiminde çocuk kütüphaneleri ilk basamağı oluşturmaktadır.

Çocuk kütüphaneleri, toplumsal yapı ve yaşantıdaki değişikliklere yanıt verme adına bilgi, kültür ve eğlenme gereksinimlerini karşılayan mekânlardır (Saydam ve Sağlık, 2015, s. 62). Çocuğun dünyasını zenginleştirmede, hayal gücünü ve merak duygusunu geliştirmede etkilidir. Okuryazarlık becerilerini elde etmede, öğrenmede ve okuma alışkanlığını kazanmış bireylerin yetişmesinde çocuk kütüphaneleri önemli rol oynamaktadır. Çocuk kütüphaneleri aynı zamanda çocuğun fikir ve psikoloji gelişimini destekleyerek sağlıklı bir şekilde tamamlamasındaki önemli etkenlerden biridir (Demircan, 2006, s. 179). Böylece gelişimini sağlıklı bir şekilde tamamlamış, toplumsal yapı ve yaşantıdaki değişikliklere yanıt veren bireyler yetişir.

Bireylere kütüphane ve bilgi kullanma alışkanlığını kazandırmada çocuk kütüphaneleri ilk basamağı oluşturmaktadır. Çocuk kütüphanelerinde edinilen okuma ve kitap sevgisi, ileriki yıllarda okul ve halk kütüphaneleriyle birlikte kütüphane kullanımının yaşamın bir parçası olarak görülmesine ve bunun alışkanlığa dönüşmesine yardımcı olacaktır. Çocukların gelişiminde ihtiyaç duydukları bilgi edinme ve kültürel gelişim her çocuk için vazgeçilmez ve temel bir haktır.

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (United Nations Convention on the Rights of the Child)'de çocukların dinlenme, boş zamanlarını değerlendirme ve kültürel etkinliklere katılma hakkıyla ilgili 31. maddede (UNICEF, 2004);

> *"Taraf Devletler, çocuğun kültürel ve sanatsal yaşama tam olarak katılma hakkını saygı duyarak tanırlar ve özendirirler, çocuklar için boş zamanı değerlendirmeye, dinlenmeye, sanata ve kültüre ilişkin (etkinlikler) konusunda uygun ve eşit fırsatların sağlanmasını teşvik ederler"*

ifadesine yer verilmektedir. Burada çocukların dinlenme, boş zamanlarını değerlendirme ve kültürel etkinliklere katılmasının evrensel kabulle kişisel bir hak olduğuna işaret edilmektedir. Çocuk kütüphaneleri çocukların eşit şartlar altında

kütüphane ve bilgi hizmetleri almalarını sağlayan kuruluşlar olarak, toplumsal hak ve eşitliği de destekleyici kuruluşlardır.

Tüm bu açıklamalar çerçevesinde düşünüldüğünde, Polat (2019, s. 154) çocuk kütüphanelerini; "çocukların duygusal, düşünsel ve sosyal gelişimlerine katkı sağlamak amacıyla onların okuma, anlama ve yorumlama becerisi kazanmalarına ve bu becerileri yaşamlarına uygulayarak toplumsallaşmalarına yardımcı olacak her türden bilgi kaynağı aracılığıyla, eğitsel ve kültürel hizmet veren kuruluşlar" biçiminde tanımlamıştır. Amaç ve hedef örtüşmesi nedeniyle çocuk kütüphaneleri çoğu zaman halk kütüphanesi yapılanması içerisinde hizmet verilen bir birim olarak görülmektedir. IFLA (2018, s. 4)'nın çocuklara yönelik kütüphane hizmetleri rehberinde de, halk ve çocuk kütüphanelerinin benzer amaç doğrultusunda çocuklara hizmet veren kütüphaneler olduğu kabul edilse de, günümüz koşulları ve olanakları dikkate alınarak farklı toplumsal gereksinimleri karşıladıklarına da vurgu yapılmaktadır (Polat, 2019, s. 154).

2.2. Hedef Kitle

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi'ne göre çocuklar arasında ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da görüş, ulusal ve toplumsal köken, mülkiyet, doğuştan veya başka durumlardan kaynaklanan ayrım gözetmeksizin dinlenme, boş zamanlarını değerlendirme ve kültürel etkinliklere eşit şartlarda katılma hakkına sahiptir. (UNICEF, 2004). Bu doğrultuda çocuk kütüphaneleri, çocuklara eğitim, kültür ve boş zamanlarını değerlendirebileceği ortamı sunan kurumlardır. Çocuklara kütüphane kullanma alışkanlığı, okuma alışkanlığı ve bilgi kullanma becerilerini kazandırma amacıyla faaliyetler planlar ve yürütür. Bu becerileri kazandırmada öncelikli hedef kitlesi çocuklar (0-18 yaş) olsa da, çocuklarla birlikte ebeveynleri veya çocuklardan sorumlu olan kişiler de hizmet verdikleri kitle arasında kabul edilmektedir.

Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği'ne göre çocuk kütüphaneleri, il veya ilçe halk kütüphanesine bağlı olarak on dört yaşına kadar olan çocuklara ayrı bir binada hizmet veren kütüphanelerdir (*Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği*, 2012). İfadeye göre çocuk kütüphanesinin hedef kitlesi on dört yaşına kadar olan çocukları kapsamaktadır. Buna

karşın, IFLA'nın en son kabul ettiği çocuk kütüphane hizmetleri rehberinde, hedef kitlenin yaş sınırını belirlemede Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesini dikkate alarak çocuğu 18 yaşın altındaki birey olarak tanımlanmaktır (UNICEF, 2004). Bu durumda çocuk kütüphanelerinin temel hedef kitlesi 0-18 yaşındaki bireyler olarak ifade edilebilir. Bu yaş grubunda bebekler ve küçük çocuklar, çocuklar ve genç yetişkinlere bilgi hizmetleri sunmaktadır (IFLA, 2018, s. 4). Ayrıca hedef kitle, çocuk olmanın özellikleri de dikkate alınarak, özel gereksinimi olan çocuklar, ebeveynleri ve bakıcılarını da kapsayacak düzeyde ele alınmaktadır.

2.3. Amacı

Bilim ve teknolojinin hızla gelişmesi, bilginin üssel olarak artışına neden olmaktadır. Bugün içinde bulunduğumuz çağ "bilgi çağı", bu çağın en önemli metası da "bilgi"dir (Ersoy ve Yılmaz, 2009, s. 805). Toplumun bilgiye olan ihtiyacını karşılamak kütüphanelerin nihai hedefidir. Bilgi çağı, bilgi kullanma alışkanlığına yönelik çocuk kütüphanesi hizmetlerinin en verimli şekilde sunulması ve kütüphanenin modern toplumda değişen rolünü tanımasına yardımcı olmayı gerektirir (IFLA, 2018, s. 4). Çocuk kütüphaneleri çocuklara okuma yetisini kazandırma ve okumayı alışkanlığa dönüştürme, öğrenme sürecini destekleme, kitap ve medya konusunda beceriler geliştirme, okuma ve hayal gücünü keşfetme, basılı ve elektronik medya becerilerini geliştirme gibi hizmetler sunarak bu amaçların gerçekleşmesinde önemli rolü olan kuruluşlardır.

Çocuk kütüphanesinin amacı, her yaştan ve yetenekten çocukların eğitim, bilgi ve kişisel gelişimlerine yönelik ihtiyaçları karşılamak için çeşitli ortamdaki bilgi kaynağını ve hizmetleri sağlamaktır (IFLA, 2018, s. 5). Farklı yaş grubu ve yetenekteki çocukların ilgi alanları ve gelişimlerine uygun ortamlarda bulunması çocuğun hem kendisine hem de sosyal çevresine olan güvenini geliştirecektir.

Çocuk kütüphaneleri, ekonomik imkân olarak farklılık gösteren çocuklara ve ailelerine herhangi bir ayrım yapmadan herkese eşit hizmet sunmaktadır. Bu yönüyle bilgi kaynaklarının kullanımı ve bilgi hizmetlerinde özgürlük ve fırsat eşitliğini sağlamak, çocuk kütüphanelerinin en belirgin özelliklerindendir.

Çocuk kütüphaneleri örgün eğitim kurumları dışında eğitim sağlayıcısı olarak çocukların akademik, dil ve bilişsel gelişimlerini destekler ve yaş gruplarına uygun atölye çalışmaları, eğitsel programlar hazırlar veya ihtiyaca uygun kulüpler (dil kulübü, drama kulübü, ev ödevi kulübü vb.) oluşturur (Kakırman Yıldız, 2019, s. 13). Akademik, dil ve bilişsel gelişimleri destekleyen çalışmalar, bilgi çağının öngördüğü yaşam boyu öğrenme ve okuryazarlık becerilerini kazanmış bireylerin yetişmesinde de etkilidir. Dolayısıyla örgün eğitim kurumları dışında, çocuk kütüphaneleri eğitimde fırsat eşitliğine dolaylı olarak katkı sağlayan kuruluşlardır.

Çocukların erken yaşta eğitilmeleri ve yaratıcı yetenek kazanmaları için bir alt yapı oluşturan çocuk edebiyatının en temel işlevleri dil gelişimi ve okuma geliştirmeye yardımcı olmaktır (Gönen, Temiz ve Akbaş, 2015, s. 78). Çocuk kütüphanelerindeki kitap okuma saatleri, masal saatleri, yabancı dil çalışmaları vs. gibi etkinlikler, dil gelişimi ve okuma geliştirmeye yardımcı olmayı amaçlamaktadır.

Çocuk kütüphanelerinin yukarıda vurgulanan işlevleri göz önünde bulundurularak IFLA (2018) çocuk kütüphanelerinin amaçlarını şu başlıklarla ifade etmiştir:

- Her çocuğa boş zamanlarını değerlendirebileceği bilgi edinme, okuryazarlık, kültürel gelişim, yaşam boyu öğrenme ve yaratıcı programlara erişme olanağı tanımak,
- Çocukların kapsamlı uygun kaynaklara ve medyaya erişim ihtiyacını karşılamak,
- Çocukların dijital medya bilgi okuryazarlığı becerilerini geliştirmelerine yardımcı olmak,
- Okuma ve okuryazarlığa yönelik kültürel ve rekreasyon programları düzenlemek,
- Çocuklar, ebeveynleri ve bakıcıları için çeşitli etkinlikler düzenlemek,
- Çocukların önündeki engelleri aşmak, özgürlük ve güvenliklerini savunmak,
- Çocukları kendine güvenen ve yetkin bireyler ve vatandaşlar olmaya teşvik etmek,
- Çocuklara ve ailelerine hiçbir ayrım yapmadan hizmet sunmak.

2.4. Hizmetler

Çocuk kütüphaneleri sosyo-ekonomik fark gözetmeksizin toplumun her kesimine ücretsiz hizmet sunarak fırsat eşitliğini sağlamaktadır. Aynı zamanda sunulan hizmetler çocukların sosyal ve psikolojik gelişimlerini desteklemekte ve sağlıklı bireylerin yetişmesine önemli katkılar sağlamaktadır. Oyun alanları, müzik, drama, fiziksel ve kişisel gelişim seminerleri gibi etkinliklerle çocuklarla birlikte ebeveynler veya bakıcıların gelişimlerini de desteklemektedir. Aynı zamanda çocuklara sosyalleşebilecekleri bir alan da sağlar.

Çocuk kütüphanelerinin misyonu, çocukların yaş ve yeteneklerine uygun bilgi gereksinimlerini sağlamak, çocuklarla birlikte aileleri ve bakıcılarına yönelik programlar düzenlemek, onlara bilgi, öğrenme ve kültür merkezi olarak hizmet etmektir (IFLA, 2018, s. 5). Çocuk kütüphanesi hizmetleri, çocukların yaş, yetenek ve ilgi alanlarına uygun bilgi, öğrenme ve kültür gereksinimlerini karşılar. Bu bağlamda çocuk kütüphanelerinin kullanıcıları için verdiği hizmetler şunlardır:

- Kütüphane tanıtımı programları,
- Bilgi okuryazarlığı ve aile okuryazarlığı faaliyetleri,
- Okuma tanıtımı ve okuyucu gelişimi,
- Ödünç verme hizmetleri,
- Okuma kulüpleri,
- Kültürel programlar,
- Ödev kulüpleri
- Yazar ziyaretleri ve hikâye anlatma etkinlikleri,
- Bebek ve küçük çocuklar için uyum zamanı,
- Zanaat faaliyetleri,
- Kodlama kulüpleri ve etkinlikleri,
- Makerspace faaliyetleri,
- Yaratıcı oyun,
- Müzik ve drama etkinlikleri (IFLA, 2018, s. 12).

Yukarıda sayılan hizmetler, çocuk kütüphanelerinin amaç ve hedeflerine uygun olarak uygulamada görülen örneklerdir ve hizmetler bunlarla sınırlı değildir. Çocuğun dil, akademik, sosyal ve kültürel gelişimine katkı sağlayacak her türden faaliyetin planlanması ve uygulanması yanında başka oluşumlar tarafından gerçekleştirilen

faaliyetlere katkı sağlanması da çocuk kütüphanelerinin hizmetleri kapsamında düşünülmelidir. Burada kütüphanecilerin yaratıcı düşünmesi ve işbirliği yapmaları kritik önem taşımaktadır. Verilen hizmetlerin hedef kitle üzerindeki etkisini ve önemini de şöyle özetlemek mümkündür:

- ✓ Çocukların kütüphaneye ve dermesine alışma ve kullanıcısı olmasındaki ilk adımı oluşturur. Çocuk kütüphanelerinde verilen izlenim, bireyin yetişkinlik döneminde kütüphaneye olan izlenimini etkiler.
- ✓ Çocuk kütüphaneleri, örgün eğitim dışında çocukların eğitim-öğretimine katkı sağlar. Bu bağlamda okuma yetisinin kazandırılması ve gelişimi, bilgi ve aile okuryazarlığı becerisi, her türden eğitim-öğretim faaliyetini destekleme önemli faaliyetlerindendir. Bu faaliyetleri desteklemesi çocukların kütüphane kullanma alışkanlığını kazanması ve bilgi okuryazarı olmasında etkili olur.
- ✓ Kütüphanede düzenlenen sanatsal ve kültürel programlar (ninniler, müzik, drama, masal), yazar ziyaretleri ve hikâye anlatma gibi etkinlikler çocukların konuşma gelişimleri ve becerilerini kazanmada önemli katkılar sağlar.
- ✓ Sosyo-ekonomik engeller olmadan bilim ve teknolojiye uyum sağlayabilecek alanın olması, çocuklarda bilişim teknolojisi becerileri ve çocuklarda hızlı öğrenme becerisinin gelişimini sağlar. Aynı zamanda çocuğun yetişkinlik döneminde kariyerinde kullanabileceği bu beceriler ile donatılmış olmasına olanak tanır.
- ✓ Çeşitli alanlarda düzenlenen etkinlikler, çocuğun ilgi duyduğu sanat ve zanaat faaliyetlerini keşfetmede fayda sağlar.

Çocuk kütüphanelerinde verilen hizmetler, halk kütüphanesi hizmetleri ile büyük oranda örtüşmektedir. Burada belirgin unsur hedef kitlenin özellikleri olmalıdır. Çocuk kütüphanesi hizmetlerinde kütüphanelerin temel ilkesi "*çocuk için*", "*çocuğa uygun*" ve "*çocuk merkezli*" planlama ve yürütme olmalıdır. Halk kütüphanesi hizmetlerinden ayrışan yönünü de bu bakış açısı oluşturur.

2.5. Çocuk Kütüphanesinin Unsurları

Kütüphaneler bulundukları toplumda yaşanan değişimlerden etkilenen, sürekli gelişim ve değişim içinde olan sosyal ve kültürel kurumlardır. Bu değişimle birlikte bilim ve

teknolojideki gelişmelere bağlı olarak toplumun bilgi ihtiyacı da farklı boyutlar kazanmaktadır. Toplumun bilgi ihtiyacını karşılamayı amaçlayan kütüphaneler, genel bir tanımlamayla 'bilgi sistemi' olarak nitelendirilmekte ve 'kullanıcı', 'personel', 'derme', 'bütçe' ve 'bina' kavramlarıyla isimlendirilen beş temel unsurdan oluşmaktadır (Yılmaz, 2019, s. 41). Kütüphane türlerine (Milli, halk, üniversite, çocuk, okul ve özel kütüphaneler) göre bu unsurlara ek olarak farklı unsurlar geliştirilebilir. Çocuk kütüphanelerinin sunduğu hizmet çeşitliliği dikkate alındığında diğer kütüphane türlerinden ayıran en önemli özelliği "hizmet merkezli" olmasıdır. Dolayısıyla kütüphaneyi oluşturan unsurlara ek olarak "bilgi ve beceri hizmetleri" belirtilebilir. Çocuk kütüphanelerini oluşturan unsurlar; kullanıcı, personel, derme, bütçe, bina ile bilgi ve beceri hizmetleridir.

2.5.1. Kullanıcı/Hedef kitle

Hizmet sektöründeki tüm kuruluşlarda olduğu gibi kütüphanelerin var oluş gerekçesi ve en önemli unsuru kullanıcılarıdır. Hedef kitlenin bireysel, toplumsal ve profesyonel özelliklerindeki farklılık, kütüphanenin içerik ve hizmetlerinde de farklılığa neden olur. Kütüphanelerin çeşitli türlerle ele alınmasının altında yatan gerçek de budur. Herhangi bir ayrım gözetmeksizin (yaş, ırk, cinsiyet, ekonomik ve sosyal düzey, eğitim vs.) en geniş hedef kitleye sahip halk kütüphaneleri, tüm kütüphane türlerinin kullanıcı grubuna hizmet vermektedir. Bu durum diğer kütüphane türlerine olan ihtiyacı hiçbir şekilde ortadan kaldırmamakla birlikte hedef kitlenin kapsamı ve buna bağlı olarak da hizmet çeşitliliği bağlamında halk kütüphanelerini ayrı bir yere koymaktadır (Yılmaz, 2019, s. 46).

Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği'ne göre kullanıcı; "kütüphanelerde verilen hizmet ve olanaklardan yararlananlardır" (2012). Kullanıcı, kütüphanelerin var oluş gerekçesi olduğundan halk kütüphanesinin açılması ve geliştirilmesinde de kullanıcı niceliği ön plandadır. Yönetmelikte nüfus miktarına göre kütüphane açma ilke ve standartları şöyle belirlenmiştir:

- Nüfusu 50.000'nin üzerinde bulunan il ve ilçelerde bir merkez kütüphane dışında her 50.000 kişi için bir şube halk kütüphanesi kurulur.

- Nüfus yoğunluğu fazla olan yerlerde ise 100.000 kişiye kadar bir şube halk kütüphanesi kurulur.
- Nüfusu en az 3.000 olan yerleşim birimlerinde bir şube halk kütüphanesi kurulur.
- Her il merkezinde bir il halk kütüphanesi müdürlüğü ile en az bir çocuk kütüphanesi kurulur." (*Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği*, 2012)

Yönetmeliğe göre çocuk kütüphanelerinin her ilde olması zorunludur. IFLA'ya göre bu kütüphanelerde bebekler ve küçük çocuklara, çocuklar ve genç yetişkinlere, özel gereksinimi olan gruplara, ebeveynlere, bakıcılara, öğreticilere, sağlık uzmanlarına hizmet verilir (IFLA, 2003, s. 6; IFLA, 2018, s. 4). Çocuk kütüphaneleri hedef kitle arasında hiçbir ayrım yapmadan (yaş, ırk, cinsiyet, ekonomik ve sosyal düzey, eğitim vs..) eşit şartlarda hizmet verir.

Çocuk kütüphanelerini diğer kütüphane türlerinden farklı ve önemli kılan kullanıcısının çocuk olmasıdır. Çocuğun kendini tanımasında ve geliştirmesinde çevresinde bulunan uyaranlar son derece önemlidir. Çünkü çocuk hayal kurar, hayal kurabildikçe üretken birey olma yolunda ilerleyebilir. Başka bir ifadeyle çocuğun çocukluğunu yaşaması gerekir. Bu noktada çocuk kütüphaneleri çocuğun çocukluğunun her dönemini yaşamasında, eğlenerek öğrenmesinde oldukça önemli bir yere sahiptir (Coşkun Sayer, 2007, s. 64).

Çocuk kütüphanelerinde hedef kitleye hitap eden eğitsel, kültürel, sosyal ve ruhsal gelişimlerini destekleyen etkinliklerle birlikte bina ve iç-dış mekânın da çocuğa hitap eden bir ortam olmalıdır. Bina ve iç-dış mekân tasarımında mimarla birlikte kütüphaneci, çocuk gelişimi alanında uzman kişiler dâhil edilerek çocuk odaklı bir mekân tasarımı yapılır.

2.5.2. Personel

Kütüphanenin kullanıcıya işlevsel hizmet sunmasında yeterli nicelik ve nitelikte personel yaşamsal bir öneme sahiptir. Kütüphanelerin bilgi ve kültür hizmeti öncesi teknik hazırlıkları ile çok sayıda ve çeşitte hizmetleri gerçekleştirebilmesi, sahip oldukları personel sayısı ve bu personelin mesleki becerisine bağlıdır.

Kütüphanede çalışan personeli IFLA üç gruba ayırmıştır: Meslekten kütüphaneciler, meslekten olmayan yardımcı elemanlar, hizmet elemanlarıdır (IFLA Halk Kütüphaneleri Seksiyonu, 1987, s. 47). Meslekten kütüphaneciler, üniversitelerin bilgi ve belge yönetimi (BBY) bölümlerinden mezun ve bu alanda gerekli donanıma sahip kişilerdir. Meslekten olmayan elemanlar, bu alanda eğitim almamış, kütüphanecilik niteliği gerektirmeyen kullanıcı hizmetleri gibi işlerde çalışan kişilerdir. Hizmet elemanları ise temizlik ve taşımacılık gibi destek hizmetlerinde çalışan kişilerdir.

Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği'ne (2012) göre kütüphanelerde bulunması gereken meslek mensubu kütüphaneci sayısı için asgari koşul, "her kütüphanede en az bir kütüphaneci bulunur. Kütüphanede görevlendirilecek kütüphaneci sayısı toplam personel sayısının 1/3'ü oranında olmalıdır" şeklindedir. Her kütüphanede en az bir kütüphanecinin olması, elbette çocuk kütüphaneleri için de geçerlidir ve kütüphaneciler verilecek hizmetin organizasyonunda önemli rol oynamaktadır.

Kütüphaneciler mesleklerini etik kurallar çerçevesinde hizmet vermeleri gerekir. IFLA Yönetim Kurulu (IFLA Governing Board) tarafından onaylanan IFLA Etik ve Mesleki Davranış Kuralları'nda (IFLA Code of Ethics and Professional Conduct), kütüphanecilere ve diğer bilgi çalışanlarına rehberlik etmek için etik öneriler sunulmaktadır. Çocuk kütüphanecileri için de geçerli olan öneriler şu alanları kapsamaktadır (Garcia-Fabo ve diğ., 2012):

- Bilgiye erişim
- Birey ve topluma karşı sorumluluklar
- Mahremiyet, gizlilik ve şeffaflık
- Açık erişim ve fikri mülkiyet
- Tarafsızlık, kişisel dürüstlük ve mesleki beceriler
- Meslektaş ve işveren/çalışan ilişkisi

Çocuk kütüphanesinde çalışan personelin hedef kitleyle kuracağı bağda insan ilişkileri ve iletişim becerileri etkilidir. Aynı zamanda personel mesleki bilgiyle birlikte çocuk gelişimi ve psikolojisi hakkında bilgi sahibi olmalıdır. Personel hizmet verdikleri çocuklar ve ailelerinin ihtiyaçlarını karşılamak için etkinlik planlayabilmeli, organize edebilmeli ve yönetebilmelidir. Bu bağlamda çocuk kütüphanesinde çalışan personel kendini kişilerarası beceriler, sosyal farkındalık, takım çalışması ve liderlik ile

çalıştıkları alanda yeterlilik gibi çeşitli beceri ve niteliklere sahip olmalıdır (IFLA, 2018, s. 6).

Çocuk kütüphanesinde çalışacak olan personelin sahip olması gereken nitelikler/beceriler aşağıda görüldüğü gibi sıralanabilir (IFLA, 2003, ss. 14-15);

- Hizmet üretme ve gerçekleştirmede hevesli,
- Güçlü iletişim, kişilerarası/takım çalışması ve sorun çözme becerilerine sahip,
- İşbirliği yeteneğine sahip,
- Girişimci, esnek ve değişime açık,
- Kullanıcı gereksinimleri analizi, planlama, yönetim değerlendirmesi yapma ve programlama yeteneğine sahip,
- Yeni beceriler öğrenme ve mesleki gelişme için istekli olması.

Çocuk kütüphanesinde çalışan kütüphaneci veya diğer personel etkin ve gereğince hizmet verebilmesi için kütüphanenin misyon ve hedeflerinin farkında olmalı, yanı sıra da gerekli bilgi ve becerilere sahip olmalıdır. Kendini sürekli geliştiren bilim ve teknolojiye hâkim, eğitimli ve mesleğine adanmış olmalıdır. Personelin tutumu ve rolü, kullanıcıya sunulan hizmetin anahtarıdır ve kütüphanenin misyon ve vizyonunu gerçekleştirmede rolü büyüktür.

2.5.3. Derme

Kütüphanenin en önemli unsurlarından biri dermedir. Derme, kullanıcının eğitim, bilgi ve kişisel gelişim konularındaki gereksinimini karşılamak amacıyla kütüphane bünyesinde bulunan her türden bilgi kaynağıdır (*Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği*, 2012). Kütüphane dermesi, kullanıcı grubunun bilgi gereksinimini karşılayacak nitelikte, türde ve kapsamda olmalıdır. Halk Kütüphaneleri Yönetmeliğine göre kütüphane dermesine ilişkin ilke ve standartlar şöyledir:

“

- Bir kütüphanenin hizmete açılabilmesi için gerekli olan materyal sayısı yerleşim yerinin nüfusu ölçü alınmak suretiyle, üç kişiye bir kitap düşecek şekilde belirlenir. Ancak derme sayısı 5.000’in altında olamaz.
- Dermenin en az 1/3’ü çocuklara yönelik materyalden oluşur.

- ❖ Kütüphanede en az on dergi ve en az iki gazete kullanıcının hizmetine sunulur.
- ❖ Gezici kütüphane dermesi en az 2.000 materyali kapsar ve her yıl güncellenir. (2012)"

Çocuk kütüphanelerinde derme, kullanıcı grubunun (bebekler ve küçük çocuklar, çocuklar ve genç yetişkinler, özel gereksinimi olan gruplar, ebeveynler ve diğer aile fertleri, bakıcılar, öğreticiler, sağlık uzmanları, çocuklarla, kitaplarla ve medya ile çalışan diğer yetişkinler) tümüne hitap eden kapsayıcılıkta olmalıdır. Çocuk kütüphaneleri kullanıcı grubu gelişimsel, yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi vb. ölçütler açısından farklılıklara sahip olduğu için derme oluşturma işleminin zorlu ve özen gerektiren bir çalışma olduğu anlaşılmaktadır. Derme, kullanıcı grubunun özellikleri dikkate alınarak oluşturulmalıdır. Ayrıca nitelik ve kapsam olarak da yeterlilik sağlanmalıdır.

Çocuk kütüphanesi dermesine, çeşitli formatlarda ve her yaş grubunun ihtiyaçlarını karşılamak için gelişimsel olarak uygun materyaller sağlanmalıdır (IFLA, 2018, s. 9). Çocuk kütüphanelerinde bulunan dermenin cezbedici, güncel ve iyi durumda tutulmasına, uygun medya ve modern teknolojiyi içermesine önem verilmelidir. Bu doğrultuda çocuk kütüphanesi dermesinde;

- Her yaşa uygun kurgu ve kurgu dışı kitap (edebi, bilimsel, …),
- Danışma kaynakları,
- Toplumun ana dilindeki kaynaklar,
- Toplumdaki azınlık dillerine ait kaynaklar,
- Bilgisayar oyunları,
- Oyuncaklar,
- Oyun kartları ve bulmacalar,
- Müzik aletleri,
- Eğitim materyalleri,
- Sesli kitaplar,
- Duyusal malzemeler,
- Bebekler için gelişimlerini destekleyen setler,
- Makerspace programlaması için ekipman, araçlar ve malzemeler,

- Diğer toplumsal örgütlerle ortaklaşa çalışarak kullanılabilecek gelişimsel öğrenme materyalleri (işaret dilinde DVD'ler veya Braille Alfabesi ile oluşturulmuş kitapları) olmalıdır (IFLA, 2018, s. 10).

Özel bir kullanıcı grubuna sahip olan çocuk kütüphaneleri derme seçimi yaparken, özenli ve dikkatli olmalıdır. Derme seçimi, kütüphanecilerle birlikte çocuk gelişimi ve psikolojisinde uzman kişilerle birlikte yapılır. Ayrıca çocuklarla birlikte de derme seçimi yapılabilir ve bu seçime çocukların katılması dermedeki dengeyi sağlar. Ancak derme seçiminde kontrol tamamen çocuklara verilirse yetkinlik düzeylerinin olmamalarının yanı sıra, çocukların üstlenecekleri sorumluluk nedeniyle etik sorunların ortaya çıkacak olması da muhtemeldir (Aggleton, 2018, s. 8).

Çocuk kütüphanelerinde derme, kullanıcı grubunun gereksinim ve nitelikleri göz önünde bulundurularak kütüphaneciler, çocuk gelişimi ve psikolojisinde uzman kişiler, dil ve resimlendirmede uygunluk konusunda uzman kişiler ile kullanıcı gurubuyla yani çocuklarla birlikte seçilmelidir. Dermenin çocuklar için tüm yaş düzeylerine hitap edecek sayı ve çeşitlilikte olması önemlidir. Dermenin güncelliği ve geçerliliği de çocuk kütüphanelerinin bu konuda dikkat etmesi gereken bir başka konudur. Dermenin seçimi ve sağlanmasında kütüphaneler/kütüphaneciler arası işbirliği ve koordinasyon, isabetli materyallerle hizmet vermede yardımcı olacaktır. Yanı sıra, yayınevleri, eğitim kuruluşları, çocuk gelişimcileri ve psikologları ve aileler ile de işbirliği ve görüş alışverişi içinde olunmalıdır. Dermede hedef kitlenin gereksinim ve beklentileri esas belirleyici olmakla birlikte, basılı ve elektronik kaynak/kitap dışı materyal dengesinin korunması ilkesi gözetilmelidir. Dermenin niteliğinin korunması adına belli dönemlerde değerlendirme çalışmaları yapılmalı, dermeden uzaklaştırılması gerekenler için gereği zamanında yapılmalıdır.

2.5.4. Bütçe

Bütçe, kütüphanelerin varlıklarını devam ettirebilmesi için vazgeçilmezdir. Kütüphaneler, kullanıcı grubuna sundukları hizmetlerin hazırlık aşamasından kullanıcılara ulaştığı aşamaya kadarki süreçte, bilgi kaynakları, personel, mekânsal donanım, internet erişimi ve teknoloji gibi temel giderler bağlamında -*farklı ölçeklerde olmakla birlikte*- geniş bütçelere gereksinim duyarlar (Yılmaz, 2019, s. 50). Diğer oluşumlarda olduğu gibi kütüphaneler de bütçe konusunda iki temel sorunla karşı

karşıyadırlar; verilmesi planlanan hizmetler için yeterli bütçeyi sağlamak ile sağlanan parayı rasyonel ve verimli bir şekilde kullanarak başarılı bir bütçe yönetimi yapmak (Yeşiltaş, 2000, s. 28).

Kütüphaneler hizmetlerini sunabilmek için bir takım harcamalar yapması ve bu harcamalar için yeterli bütçeyi sağlaması gerekmektedir. Ülkemiz kütüphaneleri için bütçede esas kaynak kütüphanenin bağlı olduğu üst yönetim biriminden aldığı maddi destek, yani merkezi bütçedir. Merkezi bütçeye ek olarak yerel kaynakların sağladığı fonlar ve bağışlar, kütüphanelerin ihtiyaçlarının giderilmesinde kullanılan diğer gelirler olarak söylenebilir.

Bütçe yeterli olsa da, iyi yönetilmediği sürece hizmete ve yarara dönüşmez. Bütçe yönetimi, işletmelerin amaçlarını gerçekleştirebilmeleri için gerekli olan fonların sağlanması ve bu fonların uygun bir şekilde değerlendirilmesi amacına hizmet etmektedir (Yeşiltaş, 2000, s. 28). Kütüphaneler sunacak oldukları hizmetlerin harcamalarında finansal olarak dikkatli olmaları gerekir. Çünkü kütüphane yöneticileri ya da personelin aldığı kararlar finansal sınırlamaları etkiler ve aynı zamanda finansal sınırlamalardan etkilenir. Bu yüzden kütüphanelerin sunacak olduğu hizmetlerde bütçe yönetimi son derece önemlidir.

Çocuk kütüphanelerinin var olabilmesi, kullanıcıya hizmet sunabilmesi ve etkinlikleri düzenleyebilmesi için yeterli miktarda bütçenin olması gerekmektedir. Çocuk kütüphaneleri, tahsis edilen merkezi bütçeye ek olarak yerel kaynaklar (belediyeler, il özel idare, vs.) fon ve bağışlarla ihtiyaçlarını karşılayabilirler. Yeterli bütçeyi sağlamak, çocuk kütüphanesinin başarısı için önemlidir. Bu başarının devam etmesi için bütçenin planlı ve düzenli bir şekilde sürdürülebilir olmasının sağlanması gerekir.

Çocuk kütüphanesinde çalışan personel, çocuk kütüphanesinin ihtiyaçlarını nasıl tespit edeceğini ve nasıl bir bütçe planı geliştireceğini bilmelidir. Başka bir deyişle, bütçeleme teknikleri ve bütçe yönetimi konularında bilgi sahibi olmaları gerekir. Çocuk kütüphaneleri bütçesi içinde derme sağlama giderleri (kitaplar, süreli yayınlar, oyun ekipmanları, multimedya malzemeler vs.), yazılım ve donanım giderleri, kırtasiye giderleri, program ve etkinlikler için giderler, personel giderleri (maaş, eğitimi ve gelişimi için), bina giderleri (kira, temizlik, ısıtma ve aydınlatma gibi) gibi bileşenlerden oluşmaktadır (IFLA, 2018, s. 8). Bütçe içindeki ihtiyaçlar yerel koşullar, kütüphane büyüklüğü ve kapasitesi vb. gibi nedenlerle kütüphaneler arası farklılık

gösterebilir. Aynı zamanda kullanıcı sayısı ve çeşitliliği de kütüphane bütçesini etkileyen faktörlerdendir. Kütüphanenin iyi hizmeti sunabilmesi için bulunduğu yerdeki hedef kitlenin özellikleri dikkate alınmalı, bütçe miktarının belirlenmesi ve harcanması da bu doğrultuda gerçekleştirilmelidir.

2.5.5. Bina/Mekân

Bina, kullanıcının kütüphane hizmetleriyle buluştuğu fiziksel mekândır. Kütüphane binası, hizmetlerin kullanıcılarla buluşmasında görünen yüzünü oluşturur. Kullanıcılar kütüphaneye isteyerek gelmeleri, severek kullanabilmeleri için kütüphane binasının dışı ve içinin kullanıcı odaklı mekânlar olması önemlidir. (Cengiz, 2017, s. 15).

Gelişen teknolojiye bağlı olarak her türlü bilgiye kolayca erişim sağlanan bu çağda kütüphanelerin rolü, doğru ve güvenilir bilgiyi sunmak ve kütüphanelerin sadece kitapların bulunduğu ya da bilgi edinmek için gidilen mekânların ötesinde, kullanıcıların iletişim kurabilecekleri, insanlarla buluşup, görüşüp, birlikte vakit geçirebilecekleri yani sosyalleşebilecekleri, çok amaçlı kullanılabilen yapılara dönüştürülmesi olmalıdır (Smith, 2011, s. 5). Bu noktada Oldenburg (1999) tarafından kütüphaneler için ilk kez kullanılan 'üçüncü mekân' kavramı akla gelmektedir. Üçüncü mekân kavramı (Demir, 2017):

> Öncelikli bir yere sahip olan ev/özel alanın kavramsallaştırılmasına karşılık gelen 'birinci mekân', işyeri ya da okul gibi kamusal alanların kavramsallaştırılması 'ikinci mekân'dır. 'Üçüncü mekân' ise birinci ve ikinci mekân dışında sayılan, aynı zamanda söz konusu bu mekânların özelliklerini taşıyabilen mekânlardır. Üçüncü mekânı belirleyen özellikler ise, bireyin kendini tıpkı birinci ve ikinci mekânlarda olduğu gibi rahat hissetmesi, özerk, eşitlikçi, tarafsız ve erişilebilir olması, sosyalleşme imkânı tanıması gibi ölçütlerdir.
>
> Üçüncü mekânı tanımlamak için kullanılan ölçütler, kütüphanenin oluşum gerekçesi ve mevcut ortamı ile uyuşmaktadır. Kütüphaneler, eşit şartlarda ve uzun süre hizmet veren, stresten uzak, erişilebilir ve etkileşimli yerlerdir. Üçüncü mekânda ne işveren ne de çalışan; ne

> ebeveyn ne de çocuk değilsinizdir; bu alan önyargısız herkese açıktır. Bu özellikler toplumun kütüphane algısı ile uyuşmaktadır.

Bina, kullanıcılar için hem konum olarak hem de özellikleri açısından kullanıcı odaklı olmada belirleyici bir etkendir. Kütüphane binası merkezi bir yerde, kolayca erişilebilir olmalıdır. Halk Kütüphaneleri Yönetmeliğine göre, "kütüphane binası, yerleşim bölgesinin merkezinde ya da en fazla üç km. uzaklıkta ve kolay ulaşılabilir bir yerde olmalıdır" (*Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği*, 2012).

Kütüphane binalarında estetik bir yaklaşım benimsenmelidir. Kullanıcılar için davetkâr ve çekici bina (mekân) olmalıdır. Özellikle çocuk kütüphaneleri ilgi çekici, ferah ve davetkâr bir bina tasarımına sahip olmalıdır. Çocuk kütüphanesi buluşma, oyun oynama ve iletişim kurma yeridir (IFLA, 2003, s. 6).

Kütüphane binaları dış mekân ve iç mekân olmak üzere iki farklı mekândan oluşur. Bu mekânlarda dikkat edilmesi gereken noktalardan biri, dış mekân görünüş açısında kullanıcının dikkatini çekmeli ve iç mekânla ilgili merak uyandırmasıdır. İç mekân ise amaçlarını gerçekleştirmesinde engel olmamalı, işlevsel ve kullanıcı odaklı tasarlanmış olmalıdır. Çocuk ve engellilerin kütüphane hizmetlerinden yararlanmalarını kolaylaştıracak şekilde tasarlanmalıdır. Özellikle ülkemizde sık görülen bir durum olarak, herhangi bir binanın kütüphane olması ya da kütüphaneye dönüştürülmesi enerji, para ve zaman kaybını ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla binanın tasarım aşamasından itibaren kütüphane olarak planlanması, ilerde çıkacak sorunları en aza indirir ve kütüphanede sunulacak olan hizmetlerin niteliğini artırır.

Çocuk kütüphanelerinde bina tasarımının önemini kullanıcı grubunun ana unsuru olan bebekler ve çocuklar belirlemektedir. Bebekler ve çocuklar kütüphaneyi konforlu bir şekilde kullanabilmelidir ve bu konfor çocukların kütüphane mekânına girişiyle başlar. Kütüphane binasında dış mekân (bina, giriş, bahçe vs.) ve iç mekân (iletişim altyapısı ve araçları, renk seçimi, mobilya, merdiven, yer döşemesi vs.), tamamen bebekler ve çocukların özellikleri dikkate alınarak tasarlanmalıdır (Yılmaz, 2019, s. 48).

Evrensel bir standardın olmadığı çocuk kütüphanesi mekân büyüklüğü ve tasarımıyla ilgili IFLA'nın yayımladığı 0-18 Yaş Grubundaki Çocuk Kütüphane Hizmetleri Rehberi'nde belirtilen ilkeler yol gösterici niteliktedir. Buna göre çocuk kütüphanesi planlanması şöyle olmalıdır:

- Merkezi konumda, mümkünse zemin katta,
- Kullanıcıların yaş aralıklarına uygun tasarımda,
- Özel ihtiyaçları olanlar da dâhil olmak üzere tüm kütüphane kullanıcıları için uygun tasarımda,
- Kitap, gazete ve dergi dermesi, basılı olmayan kaynaklar ve depolama, okuma alanları, iş bilgisayarı istasyonları, sergi alanlarına yeterli oranda yer veren alanlar ve kütüphane personeli için çalışma alanları içermeli,
- Çeşitli aktiviteler düzenlenmesine izin verme esnekliği olmalı (Alan, dijital okuryazarlık becerilerinin geliştirilmesi için müzik, oyun, hikâye zamanı, bağımsız öğrenme ve iş istasyonları dâhil olmak üzere çok çeşitli etkinlikler için kullanılabilmeli ve yeniden düzenlenebilmelidir.),
- Uygun tabela ve yol bulma araçları olmalı,
- Emzirme ve bebek bezi değiştirme dâhil çocuk bakımı için yerler olmalı,
- Aile dostu ve her cinsiyetler için tuvalet bulundurmalı,
- Yaş aralığına bağlı olarak gürültü etmenleri dikkate alınmalı,
- Doğal ve/veya yapay uygun ve yeterli ışık olmalı,
- Yıl boyunca iyi çalışma koşulları sağlamak için uygun oda sıcaklığı (örneğin, klima, ısıtma) olmalı,
- Alan ve mobilyalar, çocuk güvenliği yönetmeliklerine uygun olmalı (IFLA, 2018, s. 13).

Kütüphane binaları için plan yapılırken kütüphanecilerin ve yönetsel organların ortak hareket ederek; "kütüphanenin işlevi, kütüphanenin büyüklüğü, ayrılmış alanlar, tasarım özellikleri, erişilebilir raflama, tabela-levha yerleştirme, kütüphane ortamı, elektronik ve görsel-işitsel araçlar, güvenlik, park yeri" gibi unsurları dikkate almaları gerekmektedir (IFLA/UNESCO, 2004, s. 84). Çocuk kütüphanesi bina tasarımında kütüphaneciler ve yönetsel organlara ek olarak çocuk gelişim uzmanları veya çocuk odaklı kişilerle ortak hareket edilmesi, doğru planlama ve karar vermede yardımcı olacaktır.

Bina unsuru çocukta kütüphane kullanma alışkanlığı, yaşam boyu öğrenme ve okuryazarlık becerilerinin kazandırılmasında uygun bir atmosfer oluşturan mekân olmakla birlikte çocuklar için davetkâr, çekici ve onların psikolojisine uygun olmalıdır (Cevher, 2015, s. 25). Çocuk kütüphanelerinde mekânın 'çocuğa' özgü tasarlanması

ve hizmetlerin ‘çocuğa’ özgü sunulması, onların kütüphane kullanıcısı birey olmalarında büyük önem taşımaktadır. Gelişen teknolojiye bağlı olarak çocuk kütüphanelerinin somut olarak var olması çocuklar için sosyalleşebileceği mekânlara işaret etmektedir. Çocuk kütüphanelerinde bina eğiliminde, yönetim odaklı bakış açısından uzaklaşılarak, kullanıcı odaklı bir bakış açısıyla ve estetik bir mekân oluşturma esas olmalıdır.

2.5.6. Bilgi ve Beceri Hizmetleri

Kütüphaneler, kullanıcıların bilgi gereksinimini karşılama, aynı zamanda bu bilgi gereksinimlerine göre kullanıcıların bilgi ve beceri hizmetlerini tasarlamakla yükümlüdürler. Amaçları ve hedefleri doğrultusunda bilgi ve beceri hizmetleri için gerekli olan ortamı sağlar ve kullanıcı gereksinimlerine uygun hizmetleri sunarlar.

Çocuk kütüphaneleri çocuklara, ailelere ve çocuktan sorumlu olan kişilere yaş ve yeteneklerine uygun bilgi ve beceri hizmetleri sağlar. Bilim ve teknolojiye bağlı olarak kullanıcının bilgi ihtiyacı değişmekte ve çeşitlilik göstermektedir. Bu durum kullanıcıların bilgi arama davranışları, bilgi erişim yöntemleri ve hizmet beklentileri anlamında kütüphaneleri doğrudan etkilemektedir (Önal, 2015, s. 164).

Bilim ve teknolojinin gelişmesine bağlı olarak bilgi hizmeti sunan birçok platform ortaya çıkmaktadır (Google, sosyal medya araçları vb.). Sınırsız bilgi paylaşımı yapılan platformlarda, paylaşılan bilginin denetimsiz olması, kullanılan bilginin doğru ve güvenilirliğine şüphe düşürmektedir. Bu noktada çocuk kütüphaneleri hedef kitlenin eğitim, kültür, bilgi ve kişisel gelişimlerine yönelik ihtiyaçlarını çeşitli ortamdaki bilgi hizmetleriyle karşılamada doğru ve güvenilir bilgiyi sunma gibi önemli bir toplumsal rol yüklenmektedir.

Yeni yüzyılın getirdikleriyle kütüphaneler teknolojiye uyum sağlayarak bilgi kaynakları ve hizmetlerinde önemli değişikliklere gitmişlerdir. Her şeyden önce çocuk kütüphaneleri bilgi hizmetlerini sunmada platform değişikliğine (bilgisayar, tablet, Kindle, Makerspace etkinlikleri, Kodlama kulüpleri ve etkinlikleri gibi) başvurmuşlardır. Bilginin yoğun olduğu dönemde dijital dünyanın sunduğu araçlarla yetişen nesil, yani “dijital yerliler” (Tonta, 2009, s. 745) için sunulan bu olanaklar, çocuk kütüphanelerindeki bilgi hizmetlerinin “çocuk için”, “çocuğa özgü” ve “çocuğa

uygun" planlanmasının başka bir gerekçesini oluşturmaktadır (Polat, 2019, s. 154). Çünkü dijital yerlilerin bilgi gereksinimleri, bilgi arama davranışları, bilgi erişim yöntemleri ile hizmet beklentileri ve ihtiyaçları farklılık göstermektedir. Bu doğrultuda çocuk kütüphaneleri çocuklara gelişen teknolojiye bağlı olarak her türlü bilgiye kolay, doğru ve güvenilir bir şekilde erişmelerini sağlamalıdır. Bilgi erişim gerekliliğini Alvin Toffler (1992), "Geleceğin cahili okuma yazma bilmeyen değil de, bilgiye nasıl erişileceğini bilmeyendir" sözüyle destekleyerek, geleceğin büyükleri çocuklar için bilgi erişim becerisinin önemine işaret etmektedir.

Çocuk kütüphanelerinin geçmişten bugüne taşıdığı temel misyonu, çocuklarda olumlu kişilik oluşturma ve geliştirme, konuşma ve dil becerilerini geliştirme, bilgi erişim becerisi kazandırma okumanın zevk ve gücünü keşfetmelerini sağlama ve iyi bir kütüphane kullanıcısı olmalarını sağlama gibi hedefleri gerçekleştirmedir (Gönen, Temiz ve Akbaş, 2015, s. 80). Çocuk kütüphanelerinde sunulacak hizmet ve etkinliklerin çıkış noktasını da bu amaç oluşturmalıdır.

Çocuk kütüphaneleri, çocukların sosyal, kültürel ve psikolojik gelişimlerini desteklemektedir. Konuşma, okuma, düşünme, bilgiyi keşfetme, bilgiyi paylaşma, hayal kurma fırsatı sunmaktadır. Kullanıcı grubunun kütüphaneden en iyi şekilde faydalanması için kütüphane bilgi ve beceri hizmetlerini planlamakta ve uygulamaktadır. Ayrıca, kullanıcı grubunun yaşam boyu öğrenme ve okuryazarlık becerilerinin kazandırılmasına katkıda bulunmalıdır. Bireyin kendini yaşam boyu geliştirmesini desteklemektedir.

Çocuk kütüphaneleri amaç ve işlevlerini gerçekleştirmek için yeterli mekâna ihtiyaç duyar. Çocuk kütüphaneleri hizmetlerini sunmaya imkân tanıyan ve kullanıcı grubunun beklentilerini karşılayan mekâna sahip olması büyük önem taşır. Mekân aynı zamanda amaç ve işlevleri gerçekleştirmek için farklı özelliklere sahip olması gerekir. Çocuk kütüphanelerinde mekân özellikleri ve mekânda kullanılacak olan araç ve donanım elemanlarının kullanıcı grubuna uygun olmasında özen gösterilir.

3. BÖLÜM: MEKÂN TASARIMI

3.1. Mekân, Kişisel ve Toplumsal Önemi

Mekân, insanoğlunun beslenme ile birlikte temel ihtiyacı olan barınma ve korunmanın gereği olarak var oluşundan bugüne yansıyan vazgeçilmez bir unsurudur. Mekân hem kişisel hem de toplumsal yaşamı oluşturan temel öğelerdendir. Özellikle toplumsal yaşamın göstergesi olan kentlerin en öz biçimiyle binalardan oluşan mekânlar olarak tanımlanması, bireysel ihtiyacın ötesinde farklı fiziksel alanların varlığına ve gerekliliğine işaret eder. Bu bağlamda kütüphaneler, toplumsal birlikteliğin ortaya çıkardığı fiziksel alanlar olarak eski çağlardan günümüze kadar var olan köklü bir oluşumu ifade eder.

Çoğu zaman kişilerde fiziksel varlıklarıyla anlam bulan kütüphane kavramının, toplumsal bilinirliğini öne çıkaran temel unsuru binalarıdır. Nesneleri görsellikleriyle algılama güdüleri güçlü olan çocuklar için fiziksel oluşumlar, onların benimseme ve kabullenmeleriyle de doğrudan ilgilidir. Bu nedenle çocuk kütüphanelerinde bina unsuru, çok yönlü bir bakış ve planlamayı ifade eder. Bu bölümde, genel anlamda mekân olarak kütüphane, özelde ise çocuk kütüphaneleri için mekân ve tasarımı konularında açıklamalara yer verilmiştir.

Mekân kavramı bağlamına göre farklı tanımlamalara ihtiyaç duyuyor olsa da, genel anlamda mekân tanımları şöyledir:

- Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre mekân, Arapça kökenli bir kelime olup birinci anlamı yer, bulunulan yer anlamında; ikinci anlamı ise ev, yurt olarak açıklanmıştır (Güncel Türkçe Sözlük, 2021).

- Görsel iç mimarlık sözlüğüne göre mekân, herhangi bir iç ya da dış çevre veya kapalı bir alan şeklinde ifade edilmektedir (Coates, Brooker ve Stone, 2011, s. 166).

- Felsefe sözlüğüne göre mekân, var olanların içinde yer aldığı, tüm sınırlı büyüklükleri içine alan uçsuz bucaksız büyüklük olarak ifade edilmiştir. Bazı

> kuramcıların mekânla ilgili düşünceleri ise; Locke dokunma ve görme duyusuyla kazanılan; Descartes boş bir mekân olamayacağı, sahip olduğu elemanlarla var olduğu; Kant da mekân ve içinde bulunan elemanların zorunlu olarak algılandığını savunmuştur (Cevizci, 2013, s. 1081).

Disiplinler arası farklı ifade edilse de, insan üzerinde önemli etkiye sahip olan mekân, duyu organlarıyla algılanan elemanlarıyla bütündür. "Mekân" kelimesi, canlı-cansız tüm varlıkları çevreleyen, kapsayan ve sınırlandırılmamış bir kavramdır (Arayıcı, 2015, s. 29). Mekân; hareketleri, faaliyetleri, duyguları kapsayan ve beş duyu organla algılanan kavramsal bir olgudur. Kendi içinde bir sınırı olmasa da mekân, sahip olduğu elemanlarla (boyut, renk, doku, ışık, düzen, hareket gibi) oluşturduğu görsellik algıyla anlam kazanır (Ertek, 1994, s. 1).

Mekân ve insan birbirinden ayrı düşünülemez. İnsan yaşadığı mekânı biçimlendirirken, aynı zamanda yaşadığı mekândan kültürel kimliğini kazanır (Gezer, 2008, s. 33). Mekân ve insan arasındaki ilişkiyi betimleme, insanın yaşadığı mekânı, mekânın da insanı etkilemesi biçimindedir. Bu ilişkide, mekânda yaşayan kişi/kişiler üzerinde mekânın psikolojik, sosyolojik ve fiziksel etkisi bulunmaktadır.

İnsanın bulunduğu mekânda kendini nasıl hissettiği ve mekâna ait özellikleri nasıl algıladığı mekânın psikolojisi açısından önemlidir. Bulunduğu yer ve içinde yer alan elemanların ifade ettiği duygular mekânın psikolojisini etkiler. Bu bakımdan mekânın kişide uyandırdığı duygular önemlidir.

Mekânın insana sunduğu fiziksel özellikler, mekânda yapılacak olan faaliyetlerin sağlıklı bir şekilde sürdürülmesine imkân verir. Fiziksel olarak sağlıklı ortamın oluşumunu ısı, ışık, nem oranının ideal seviyede, mobilya ve benzer eşyalarda rahatlığın olması gibi faktörler etkilemektedir. Bu özelliklerin sağladığı ortam, psikolojik olarak insanda olumlu ya da olumsuz etki oluşturmaktadır.

Mekân ile kişiler arasında iletişimi sağlamada toplumsal özellikler, mekânın içinde olduğu bilinen ancak görülmeyen kültürel bileşen ve bu bileşendeki aynı zamanda mekân dilini oluşturan önemli öğelerdir (Arayıcı, 2015, s. 24). Mekân dili, iletişimi arttırma ve dil gelişimi açısından önemlidir. İnsanlar nerede ve nasıl bir araya gelirse gelsin mekânın dili ve kültürü gözlenebilir (Güç, Gençel ve Karadayı, 2013, s. 133).

Mekân dilinin kişiler üzerinde sağladığı sosyal yön artıkça, kişinin çevresindekilerle ve mekânla iletişimi artar.

3.2. Mekân Tasarımı

Mekân, insanların yaşamlarını devam ettirebilmelerini sağlayan yer olarak ifade edilebilir. Mekân oluşumu, insanların barınma gereksinimiyle birlikte ortaya çıkan, zamanla farklı amaçlar için çeşitlilik gösteren, yeni mekân türlerinin ortaya çıkması ve mimari bir boyut kazanması sürecidir (Dinçer, 2011, s. 18). Bu süreçte mekânın amacı ve işlevi, hedef kitle, kullanıcı gereksinimleri, kültürel ve sosyal değerler gibi birçok etken bulunmaktadır.

Kütüphane gibi toplumsal kuruluşlarda mekânların tasarlanması, şekillendirilmesi ve oluşturulmasında ana unsur kullanıcı grubudur. Mekân tasarımı yapılırken, kullanıcı grubunun ihtiyaçlarının ne olduğu, nasıl bir yaşam biçimine sahip olduğu, ilgi duyduğu alanlar gibi faktörlerle birlikte psikolojik, fizyolojik ve sosyolojik gereksinimler de dikkate alınmalıdır. Mekân planlanmasında hedef kullanıcıların istek ve beklentileridir. Mekânın hedefi, gerçekleştirilecek olan aktivitelerin başarılı bir şekilde yapılmasıdır.

Mekân tasarımı, ihtiyaç, hedef, yapım, biçim, öznel öğeler veya başka verilerin yan yana gelmesiyle oluşmaz; herhangi bir eşya veya insani eylem gibi bileşenleriyle değil bütünüyle var olur (Kuban, 2002, s. 19). Kullanıcı, mekânı bir bütün olarak algılamakta ve bu noktada da tasarımın önemi ortaya çıkmaktadır. Tasarımda mekânın biçimsel özelliklerine ilişkin ritim, denge, bütünlük, uygunluk, zıtlık, düzen, uyum, simetri, oran gibi değerlendirme ölçütlerine göre ortaya çıkan duygular, mekânın tasarım ilkelerine uygunluğunu gösteren ipuçları vermektedir (Çatak Oylum, 2014, s. 118). Tasarım ilkelerine uygun bir mekân, kullanıcı beklentilerini karşılamayı amaçlar ve kullanıcı davranışları üzerinde etkilidir. Ayrıca mekân tasarımı, kullanıcının mekânda iz bırakabilmesini ve sonradan gelecek olan kullanıcının da bu izlerin üzerinde kendi izini ekleyebilmesini amaçlar. Bu doğrultuda mekân tasarımının merkezinde "kullanıcı (insan)" olduğu sonucu çıkar.

Bir mekân mimarı, tasarım yaparken insan merkezli yaklaşıma sahip olmakla birlikte, tasarlanan yapıda yaşayacak insanların gereksinimlerini ve özelliklerini taşıması için

onlarla birlikte çalışarak onları tasarımın merkezi haline getirir (Balint, 2016, s. 124). Böylece mekân tasarımı yapılırken, mimar ve tasarımcılar mekânın amacına uygun tasarım yapar, mühendis gerekli donanımı sağlar ve kullanıcı bakış açısıyla birlikte çeşitli bakış açılarının bütünü mekânı ortaya çıkarır. Böylece mekân mimarisi, çeşitli disiplinlerin bir araya gelerek oluşturduğu bir bütünü ifade eder.

Mekân tasarımı, iç ve dış mekânın tasarlanması ve bütünleşmesiyle oluşur. İç mekân, soyut ve somut olarak birçok eleman ile ifade edilen, içerisinde gerçekleştirilecek olan eyleme göre farklılık gösteren, çeşitli gereksinimlerin giderildiği alanlardır (Dinçer, 2011, s. 19). Mekânın bir parçası olan bina, bina içindeki oda, kapı, pencere vb. bütünleşmesiyle ve binanın verdiği duygu iç mekânı oluşturur. Bina, kullanıcı gereksinimlerini karşılama işlevini, kabuğun (duvar, çatı, zemin vb.) sınırladığı ve kabuğun dışında kalan fiziksel ve sosyal özellikleri birlikte sağlayan yapıdır (Balanlı ve Küçükcan, 1999, s. 106). İç mekân tasarımı, duvar, çatı, zemin gibi faktörlerle mekânın sınırlandırılarak bir oluşum yeterli değildir. Tasarımı sırasındaki önemli etken mekânı kullanacak olan hedef kitledir. Bu nedenle binanın, kullanıcı istek ve ihtiyaçları doğrultusunda oluşturulması ve tasarlanması gerekmektedir. Mekânın yapılış amacı, kullanıcı istek ve ihtiyaçlarını karşılama ve kullanıcı konforu sağlamaktır.

Dış mekân, mekândaki bina gibi yapıları ve doğal öğeleri kapsayan alandır ve iç mekân ile arasında bir ilişki olmasından dolayı önemlidir. İç mekândaki işlevi dışardan algılanmasını sağlayarak, mekânın gerçek kimliğini ifade edebilmelidir (Dinçer, 2011, s. 20). Dış mekânın estetik kaygısı taşınarak tasarlanması gerekir. Dış mekânın sağladıkları iç mekân ve kullanıcıyı etkileyecektir. Tasarımı sırasında mekânın sağladığı arazi özelliği, atmosferik özellikler, dış etmenler (diğer yapılar) gibi faktörler mekânı etkilemektedir (Küçükcan-Balkaş, 2005, s. 47). Ulaşımın kolay olması, dış hava kalitesinin iyi olması (havalandırmaya bağlı olarak iç hava kalitesini etkileyebilir) veya gürültü ortamının minimum düzeyde olması (kapının veya pencerenin açılıp kapanmasına bağlı olarak etkilemesi) dış mekân tasarımını etkileyen unsurlardandır.

Mekân tasarımında iç ve dış mekân fark etmeksizin kullanıcıda aidiyet duygusunu vermek önemlidir. Kullanıcı kendini güvende ve rahat hissetmek ister. Tasarım yapılırken, yalnızca fiziksel bir çevreyi tasarlamanın dışında kullanıcının

deneyimleyebileceği, hissedebileceği ve bağ kurabileceği bir ortam oluşturulmalıdır (Oğuz, Çakcı, Sevimli ve Özgür, 2010, s. 23). Mekân tasarımı özetle, kullanıcıların özellikleri dikkate alınarak psikolojik, fizyolojik ve sosyolojik tüm gereksinimlerin belirlenmesi ve bu gereksinimlere uygun estetik ve ergonomik tasarım yapılmasıdır.

3.3. Mekân Tasarımını Etkileyen Faktörler

Mekân, insanlar için genel bir ifade ile yaşamlarını devam ettirebilmelerini sağlayan yerdir. İnsanların barınma, toplumsal ilişkileri düzenleme, iletişim kurmada etkin rol oynayan fiziksel bir ortamdır (Kutlu, 2018, s. 68). Mekân, kullanıcının gereksinimlerinde göre tasarlanır. Bu tasarımda iki temel unsur bulunur: Kullanıcı ve tasarımcı. Mekân tasarımı, iki unsurun etkileşimi ve uyumu sonucunda, yani tasarımcının kullanıcının ihtiyaçlarını bilmesi, bu bilgiler ışığında kullanıcıya uygun yaşanabilir bir mekân tasarlamasından ibarettir.

Mekân tasarımı yapılırken dikkat edilmesi gereken tüm faktörler altı ana başlıkta incelenmektedir. Bunlar: fiziksel faktörler, biyolojik faktörler, psikolojik faktörler, toplumsal faktörler, kültürel faktörler ve estetik faktörlerdir.

3.3.1. Fiziksel Faktörler

Mekân, kullanıcının fiziksel olarak sağlıklı bir ortamda yaşamını sürdürmeyi amaçlar. Bu amacı gerçekleştirmek için mekân tasarımı yapılırken fiziksel faktörleri dikkate almak gerekmektedir. Fiziksel faktörler genel olarak boyut ve mesafe, ölçek, form, düşey elemanlar (duvarlar), yatay elemanlar (döşeme, tavan), plan tipi, renk, doku, malzeme, ışık, ses, koku şeklinde sıralanmaktadır (Yıldırım Erniş, 2012, s. 27). Temelinde insan sağlığı olan mekân tasarımı yapılırken, bu faktörlerin sağlıklı ortamı oluşturmada ısı, ışık, nem oranının ideal seviyede, mobilya ve benzer eşyaların ise rahat olması gibi etkileri bulunmaktadır. Fiziksel faktörlerin ideal seviyede olması, hem kullanıcı sağlığının korunmasında hem de mekânın amacına ulaşmasında olumlu sonuçlar doğurur.

Mekân tasarımı, kullanıcı/kullanıcı grubunun sayısına göre değişiklik göstermektedir. Kullanıcı/kullanıcı grubunun yoğun olduğu mekânlarda tasarım genele hitap etmelidir (Eraslan Özdağ, 2018, s. 37). Kullanıcıya özel tasarım yapmanın imkânsız olduğu

böyle mekânlar, çevreyle sürekli iletişim halinde olmayı desteklemelidir (Bilir, 2013, s. 44). Yani fiziksel bağlılığı sağlayarak, mekânın amacını gerçekleştirme sürecine etki etmektedir.

3.3.2. Biyolojik Faktörler

Mekânda insan yaşamını etkileyen biyolojik faktörler mevcuttur. Biyolojik faktörler adından da anlaşılabileceği gibi canlı yaşamını ilgilendiren doğal faktörlerdendir. Bu faktörler; oksijen, karbondioksit, azot, bakteriler, güneş ışığı şeklinde sıralanabilir (Eraslan Özdağ, 2018, s. 38). Mekânda insan sağlığını etkileyen bu faktörler, kullanıcıların sağlıklı bir şekilde çalışmasında olumlu ya da olumsuz etkileri bulunmaktadır.

Mekânda yer alan karbondioksit oranının ve bakterilerin insan sağlığı ile birlikte mekândaki çalışma koşullarını olumsuz etkilemektedir. Aynı şekilde güneş ışığına uygun olmayan mekânların, güneş ışığına maruz kalması durumunda olumsuz etkileri bulunmaktadır. Tüm bu olumsuzluklar mekânın kullanımını engelleyen önemli faktörlerdendir. Bu nedenle, mekân tasarımı yapılırken insan sağlığını etkileyen biyolojik faktörler ile mekân arasındaki dengeyi sağlamak gerekmektedir.

3.3.3. Psikolojik Faktörler

Mekânın psikolojik etkisi, insanın beş duyu organı ile algıladıklarının beyninde birleşip, ruh haline yansımasıyla oluşur. İnsanın mekânda bir süre kalıp ayrıldıktan sonra zihninde kalan iz, psikolojik etkidir. Mekân tasarımı, kullanıcı üzerinde olumlu bir iz bırakmak için psikolojik faktörleri dikkate alarak oluşturulmalıdır. Psikolojik faktörler; mekânın dar veya geniş olması, ışık, ısı, renk, doku, ses, hava kalitesi, güvenlik vb. şeklinde sıralanabilir.

Mekân içerisindeki ses düzeyinin yorgunluk, gerginlik-sıkıntı, uykusuzluk, saldırgan davranışlar, dikkatin dağılması, iş veriminde ve öğrenmede azalma, hafızada zayıflık gibi; hava kalitesinin mental rahatsızlık, zihinsel yorgunluk, hafıza kaybı ve konsantrasyon eksikliği gibi; ışığın aydınlık veya loş olmasının hormonal sisteminde çeşitli sağlık sorunlarına ve konforsuzluklar gibi psikolojik etkileri görülebilmektedir (Kutlu, 2018, s. 70). Psikolojik faktörlerin mekân üzerindeki etkisi çok geniş bir alana

yayılmaktadır. Mekân tasarımı yaparken kullanılan, uygulanan ya da yerleştirilen her faktörün psikolojik etkisi bulunmaktadır. Bu doğrultuda mekân, kullanıcı grubunun gereksinimleri ile birlikte psikolojisi de dikkate alınarak tasarlanmalıdır.

3.3.4. Toplumsal Faktörler

İnsanlar toplum içinde belli bir düzen dâhilinde yaşamını devam ettirmektedir. Bu düzende yaşamın devam ettiği mekânların tasarlanmasında, toplumsal faktörlerin dikkate alınması kaçınılmazdır. Toplum içindeki yaşam devam ederken bireylerin yaşadıkları bazı durumların ya da yaptıkları bazı eylemlerin toplum tarafından bilinmesini istemezler (Eraslan Özdağ, 2018, s. 38). Bu noktada toplum içinde yaşamlarını sürdürdükleri mekânda "bireye özgü" alanların olmasına dikkat edilmesi toplumsal faktörleri gözeten tasarımın amaçlarındandır.

Mekân tasarımında diğer toplumsal faktör, sosyal, fiziksel ve doğal çevre arasındaki dengenin kurulmasını sağlamaktır. Bu dengeyi sağlamdaki amaç, çevre hakkında bilinçliliğin geliştirilmesi, insan aktivitelerinin çevreye verdikleri zararların etkilerinin iletilmesi ve aynı zamanda çevrenin insan yaşamına olan etkisi hakkında bilgilendirmektir (Alga, 2005, s. 94). Mekân tasarımı yapılırken toplumsal faktörleri de dikkate almak gerekmektedir.

Toplumsal faktörleri dikkate alarak yapılan mekân tasarımında faktörlerin belirlenmesinde; insanların davranışlarını ve eylemlerini inceleyen antropoloji, psikoloji, sosyoloji, psikiyatri ve insan coğrafyasını inceleyen kişiler ve tasarımcılar grubuna, şehir plancılarını, harita mühendislerini, mimarları, iç mimarları, planlama ve tasarımla ilişkili kişileri de dâhil etmek mümkündür.

3.3.5. Kültürel Faktörler

Kültür, toplumların bulundukları ortamın fiziksel koşullarına, örf ve adetlerine göre edinilen davranışların nesilden nesille aktarılması sonucu meydana gelen davranışların bütünüdür (Eraslan Özdağ, 2018, s. 39). Bu davranışlar bireylerin bulundukları mekânların tasarımları kültürel faktörlere ve bulundukları yerin fiziksel koşullarına göre değişiklik göstermektedir. Bu kültürel faktörler; örf ve adetler, toplumsal idealler,

töresel kurallar, kültürel çevrelere bağlı etkenler şeklinde sıralanabilir (Özkan, 2007, s. 23).

İnsanlar ve toplumların yaşadıkları mekânı etkilemeleri ve ondan etkilenmeleri kaçınılmazdır. Bu karşılıklı etkileşim ve çevre ile bütünleşme gerçeği hem farklı kültürlerin oluşmasına, hem de bu kültürlerin dış dünyaya yansımalarıyla değişik mekânların ortaya çıkmasında önemli bir etkendir (Özkan, 2007, s. 22).

Bireyin fiziksel varlığına ve ait olduğu toplumun kültürel değerleri, yaşadığı mekânı kullanma biçimine bağlıdır (Alga, 2005, s. 9). Böylece mekân, birey veya grubun uzantısı olarak varlığını sürdürmektedir. Bu durum kültürel özelliklerin mekânlara yansıdığını ortaya koymaktadır. Sonuç olarak mekân tasarımı kültürle birlikte şekillenmektedir. Birey ve mekân arasındaki uyumu sağlamak için toplumsal kuruluşların mekânları kültürel faktörler dikkate alınarak tasarlanmalı, bu kuruluşların işlevselliğine katkı sağlayıcı bir unsur olarak değerlendirilmelidir.

3.3.6. Estetik Faktörler

Estetik, görsel olarak haz vermesi ve güzel olmasıyla birlikte iletişimi sağlamada biçimsel bir boyuttur (Özkan, 2007, s. 26). Mekânın mimari bir anlam taşıması için bazı estetik değerlere sahip olması gerekir. Aynı zamanda kullanışlı ve sağlam olması gibi değerleri de içermesi gerekmektedir.

Mekân tasarımı yapılırken estetik faktörlere dikkat edilmesi işlevselliğin gereğidir. Bu faktörler; biçim kurgusu, tasarım organizasyonu, tasarım ilkeleri ve tasarım yöntemleri şeklinde sıralanabilir (Eraslan Özdağ, 2018, s. 42). Estetik bir mekân tasarımında, mekânın kullanıcı üzerinde uyandırdığı etkiyi dengelemek gerekir. Aksi takdirde kullanıcı mekândan verim elde edemez, yaptığı işten memnun kalmaz ve bulunduğu mekânda mutlu olamaz. Bu durum, toplumsal kuruluşlar gibi kullanıcıya yönelik inşa edilen mekânlar için daha da dikkat edilmesi gereken bir konudur. Kullanıcının toplumsal mekânları ziyaretteki istekliliği ile mekân estetiği arasında sıkı bir ilişki vardır. Bu nedenle, bireyin yaptığı işteki verimini olumlu yönde etkilemek ve mekân ile birey arasında iletişimi arttırmak için mekân tasarımı yapılırken estetik faktörler dikkate alınmalıdır. Estetik değeri yüksek olan bir mekânda yapılan iş ve alınan

hizmetteki verimlilik, hem çalışan hem de kullanıcı açısından hiç şüphesiz daha fazladır.

3.4. Mekân Tasarımı ve Ergonomi

İnsanın bulunduğu ortamda, yaptığı işte, geçirdiği zamandaki verimlilik ve motivasyonda mekân tasarımının etkisi bulunmaktadır. Mekân iyi tasarlanmadığında, verimliliği ve motivasyonu olumsuz yönde etkilemekle birlikte, iş sağlığı ve güvenliğini de tehdit eden bir unsurdur. Ortamın sağlıklı, güvenli ve verimli bir hâl alması, çevre konforu kavramını tam anlamıyla açıklamaktadır. Bu sebeple çevre konforu verimliliği ve motivasyonu desteklemektedir. Çevre konforunu sağlama adına mekân tasarımında en önemli unsurlardan biri de ergonomik tasarımdır.

Çevre konforunu sağlarken sosyal ve fiziksel çevrenin geliştirilmesinde teknoloji de önemli role sahiptir. Ergonomi, yaşanabilir alan, kullanılabilir ekipman ile makineler ve diğer çevresel özelliklerin tasarımı ile ilgilidir (Pinto ve diğerleri, 1997, s. 339). Ergonomi, teknolojiyle birlikte insanların yetenek ve sınırlarını belirleyip, performansı optimum seviyeye getirmek için yaralanma, hastalık ve rahatsızlık risklerini azaltmayı ve fırsatları artırmayı amaçlamaktadır.

İnsanlar arasındaki ve insanların nesnelerle olan ilişkisini inceleyen ergonominin temelinde "insan konforu" bulunur (Kutsal Göllü ve Canbay Türkyılmaz, 2019, s. 33). İnsanı ve çevresiyle olan ilişkilerini inceleyen anatomi, fizyoloji, psikoloji, nöroloji ve davranış bilimleri gibi bilim dalları ergonomik bir mekân tasarlamasında yardımcı olur.

Ergonomik tasarım, mekânın kullanışlı bir ortam olmasını sağlamakla birlikte, ergonomik tasarımlı bir ortam hem yapılan işi hem de işi yapan kişide verimliliği arttırmaktadır. Mekânın ergonomik tasarlanması sürecinde çeşitlik, sektörleri kapsayan değişkenleri içermektedir (Villarouco, Soares, Costa ve Andreto, 2012, s. 204). Bu değişkenler şunlardır:

- Sıcaklık, ses ve aydınlatma,
- Kaplama malzemeleri,
- Mekânın amacına ilişkin boyutlar,
- Ulaşılabilirlik,

- Düzen,
- İş istasyonları (çalışma alanları) ve mobilyalar,
- Güvenlik,
- Sürdürülebilirlik,
- Esneklik ve fonksiyonellik,
- Estetik.

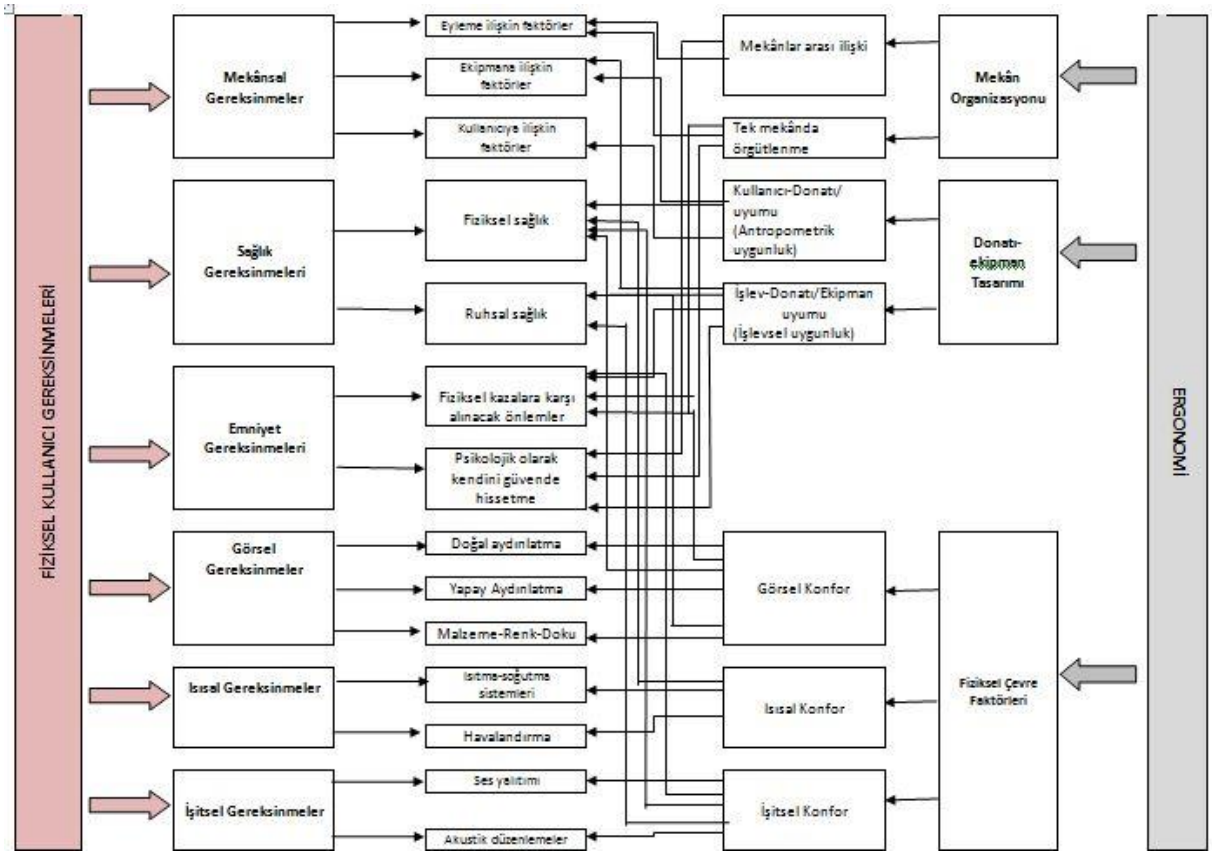
Bu değişkenlerin hepsinin amacı, çalışan açısından sağlıklı ve güvenli bir çalışma ortamını sağlamakla birlikte kullanıcı açısından da fiziksel, psikolojik ve işlevsel çevre konforunu oluşturmaktır.

Bireyin zaman geçirdiği mekân (ev, okul, işyeri, kütüphane, vs.) çevre konforuna uygun olmalıdır. Bu mekânlarda geçirilen zamandaki verimlilik kişilerin kendisini rahat ve güvende hissetmeleriyle doğrudan ilgilidir. Dolayısıyla bireyin yaşam kalitesinde mekân koşulları etkilidir. Mekân bireyin gereksinimlerini ve gerekli konfor koşullarını sağlayacak özellikte olmalıdır. Aksi takdirde bireyin sağlığı olumsuz yönde etkilenirken, kurumların da işlevlerini yerine getirmemelerine neden olur.

Ergonomi insan erişimine ve etkileşimine açık olan her şeyin insana uygun tasarımıyla; insan performansının arttırılması, güvenliğinin sağlanması, sağlın korunması, mutluluğun ve doyumunun sağlanmasını amaçlar (Pinto ve diğerleri, 1997). Ergonomik tasarım, kullanıcıların gereksinimlerine göre şekillenmektedir.

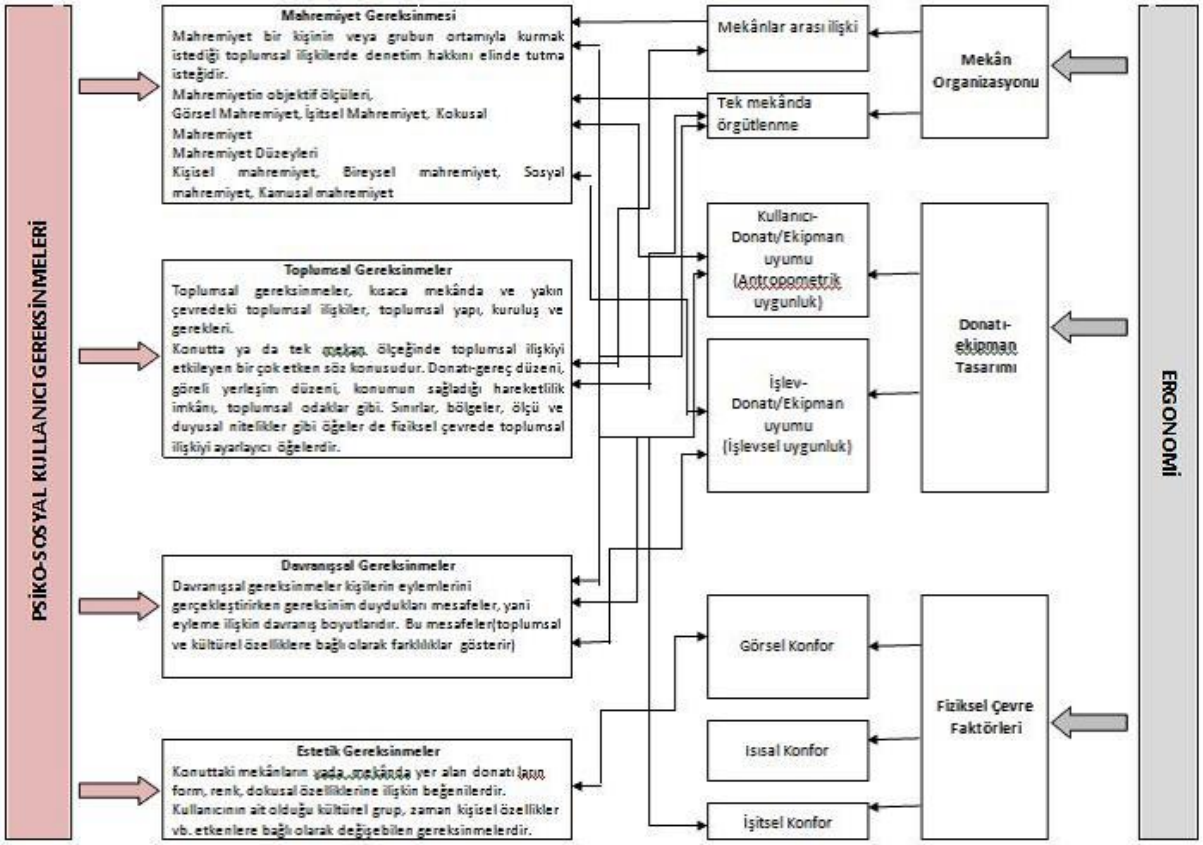
Ergonomik bir mekân tasarımında, kullanıcıların fiziksel ve psiko-sosyal gereksinimlerinin karşılanması esası dikkate alınmalıdır. Kullanıcıların fiziksel gereksinimleri (Şekil 3.1); mekânsal gereksinimler (eylem, ekipman ve kullanıcıya ilişkin faktörler), sağlık gereksinimleri (fiziksel ve ruhsal sağlık), güvenlik gereksinimleri (fiziksel kazalara karşı alınacak önlemler ve psikolojik olarak kendini güvende hissetme), görsel gereksinimler (doğal ve yapay aydınlatma, malzeme-renk-doku), iklim gereksinimleri (ısıtma-soğutma sistemleri ve havalandırma), işitsel gereksinimler (ses yalıtımı ve akustik düzenleme) şeklinde sıralanabilir (Zorlu, 2017, s. 43).

Şekil 3.1. Ergonomik tasarım - fiziksel kullanıcı gereksinimleri ilişkisi (Zorlu, 2017)

Kullanıcıların psiko-sosyal gereksinimleri ise(Şekil 3.2); mahremiyet gereksinimleri (toplumsal ilişkilerde denetim hakkını koruma), toplumsal gereksinimler (toplumsal ilişkiler; toplumsal yapı kuruluş ve gerekleri), davranışsal gereksinimler (kişilerin eylemleri gerçekleştirirken davranış boyutları) ve estetik gereksinimler (mekân ya da ekipmanların özelliklerine ilişkin beğeniler) şeklinde sıralanabilir (Zorlu, 2017, s. 44).

Şekil 3.2. Ergonomik tasarım - psiko-sosyal kullanıcı gereksinmeleri ilişkisi (Zorlu, 2017)

Kullanıcı grubunun gereksinimlerini ve özelliklerini, sağlığını ve güvenliğini sağlayan mekân tasarımı, ergonomi ile birlikte verimliliği ve konforu oluşturmaktadır. Aynı zamanda kullanıcı grubunun fiziksel ve ruhsal olarak sağlıklı kalmasına da katkı sağlayacaktır. Bu alanda yapılacak çalışmalarda en önemli faktör "insan" ve "insanın fiziksel ve psiko-sosyal sağlığının korunması"dır (Yararel, 2019, s. 152).

Ergonomik bir mekân tasarımında kullanılan ekipmanlar ve tüm mekân insan sağlığı dikkate alınarak ergonomik tasarım ilkelerine uygun bir şekilde düzenlenmelidir. Ergonomik tasarım ilkeleri güvenlik, erişilebilirlik, işlevsellik, estetik, kullanım kolaylığı şeklinde sıralanabilir (Zorlu, 2017, s. 44). Bu ilkeler, kullanıcı türü, özellikleri ve yaş grubuna göre farklılık gösterebilir.

3.5. Mekân Tasarımında Donanım ve Renk Özellikleri

Mekân tasarımında donanım ve renk, fiziksel ve psikolojik konforumuzu ortaya çıkaran elemanlardır. Yaşantımızı büyük oranda etkileyen bu elemanlarla kullanıcı doğrudan bağlantı kurmaktadır. Donanım ve renk özellikleri kullanıcının mekânda geçirdiği zamanı ve yaptığı işi olumlu ya da olumsuz yönde etkilemektedir. Dolayısıyla tasarım yapılırken donanım ve renk özellikleri dikkat edilmesi gereken elemanlardır.

Mekânda kullanılan her bir donanım elemanı sadece yer kaplayan değil, aynı zamanda mekânsal formu tanımlayan ve dengeleyen; gruplar halindeki elemanlar olarak ortaya çıkar (Özkan, 2007, s. 76). Mekân tasarımında kullanılan donanım elemanları kaplama, mobilya ve aksesuarlar olarak sınıflandırılabilir.

Mekân tasarımında, doğru kaplamanın seçilmesi için mekânın kullanım amacı ve gerçekleştirilecek eylemlerin analiz edilmesi gerekir. Kaplama seçiminde; görünüş, yüzey özellikleri, konfor ve kullanıcı istekleri, kaplamanın dokusu ve rengi, o mekânın özelliklerini bütünüyle belirleyen etkenlerin başında gelir (T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, 2011, s. 25). Kaplamanın amacı, mekânın kullanış amacına göre anlam kazanır. Ses yalıtımı, estetik bir görünüm veya sıcak-soğuğa karşı yalıtım gibi amaçlar da dikkate alınmalıdır. Mekân tasarımında kaplamanın amaçları:

- Üst yüzey oluşturmanın yanında, diğer katmanları dış etkilerden korumak,
- İyi ve estetik bir görünüm sağlamak,
- Kullanım güvenliği ve yeterli konfor sağlamak,
- Darbeli seslere, karşı yalıtım sağlamak,
- Kolay temizlenebilen ve işleve uygun yüzey oluşturmaktır (T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, 2011, s. 26).

Kaplama seçimi, mekânın kullanış amacına göre ve gereksinimlerine göre değişiklik ve çeşitlilik gösterebilir. Mekânda zeminin kaymaması gerekiyorsa kaydırmaz bantlar ya da ıslak mekânlarda seramik gibi kaplamalar tercih edilebilir. Bu bağlamda kaplama çeşitleri;

- ✓ Doğal granit, doğal kompoze taşlar, mermer, suni mermer, traverten, mozaik, cam mozaik,

- ✓ Plastik, kauçuk esaslı, kompozit kaplamalar,
- ✓ Ahşap kökenli kaplamalar (ahşap parkeler vb.),
- ✓ Seramik kaplamalar,
- ✓ Halılar ve paspaslar,
- ✓ Epoksi zemin, döşeme kaplamaları,
- ✓ Poliüretan zemin, döşeme kaplamalar,
- ✓ Kaydırmaz bantlar,
- ✓ Monolitik, endüstriyel ve çimento esaslı kaplamalar,
- ✓ Ön gerilmeli boşluklu zemin, döşeme panelleri,
- ✓ Döşeme, zemin kaplamaları ile ilgili yardımcı elemanlar,
- ✓ Polistiren asmolen zemin, döşeme blokları şeklinde sıralanabilir (T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, 2011, s. 26).

Mekân tasarımında kullanılan donanım elemanlarından biri de mobilyadır. Mobilya, oturma, yemek yeme, çalışma, yatma gibi eylemlerin yapılması için yerlerin döşenmesine yarayan taşınabilir büyüklükteki eşyaların genel adıdır (Güncel Türkçe Sözlük, 2021). Mekânı tamamlayan mobilya tasarımı diğer elemanlarla uyumlu, ergonomik bir yapıda, fonksiyonel bir düzende olmalıdır. Tasarımda kullanılan mobilyalar;

- Tabure, sandalye, koltuk gibi oturma mobilyaları,
- Masa, konsol gibi üzerinde çalışma veya bir şey koyma mobilyaları,
- Çekmece, dolap gibi depolama mobilyaları,

şeklinde çeşitlenmektedir (Özkan, 2007, s. 76). Mobilyalar mekâna uygun olmalı, kullanıcı/kullanıcı grubuna hitap etmeli, onların ergonomik yapısına uygun tasarlanarak, sağlıklı bir yaşam alanı sağlamalıdır. Kullanıcı hareketlerini engellemeyecek, rahatlatacak şekilde olmalıdır. Mekânda gerçekleştirilecek olan davranışların konforunda, mobilya seçimi ve düzeni önemlidir.

Mekân tasarımının vazgeçilmez tamamlayıcılarından olan aksesuarları, doğru ve işlevsel olarak kullanılmalıdır (T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, 2011, s. 27). Aksesuarlar, mekânın tarzını değiştirebilir ya da farklı amaçlar için kullanılabilir. Bu aksesuarlar çeşitli objeler veya canlı bitkilerin olduğu saksılar olabilir.

Donanım elemanlarının seçimi, düzenlenişi ve işlevi iç mekân tasarımında ve çalışan kullanıcının verimliliğinde önemli bir yer tutmaktadır. Seçimde tasarımcıya büyük bir sorumluluk düşer. Tasarımcı donanım elemanlarını seçerken işlevsel (fonksiyonel), konforlu, ergonomik, etkileşimli, estetik, dayanıklı ve kullanıcı/kullanıcı grubunun gereksinimlerine uygun nitelikte olmasına özen gösterir. Aynı zamanda mekân için uygun renklerin seçilmesi gerekir.

İnsan hayatında önemli bir yere sahip olan renkler, mekân psikolojisini de etkiyen önemli bir etkendir. Renkler, mekânda yaşayan, çalışan ya da zaman geçiren kişi üzerinde olumlu ya da olumsuz etkiler oluşturarak, eylemlerini etkilemektedir. Bunun için renk seçimleri dikkatli yapılmalıdır.

Mekân tasarımında renk seçimine geçilmeden önce; mekânın hangi amaçla kullanılacağı ile kullanıcı grubunun özelliklerine (yaşı, cinsiyeti gibi özellikler) bakmak gerekir. Burada amaç, kullanıcı grubuna hitap ederek mekânın amacıyla bütünleştirmektir. Renk seçimi, mekânın amacını gerçekleştirmede etkili olduğu kadar mekân kimliğini oluşturmada da en büyük yardımcıdır (Atik, 2019, s. 72). Mekân çocuklar için tasarlanıyorsa eğlenceli, hareketli bir ortam olmalı ya da resmi bir iş yeri tasarlanıyorsa ciddi, sakin bir ortam olmalıdır. Kısacası, mekânın işlevi ve kullanıcı grubuna göre renk seçimi yapılmalıdır.

Mekânlarda kullanılan her rengin etkisi mekândan mekâna değişiklik göstermektedir. Mesela Atik'e (2019) göre;

> *Kırmızı, mekâna heyecan ve enerji katmaktadır. Ancak dikkat dağıtıcı özelliği olduğu için okullarda dersliklerde kullanılmaz. Sarı rengi, mutluluk ve pozitiflik sağlayan bir renktir. Ayrıca çocuklarla daha rahat iletişim kurabilmeyi sağladığı için çocuklarla ilgili mekânlarda kullanılabilir. Mavi rengi ise huzur, sessizlik ve sakinlik sağlamaktadır, fakat iştah kapatıcı özelliği olduğu için restoranlarda kullanılması önerilmemektedir.*

Her mekânda aynı etkiyi göstermeyen renkler, uygulanacak yüzeye göre tercih edilmelidir. Dar bir mekânı geniş göstermek için ferah renklerin kullanılması, kişide boğucu etki oluşturmadan kullanılması sağlanabilir. Burada tasarımcıya büyük iş düşmektedir. Tasarımcı mekânı sınırlayan öğelerle mekânda kullanılacak donanım özellikleri (kaplama, mobilya ve aksesuarlar) arasındaki uyumu yakalaması

gerekmektedir. Mekânı sınırlayan öğeler duvar, tavan ve zemindir. Bu üç öğe arasında renk dengesi sağlanmalı, aynı zamanda da mekânda kullanılacak olan kaplama, mobilya ve aksesuarlarla renk uyumu bir bütün oluşturacak şekilde planlanmalıdır.

Mekânda kullanılacak rengin seçimi, mekânı sınırlayan öğeler (duvar, tavan ve zemin) ve yüzeyde kullanılacak donanım özellikleri (kaplama, mobilya ve aksesuarlar) dikkate alınarak, kullanıcı üzerinde oluşturacağı fiziksel ve psikolojik etkileri düşünülerek, mekân işlevine göre yapılmalıdır (Özsavaş, 2016, s. 454). Mekânı sınırlayan öğeler fiziksel özelliklerle biçimlendiğinde rengin verdiği etkiler ortaya çıkmaktadır. Renklerin mekâna verdiği etki ile birlikte birbirleriyle olan etkileşimi de kullanıcı üzerinde farklı algılar yaratmaktadır.

3.6. Mekân Tasarımında Aydınlatma

Mekân tasarımının amacı, kullanıcıya mekânda geçirdiği süre zarfında fiziksel, psikolojik ve biyolojik ihtiyaçları gereği; doğru tasarımla, iyi aydınlatılmış ve ergonomik bir ortam sunmaktır. Mekânın işlevini yerine getirebilmesi ve kullanıcı üzerinde olumlu psikolojik etki oluşturabilmesi için mekânda yeterli aydınlığın olması gerekir.

Aydınlatma, mekân ve mekân içinde bulunan nesnelerin renklerinin doğru ve etkin bir şekilde algılanabilmesi için, çeşitli aydınlatma biçimleri kullanılarak, çeşitli ışık çeşitlerinin oluşturulmasıdır (Yazgan Serinkaya ve Nakışçı, 2019, s. 16). Dolayısıyla aydınlık, mekân ve nesneleri algılamak amacıyla ışık uygulamaktır.

Aydınlatma tasarımının ana fonksiyonu, iç mekânı ve mekândaki nesneleri aydınlatmak ve kullanıcı aktivitelerine yardımcı olmak ve bu aktiviteleri uygun hız, titizlik ve rahatlıkla yapmalarını sağlamaktır (Dursun ve Altay, 2013, s. 1). Aydınlatma tasarımının amacı ise mekân tasarımında olduğu gibi kullanıcı konforunu oluşturmaktır. Bu konforu sağlarken de farklı aydınlatma kaynakları kullanılmaktadır.

Mekânlarda aydınlatma tasarımı yapılırken aydınlatma (ışık), kaynağı bakımından ikiye ayrılır: Doğal ve yapay aydınlatma (ışık). Doğal aydınlatmanın kaynağı güneştir. Tasarımcı doğal aydınlatmayı kullanırken güneş ışığının verdiği miktarı ve gün içindeki hareketini dikkate alarak planlama yapmalı ve aynı zamanda mekânın bulunduğu coğrafi bölgeyi ve topoğrafik özellikleri de göz önünde bulundurmalıdır.

Yapay aydınlatma ise doğal aydınlatmanın yeterli olmadığı durumlarda gerekli olan aydınlık seviyesini sağlamak için belirli bir enerji tüketilerek yapılan aydınlatmadır. Tasarımcı yapay aydınlatmada kaynağın yerini, miktarını ve açıklık kapalılık durumunu kontrol edebilir (Yıldırım Erniş, 2012, s. 42). Yapay aydınlatmada doğal aydınlatmaya göre tasarımcının kontrolü daha fazladır. Aydınlatma tasarımı yapılırken enerji tasarrufu öncelenmeli, güneş ışığının seviyesi, çalışma saatleri ve çalışma alanlarında güneş ışığı göz önünde bulundurulmalıdır.

Aydınlatmanın düzenli ve yeterli olmadığı ortamlarda, gözlerde yorulma, kas ağrıları, yorgunluk, baş ağrısı gibi rahatsızlıkların ortaya çıkması söz konusudur (Apaydın, 2012, s. 52). Aydınlatma yapılırken de kullanıcı konforu dikkate alınarak mekânda fiziksel, görsel ve estetik konforu oluşturmak önemli bir husustur. Çalışma mekânlarındaki yeterli aydınlatma "genel konfor etkisi" olarak adlandırılmakta ve yansıma, kontrast, gölge ve renk bileşenlerinin bütününden oluşmaktadır (Apaydın, 2012, s. 51). Bir mekândaki aydınlatma açısından gerekli olan konforu sağlamada etkili olan faktörler;

- Aydınlık düzeyi, bir yüzeyin birim alanına düşen ışık akış miktarı,
- Kontrast, bir nesnenin parlaklığı ile onun yakın çevresi arasındaki ilişkisi,
- Parıltı, bir enerji kaynağından ya da yüzeyden ışık yayılması,
- Kamaşma, aydınlığın aşırı derece yüksek olması ya da yayılan ışığın doğrudan göze gelerek rahatsızlık meydana getirmesi,
- Gölge, ışık yayılırken nesne ile karşılaşması sonucunda nesnenin arkasında kalan karanlık bölge şeklinde ifade edilmektedir (Bayrakdar, 2016, ss. 4-5).

Bu faktörlerin bir bütün halindeki uyumu mekân aydınlatmasındaki genel konforu sağlar.

Mekânlarda "genel konfor etkisi" ne uygun olarak yeterli aydınlatmanın yapılması, çalışma verimliliğini ve motivasyonu olumlu yönde etkiler. Ayrıca mekân kullanıcısının göz sağlığını korur, iş sağlığı ve güvenliğini sağlar ve yaşam konforunu artırır (Bayrakdar, 2016, s. 9). Aydınlatma insan üzerinde göz, psikoloji, fizik, estetik, motivasyon ve verim açısından hayati öneme sahiptir.

3.7. Mekân Tasarımı ve Teknoloji

Teknoloji, günümüzde yaşamın her alanında yer almakta ve yoğun olarak kullanılmaktadır. Dinamik bir yapıya sahip olan teknoloji, hızla gelişmekte ve her alanda etkisini artırmaktadır. Tanım olarak teknoloji; bilimsel çalışmalardan yola çıkarak yeni bir ürün geliştirmek ve hizmet desteği sağlamak için gerekli bilgi, beceri ve yöntemler bütünü olarak ifade edilmektedir (Özturan, 2010, s. 126). Bu noktada yaşamın her alanında yer alan teknoloji, bireyin içinde yaşadığı doğal, sosyal, mesleki ve kültürel çevreleriyle sürekli etkileşim halindedir. Teknolojiyle birlikte gelişim ve değişim gösteren çevre, bireysel ve toplumsal yaşamı biçimlendirmekte ve yönlendirmektedir.

Bireysel ve toplumsal yaşamı doğrudan etkileyen teknoloji, tasarım alanında da etkisini göstermektedir. Tasarımla birlikte mekânı da etkileyen teknoloji, mekân tasarımı sürecini farklı bir boyuta taşımaktadır. Mekân tasarımı, tarih boyunca kullanıcı ihtiyaçları doğrultusunda devam etmektedir. Ancak teknolojinin etkisi, tasarım ve teknoloji arasındaki etkileşim ivmesinin artmasıyla tasarımlar arasında teknolojik çağ öncesi ve sonrası ayrımı ortaya çıkmaktadır (Şpat, 2017, s. 17). Bu ayrım, teknolojiye adaptasyon problemini ortaya çıkarmakla birlikte teknolojinin sunduğu imkânları da ortaya koymaktadır. Kullanıcıların ve tasarımcıların adaptasyon sürecinde dengeyi yakalayıp çağa uyum sağlamaları gerekir.

Teknolojideki gelişmeler ve dönüşümlerle birlikte mekân olgusu iletişim, ulaşım, dolaşım ve bunların etkilediği zaman, mekân, yaşam şekillenişi ve etkileşimi ile yeniden tanımlanmaktadır (Özturan, 2010, s. 127). Kişilerin gereksinimleri ve tüketim alışkanlıklarının zamanla bireyselleşmesi, mekân biçimlenmesini de etkilemektedir. Buna bağlı olarak mekân, teknolojiyle birlikte yeniden şekillenmektedir.

Teknoloji etkisine dayalı mekân tasarımı, teknolojiye bağlı olarak kullanıcı ihtiyaçları doğrultusunda yeniden şekillenme ve biçimlenme sürecidir. Bu sürece teknolojinin etkisi, tasarımcının çizim programıyla başlamakta ve kullanıcı gereksinimlerini karşılamada kullanılan donanım elemanları, ekipmanlar ve ürünlerle devam etmektedir. Mekân tasarımının çizimi geometrik şekillerle başlayıp, teknolojinin etkisiyle 2 ve 3 boyutlu çizim programlarıyla gelişim göstermiş ve artırılmış gerçeklik teknolojisiyle farklı boyutlar kazanmaya devam etmektedir. Mekân tasarımında

kullanılan donanım elemanları, ekipmanlar ve ürünlerin teknolojiyle uyumlu bir şekilde tasarlanmasına özen gösterilmelidir.

Mekân tasarımında kullanılan donanım özelliklerinin (mobilya, aksesuar ve kaplama) seçiminde çok büyük değişim olmasa da, çağın yaşam biçimine uygun ve kullanıcı gereksinimlerini karşılayan eleman, ekipman ve ürünlerin tercih edilmesi gerekir. Sözü edilen bu unsurların mekânla ve birbirleriyle olan ilişkilerinin/etkileşiminin ergonomik açıdan doğru çözümlenebilmesi için önem, kullanım, sıklığı, kullanım sırası, depolama ve kullanım alanlarının boyutlandırılması ilkelerinin dikkate alınması gerekmektedir (Yıldırım, Döngel ve Gürleyen, 2007, s. 197).

Çağa ve kullanıcı yaşam biçimine uygun ya da onların gereksinimlerini karşılayabilecek şekilde mekân konforuna yönelik eleman, ekipman ve ürünlerin geliştirilmesi süreklilik gösteren bir olgudur. Fiziksel çevre koşullarını, kullanıcıya uygun hale getirmek amacıyla tasarlanan ekipmanlardaki (ısıtma, soğutma, hijyen vb.) değişim, mekanların niceliksel ve niteliksel özelliklerini de belirlemektedir (Özturan, 2010, s. 127).

Mekânların ortaya çıkış sürecinde (tasarım ve yapım) kullanıcının da bu sürece katılması için geliştirilen esnek, bireyselleştirilmiş ve değiştirilebilir tasarım yeni boyutlar kazanmaktadır. Teknolojik gelişmelerle birlikte standart mekân anlayışından çıkarak, mekânın kişiselleştirilmesine olanak tanınmaktadır. Sonuç olarak kişiye özel tasarımın ortaya çıkması, tasarım sürecinin esnek ve değiştirilebilir boyut kazanması ve çağa uyum sağlamasında teknoloji, araç olarak kullanılmaktadır.

3.8. Mekân Tasarımı ve Çocuk Kütüphaneleri

Çocuk kütüphaneleri en hassas kullanıcı grubuna sahip bilgi merkezleridir (Odabaş ve Akkaya, 2020, s. 108). Çocukların eğitim, kültür, kültürel gelişim ve boş zamanlarını verimli bir şekilde değerlendirebilecekleri özel mekânlardır. Bu özel mekânların tasarımı yapılırken çocukların fiziksel, bilişsel ve gelişimlerine uygun, onları her yönden destekleyecek şekilde olmalıdır (Burkut, 2019, s. 311). Farklı yaşlardaki kullanıcı grubunun özellikleri dikkate alınarak, kütüphane hizmeti sunulacak mekânın tasarımı özenli bir şekilde yapılması gerekir.

Çocukların ilk tanıştıkları bilgi merkezleri çocuk kütüphaneleridir. Bu noktada kütüphane kullanıcısı bireyler yetiştirmede ilk basamağı oluşturmaktadır. Çocuk kütüphaneleri, çocuklara hitap etmesi ve aidiyet duygusu oluşturmak için çocukların fiziksel ve psikolojik özelliklerine uygun mekâna sahip olmalıdırlar. Çocuklar için ilgi çekici, ferah ve davetkâr mekân oluşturulur.

Çocuk kütüphanelerinde mekân tasarımının odak noktası kullanıcı grubudur. Kullanıcı grubu, mekân tasarımının hem etkileyen, hem de etkilenen unsurudur. Kullanıcı grubu özellikleriyle birlikte mekânın amaç ve işlevleri ön planda tutularak mekân tasarımı yapılır. Bu noktalar ön planda tutularak oluşturulan çocuk kütüphaneleri sunulacak olan hizmetlerin, gerçekleştirilecek olan etkinlik ve faaliyetlerin verimli bir şekilde gerçekleştirilmesine olanak sağlar.

4. BÖLÜM: ÇOCUK KÜTÜPHANELERİ MEKÂN ÖZELLİKLERİ

4.1. Çocuk ve Mekân

İnsan yaşama başladığı andan itibaren sürekli gelişim gösteren canlıdır ve bu gelişimde geleceği şekillendirme anlamında en belirgin dönem de çocukluk dönemidir. Çocukluk dönemi, insanın doğum ile ergenlik arasında sürekli değişim ve gelişim gösterdiği dönem olarak ifade edilmektedir (Koç, 2012, s. 5). Küçük yaştaki insan olarak tanımlanan çocuk kavramı farklı açılardan ele alınmıştır. Birlemiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi'nin 1. maddesinde çocuk; "daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır" şeklinde açıklanmıştır (UNICEF, 2004). TDK'ye göre çocuk; "küçük yaştaki erkek veya kız" ve "bebeklik ile erginlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız" olarak tanımlanmaktadır (Güncel Türkçe Sözlük, 2021). Çocuk, doğumla birlikte başlayan ve on sekiz yaşına kadar devam eden, öğrenmeye açık ve sürekli değişim ve gelişim gösteren bireydir.

Çocuğun yaşamını sürdürdüğü ve içinde bulunduğu mekân, davranışlarını etkilemekte ve aynı zamanda da çocuğun sosyalleşmesinde ve gelişiminde büyük önem taşımaktadır (Tandoğan, 2014, s. 19). Bu doğrultuda çocuğun etkileşim halinde olduğu mekânlar, fiziksel ve sosyal gelişimi destekleyecek şekilde oluşturulmalıdır. Çocuğun içinde bulunduğu mekânlar, çocuğa özel tasarlanan mekânlar, çocuk mekânları ve yaşamını sürdürdüğü mekânlar olarak sınıflandırılmaktadır (Yılmaz, 2010, s. 51). Genel olarak çocukların ilk yaşam alanları konut, konut çevresi, sokak, çocuk oyun alanı, okul ile kamusal ve yarı-kamusal mekânlar (kütüphaneler) olarak sınıflandırılmaktadır (Burkut, 2019, s. 314). Çocuk mekânları ise çocuk oyun alanı, okul ve bazı kamusal ve yarı-kamusal (kreş, gündüz bakımevi, çocuk kütüphaneleri, vb.) alanlar olarak ifade edilebilir.

Çocuk yaşam alanlarını tanımak, anlamak ve kavramak için çevresiyle sürekli etkileşim halindedir. Bu etkileşimde duyularını yoğun olarak kullanan çocuk çevresel

faktörlerle birlikte gelişim sağlamaktadır. Çocuğun çevresinin tanımasındaki gelişim süreci bilişsel gelişimle ilgilidir.

Bilişsel gelişim bireyin çevreyi anlama, öğrenme uyumunu sağlayan zihinsel faaliyetlerdeki gelişimi olarak tanımlanmaktadır (Öztürk, 2009, s. 31). Çocuğun dünyayı, çevreyi ve yaşamı anlama, öğrenme ve uyum sağlamasına yardımcı olur. Bu süreçte değişik yaştaki bireylerin verdikleri tepkiler arasındaki farklılıklar bilişsel gelişim süreçlerini açıklamaktadır.

Bilişsel gelişimin temsilcisi Piaget, bilişsel gelişimin temelini oluşturan beş kavram; şema, uyum sağlama, özümleme, uyma ve dengeleme üzerinde durmuştur (Yazgan İnanç, Kılıç Atıcı ve Bilgin, 2018, s. 117).

- *Şema*, bireyin çevresindekilerle ilgili zihninde canlanan sistemdir. Çevreyle ilgili izlenimin zihindeki yansımasıdır.
- *Uyum sağlama*, çevredeki nesnelere ve durumlara karşı yaşamı uygun hale getirmedir. Bireyin gelişimi açısından uyum sağlama yaşam boyu devam eder.
- *Özümleme*, uyum sağlamayla iç içedir. Bireyde olan şemalarla çevredeki nesne ve durumların uyum sağlamasıdır.
- *Uyma*, bireydeki şemaların çevreyle uyum sağlayamadığında, zihnin yeni şema oluşturarak çevreye uyum sağlamasıdır.
- *Dengeleme*, şema ve uyma arasında dengenin sağlanmasıdır. Birey yeni düşünce yolları üreterek çevreye uyum sağlamasıdır.

Bilişsel gelişimin temelini oluşturan bu kavramlar, bireyin zihninde mekânın oluşumunu ifade etmektedir. Birbirleriyle etkileşim halinde olan bu kavramlar, bilişsel gelişimin sürekli olduğunu ortaya koymaktadır.

Piaget'ye göre bilişsel gelişim birbirini izleyen dört evre içinde ortaya çıkmaktadır:

- Duyusal-Devinimsel dönem (0-2 yaş)
- İşlem öncesi dönem (2-7 yaş)
- Somut işlemler dönemi (7-11 yaş)
- Soyut işlemler dönemi (11 yaş sonrası)

Duyusal-Devinimsel dönem (0-2 yaş):

Birey, duyuları ve motor faaliyetleriyle dış dünyayla iletişim kurmaktadır (Çukur ve Güller Delice, 2011, s. 27). Çevredeki uyarıcılar duyularla etkileşim kurarak, motor faaliyetlerini harekete geçirir. Çevreyi ve içinde bulunan nesneleri izlemeye, ulaşmaya, taklit etmeye çalışır. Bu dönemde bireydeki bilişsel kazanımlarından biri mekân algısıdır (Akarsu, 1984, s. 32).

İşlem öncesi dönem (2-7 yaş):

İşlem öncesi dönemde birey, sembolik düşünme ve dil gelişimine bağlı olarak, nesne ve olayları temsil eden sözcüklerle iletişim kurmaktadır (Yazgan İnanç ve diğerleri, 2018, s. 122). Bu dönemde mantıksal olarak düşünme yeteneği olmadığı için hayalperest bir düşünce hâkimdir. Bu nedenle, bulunduğu çevre, nesne ve olaylar sembollerle zihinde kalır ve hayal etme yeteneği gelişir.

Somut işlemler dönemi (7-11 yaş):

Somut işlemler döneminde birey, mantıksal düşünme yeteneğine sahiptir. Bulunduğu çevre, nesne ve olaylar arasındaki ilişkileri mantıksal olarak anlar. Birey nesneleri akıl yürütmeyle kategorilere göre sınıflandırma yapabilir. Ancak mantıksal düşünmeyi soyut bir şekilde gerçekleştiremez ve varsayımları değerlendiremez (Baksi, 2018, s. 13).

Soyut işlemler dönemi (11 yaş sonrası):

Bilişsel gelişimin son evresi olan soyut işlemler döneminde, mantıksal düşünme yeteneğini somut bir şekilde gerçekleştirirken, aynı zamanda soyut bir şekilde de gerçekleştirebilmektedir. Birey somut ve soyut ifadeleri anlayabilecek ve bu ifadelerle ilgili öznel yorumları kavrayabilecek seviyeye gelmiştir (Koç, 2012, s. 18). Varsayım kurabilir, esnek bir düşünce yapısına sahiptir. Bu dönemde tümdengelim ve tümevarımla akıl yürütme yollarını kullanabilir (Baksi, 2018, s. 15). Bu nedenle, bulunduğu çevre, nesne ve olaylara karşı daha geniş açıdan bakma ve daha ayrıntılı düşünme yapısına sahiptir.

Bilişsel gelişim evrelerinde ilk iki evre, duyuların, algıların ve sezginin hâkim olduğu; son iki evre ise çevresel uyarıcılarla etkileşim kuran bireyin göreceli özerklik ve bağımsızlık kazanarak düşünebilme yeteneğini gösterdiği dönemlerdir (Akarsu, 1984, s. 31). Gelişim evreleri birbirini takip eden, destekleyen ve tamamlayan yapıdadırlar.

Bireyin bilişsel düzeyi ne olursa olsun, sürekli etkileşim halinde olduğu çevreyi algılamada fiziksel ve zihinsel gelişim süreçlerine göre farklılık göstermektedir. Çevre, genetik özellikleri dışında, bireyin gelişim sürecini etkileyen en önemli faktörlerden biridir (Koç, 2012, s. 19). Çevrenin birey için yaşam alanına dönüştürülmesi, eylemlerini gerçekleştirebilmesi için sınırlayıcı elemanların (tavan, duvar ve zemin) bir araya gelerek oluşturduğu varlık, mekân olarak ifade edilmektedir.

Bireyde mekân kavramının gelişimi kişiden kişiye farklılık göstermektedir. Piaget'ye göre bilişsel düzey ne olursa olsun, algı ile zekâ arasında bir ayrımın yapıldığını ifade etmektedir. Bu ayrım mekân konusunda da, algısal ve zihinsel mekân olarak yansımaktadır. Algısal mekân, kişiye özgüdür ve öznellik hâkimdir. Mekânsal algı; daima görece niteliğini korur ve algısal yapılarda tersine çevrilebilirlik özelliği bulunmadığı için hiçbir zaman belirli bir sistematik çerçevede aktarılamaz. Zihinsel mekân ise, işlemsel düşünme evresinin öncesinde ve sonrasında bulunan, duyusal-devinimsel mekân ve yeniden canlandırılan mekândır. Çocukta ilk iki yılda görülen duyusal-devinimsel mekân, bu dönemin zihinsel kazanımlarından biri, mekân algısıdır. Mekân algısına ek olarak tecrübe edilmiş, düzenlenmiş, eylem ya da davranış düzeyinde dengelenmiş bu mekân kavramı, zihinsel olarak canlandırılma evresine henüz ulaşmamıştır. Yeniden canlandırılan mekân ise, yaklaşık olarak iki yaşında başlar ve işlemsel düşünmenin yer aldığı somut ve soyut işlemler dönemine girer. Yeniden canlandırma, mekânsal eylemin hatırlanması değil, simgesel ve içselleştirilmiş bir eylemdir. Başka bir ifadeyle zihinde canlandırma, oluşturma ve yeniden-üretmedir. Sonuç olarak zihinsel mekân algısı yavaş ilerleyen ve giderek soyutlaşan bir süreçtir (Akarsu, 1984).

Çocukta mekân algısı, dış dünyayla iletişim kurmasıyla başlar. Çevreyi ve içinde bulunan nesneleri fark ettiği duyusal-devinimsel dönemi de içine alır ve yaklaşık olarak bir yaşın sonlarında başlar. Çocukların mekânla olan ilişkileri incelendiğinde üç tür mekân algısı ortaya çıkmaktadır. Bunlar; topolojik, projektif ve metrik mekânlardır.

❖ ***Topolojik mekân ilişkileri***

Mekân ilişkilerinin bütünsel olarak kavrayamayan, işlemsel düşünme evresinin erken evresinde olan çocuk, mekân bilgisi tam gelişmemiş olsa da, mekân hakkında ifadeleri bulunabilir. Çocuğun zihninde oluşan topolojik mekân ilişkileri, basit bir mekân algısıdır. Topolojik mekân ilişkileri, basit bir şekilde yakınlık ve uzaklık, düzen ve koruma gibi kavramları yansıtır. Henüz ölçme yeteneğine sahip olamayan çocuk, mekândaki nesneleri sezgisel olarak algılar. Çocukta nitel bir mekân algısı mevcuttur. Aynı zamanda nesneleri, mekândan izole edilmiş olarak algılar (Piaget ve Inhelder, 1997).

❖ ***Projektif mekân ilişkileri***

Projektif mekân ilişkileri, çocuklarda işlemsel düşünme evresinin sonrasında görülür. Mekânda bulunan nesneleri mekândan izole edilmiş bir şekilde değil, mekân ve diğer nesnelerle olan ilişkisini kavramaya başlar. Ayrıca bir perspektif dâhilinde nesneyi veya nesnelerin birbirleriyle olan ilişkilerinin yansımalarını ortaya koyabilir. Bu noktada, topolojik ilişkiler, nesnenin mekândan izole edilmiş halini ifade ederken, projektif ilişkiler ise, mekânda bulunan nesnelerin birbirleriyle olan uyumunu ifade eder. Çocuğun zihninde mekân ilişkileri düz çizgiler, açılar, daireler, kareler, vb. projektif sistemlerinin yansıması, uyumu ve kurgusu şeklindedir. Çocuk nesneler arasındaki ölçek yeteneğine sahip olmaya başlasa da, nesneleri sezgisel olarak ortaya koyar ve hala nitel bir mekân algısı mevcuttur (Piaget ve Inhelder, 1997).

❖ ***Metrik mekân ilişkileri***

Metrik mekân ilişkilerinde çocuk, mekân ilişkilerini bütün olarak kavrayan ve nesneleri, mekân içinde yerleştirmiştir. Ölçme yeteneğine sahip olmaya başlar ve alan, uzaklık gibi kavramları doğru bir şekilde ifade etmeye başlar. Nesnelerin bulunduğu yere, yakınlık uzaklığına göre, büyük veya küçük olduğunu anlayan çocuk, bunu anlatımı veya çiziminde doğru bir şekilde ifade edebilir. Çocuğun çizimlerinde prizmaları kullanabilmesi daha gerçekçi olduğunu gösterir. Metrik mekân ilişkileri kapsamında, benmerkezci tutumdan uzaklaşmış olan çocuk, büyüklük ve uzaklığın farkında ve ölçme yeteneğine sahiptir. Artık çocukta nitel bir mekân algısı mevcuttur (Piaget ve Inhelder, 1997).

Çocukta mekân kavramının gelişimini özetlemek gerekirse, Piaget'in ortaya koyduğu üç önemli katkı vardır (Akarsu, 1984, s. 33):

- ✓ Çocuğun eylemleri çevre ile etkileşim kurarak, duyusal-devinimsel hareketlere, daha sonra içselleştirilmiş eyleme ve en son işlemsel eyleme dönüşmektedir. Temelde 'eylem' vardır.
- ✓ Mekânsal kavramlar, yalnızca algı düzeyinde oluşmamakta, mekân yaşantıda var olan bir veri gibi görünse de, zihinsel alanda evrimleşme ile kazanılmaktadır.
- ✓ Çocukta mekân kavramı, mantıksal bir gelişim izlemektedir. Önce topolojik mekân ilişkileri, sonra projektif mekân ilişkileri ve daha sonra metrik mekân ilişkileri ortaya çıkmaktadır.

4.2. Çocuk Kütüphanelerinde Mekân

Kütüphaneleri oluşturan unsurdan birisi olan "bina" kütüphane amaç ve işlevlerini yerine getirmede ve hizmetlerini sunmada önemli bir unsuru oluşturur. Çevrenin bireyler üzerinde yaptığı etki incelendiğinde mekân ve mekânsal tasarımın önemi de ortaya çıkmaktadır.

Kütüphaneler; toplumun ihtiyaç duyduğu kaynakların ve bunların değişik formlarının, bilişim araçlarının ve bilgi hizmetlerinin, buluşma ve sosyalleşme olanaklarının sunulduğu etkileşimli bir mekândır (Muscogiuri, 2013, s. 21). Bu etkileşimin ortak paydasını oluşturan mekânın hizmet ve etkinliklere uygun, beklentileri karşılar düzeyde planlanması, hedef kitlenin memnuniyeti ve taltifiyle sonuçlanacaktır.

Kütüphanelerin toplumun bilgi edinme ihtiyacını karşılama, bireysel ve yaşam boyu öğrenme çabalarını destekleme, okuma kültürü ve kütüphane kullanma alışkanlığını kazandırma, bilgi okuryazarlığı becerisini kazandırma, örgün ve yaygın eğitimi destekleme, çocukların ve gençlerin zihinsel yaratıcılıklarını destekleme, toplumun kültürel ve sosyo-ekonomik kalkınmasına destekleme, toplumun kültürel mirasa, sanata ve bilime karşı duyarlılık ve bilinç oluşturma, somut olmayan yerel kültürel mirası destekleme ve kültürler arası diyalogu geliştirme gibi işlevleri vardır (*Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği*, 2012). Kütüphanelerin bu işlevleri yerine getirmesinde yeterli büyüklükte ve uygun nitelikte mekân, temel ve belirleyici unsurdur.

Toplumun her kesimine hizmet vermekle yükümlü halk kütüphaneleri, kişilerdeki dönemsel özellikler ve bu özelliklerin yarattığı beklentiler çerçevesinde tarihsel süreçte ihtisaslaşmanın gerekliliğini fark etmiş, bu ihtisaslaşmayı bazen bir bina içinde farklı mekânlarda, bazen de tamamen bağımsız mekânlarda gerçekleştirme yoluna gitmiştir. Kütüphane kullanma alışkanlığının kazanımı, okuma yetisinin gelişerek yaşam biçimine dönüşmesi, kişisel gelişimin olumlu davranışlarla şekillendirilmesi, paylaşımcı ve etkileşimli sosyal çevrenin oluşumu gibi bireysel ve toplumsal gelişime olumlu katkı anlamında çocuk kütüphaneleri, en önemli ihtisas kütüphanelerinden biridir. Çocuk kütüphaneleri din, dil, ırk, cinsiyet, sosyo-ekonomik farklılık gözetmeksizin çocukların karşılaşabileceği, iletişim kurabileceği; birçok hizmetin bir arada eşitlikçi ve özgür anlayışıyla sunulduğu kamusal mekânlardır.

Çocukların bebeklik çağlarından itibaren zaman geçirebilecekleri mekânlardan olan çocuk kütüphaneleri çocuğun içinde bulunduğu, davranışlarının etkilendiği ve gelişim gösterdiği mekânlardan biridir. Çocuk kütüphaneleri farklı yaş gruplarındaki çocuklara hitap ettiği için mekân tasarımları da onların bilişsel gelişim sürecine uygun olmalıdır. Birey zaman geçirdikleri mekânı tanımak, anlamak için mekânla etkileşim halindedir. Bu etkileşim bilişsel gelişim süreciyle ilgilidir. Bilişsel gelişim, bireyin çevresini anlama ve öğrenme süreci olmakla birlikte çocuk gelişimi açısından oldukça önemli bir süreçtir. .

Çocuk kütüphanelerinde mekân tasarımı bilişsel gelişim süreci dikkate alınarak yapılmalıdır. Bilişsel gelişimin temsilcisi Piaget, bilişsel gelişimi 4 dönemde ortaya koymaktadır. İlk dönem, duyusal-devinimsel dönem (0-2 yaş)'dir. Bu dönemde birey yavaş yavaş hareket etmeye başlar; yürüme, düşme gibi hareketleri gerçekleştirir. Çocuk kütüphanelerinde mekân tasarım yapılırken bu dönemdeki çocuklar için zeminin sert olmaması ve sivri köşelerin (masa, sandalye vb.) olmamasına dikkat edilmelidir. İkinci dönem, işlem öncesi dönem (2-7 yaş) de koşma, zıplama gibi hareketler gerçekleştirmektedir. Duyusal-devinimsel döneme göre daha hareketli zaman geçiren bireyin çevre, nesne ve olaylar zihninde kalır. Bu dönemdeki çocukların bulunacağı mekânlarda ulaşılabilecek yüksekliğin olmaması, zeminin sert olmaması ve sivri köşelerin olmamasına dikkat edilir. Somut işlem dönemi (7-11 yaş), mantıksal düşünme yeteneğine sahip olan birey; çevre, nesne ve olaylar arasında mantık ilişkisi arar. Bu dönemdeki çocuklar için mekân tasarımında önceki dönemlerde dikkat

edilmesi gereken alanlarla birlikte somut olarak gördüğü nesneler arasında mantıksal bir ilişkiye dikkat edilir. Örneğin, raf boyutlarının ya da masa boyutlarının çocuğa uygun olması. Soyut işlem döneminde (11 yaş sonrası), birey soyut olarak da mantıksal düşünebilmektedir. Bu dönemdeki çocuklar bulunduğu mekânın tasarımı hakkında daha ayrıntılı ve geniş açıdan bakarak düşünme yeteneğine sahiptir.

Çocuğun gelişimsel süreci hayatının her döneminde etki bırakmaktadır. Bu süreçte çocuk kütüphaneleri çocuk gelişim alanında önemli role sahip olan, öncelikli bir toplumsal oluşumdur. Çocuk kütüphaneleri çocukların sosyal, kültürel ve psikolojik gelişimlerinde "özel mekân" lardır.

Çocuk kütüphaneleri, farklı yaş ve yetenekteki çocukların eğitim, bilgi ve kişisel gelişimlerine yönelik ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla bilgi ve beceri hizmetleri sağlar. Sunulan hizmetlerin verimliliği ve işlevselliğinde bina ve mimarisi önemli rol oynar. Çocuğu kültürel ve sanatsal yaşamla buluşturmak, onun düşünce yetisini geliştirmek ve ona okuma kültürü kazandırmak gibi işlevlerle toplumsal kaynaşmayı sağlayan çocuk kütüphaneleri, bağımsız mekâna sahip olması gerekir. Ayrıca işlevlerini gerçekleştirirken farklı alan ve özelliklere sahip olması gerekir. Örneğin; tiyatro ya da sinema gibi kültürel etkinliklerin gerçekleştirilmesi için çok amaçlı salonun olması.

Çocuk kütüphaneleri örgün eğitim dışında eğitim-öğretime katkı sağlayan mekânlardan biridir. Bu bağlamda okuma yetisinin kazandırılması ve geliştirilmesi, bilgi okuryazarlığı ve çeşitli okuryazarlık becerilerinin kazandırılması gibi her türlü eğitim-öğretim faaliyetini destekler. Ayrıca bu faaliyetler, kütüphane kullanma alışkanlığının kazandırılmasını sağlar. Çocuk kütüphanelerinin eğitim-öğretim faaliyetlerini destekleyen bilgi ve beceri hizmetlerini kullanıcılara sunabilmesi için ulaşılabilir, merkezi ve görünür konumda olması kullanılırlığını ve işlevselliğini artırır.

Çocuk kütüphanelerinde verilen hizmetler, kütüphane kullanıcısı bireyler yetiştirmede rol oynamaktadır. Kütüphane hizmetleriyle birlikte çocuk kütüphane binaları, kütüphane kullanıcısı bireyler yetiştirmede önemli rol oynar. Kütüphane binası çocukların vakit geçirmekten hoşlandığı, çekici, ferah ve davetkâr olmalıdır.

Çocuk kütüphanelerinin işlevselliği ve verimliliğini kütüphanenin şehirdeki konumundan, binanın kendisi, dış mekânı ve ön cepheleri, iç mekân ve düzeni,

mobilyalar ve bunların planlanmasına kadar, mimari ve planlamada yapılan tercihler de etkilemektedir (Muscogiuri, 2013, s. 23). Tasarım ve planlamayı etkileyen tüm etkenler kullanıcı grubunun sahip olduğu nitelikler, çocukların gelişim özellikleri ve sağlık sorunu teşkil edecek durumlar dikkate alınarak yapılır.

4.3. Çocuk Kütüphaneleri Dış Mekân Özellikleri

Dış mekân, iç mekân ile çevre arasındaki bağlantıyı sağlayan yapıdır. İç mekânı çevreden ayıran ve iç mekân için de belirleyici etkendir. Dış mekân, iç mekân için ara yüzü oluşturur. Ayrıca dış mekân kullanıcının mekânla ilgili iletişim kurduğu ilk yerdir.0 Dış mekân dış duvarlar, kapılar, pencereler, çatı, bahçe, oyun parkı, otopark gibi dış mekânı kaplayan elemanlardan oluşur. Bu elemanlar, iç mekânı dış etkilerden korur. Dış mekân, iç mekânı dış etkilerden koruyarak iç mekân konforunu sağlamada büyük role sahiptir.

Çocuk kütüphanelerinde dış mekân, iç mekân için ara yüzü oluşturan yapıdır. Kullanıcı grubunun kütüphane hakkındaki ilk izlenimi dış mekân oluşturur. Kütüphane binasının dış görüntüsü kullanıcılar için çekici, davetkâr ve estetik olmalıdır. Kullanıcı grubunun kütüphaneye gelmesinde, alışmasında önemli bir faktör olan dış mekân, özellikle çocuklarda mekân hakkında aidiyet ve merak duygusu oluşturmalıdır. Çocuk kütüphanelerinde dış mekân planlanması ve tasarımı kullanıcı grubu dikkate alınarak yapılması gereken bir konudur.

Çocuk kütüphaneleri dış mekân tasarımını etkileyen etkenler bulunmaktadır. Bu etkenler (Küçükcan-Balkaş, 2005, s. 45):

- Boyutsal (arazinin büyüklüğü),
- Topografik (arazinin durumu),
- Atmosferik (iklime ve mevsimlere göre hava durumunun değişimi, - dış çevredeki hava kirliliği vb.) özellikler,
- Görsel (binanın diğer yapılar ile ilişkisinin işlevine uygunluğu, estetiği vb.) özellikler,
- İşitsel (dış çevredeki gürültü etmenleri) özellikler,
- Bitkiler ve hayvanlar (flora ve fauna -binayı çevreleyen ağaç, çiçek, hayvan gibi doğal çevresel etmenler),

- Hizmetler/servislerdir (araç/yaya ulaşımı, su, elektrik, doğal gaz, iletişim vb.).

Çocuk kütüphanelerinde bina büyüklüğü verilecek olan hizmetin konforunu sağlayacak boyutta ve amaç ve işlevi karşılayabilecek nitelikte olması gerekir. Çocuk kütüphanesi binalarının mekân büyüklüğüyle ilgili net bir ifade bulunmamaktadır. Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği'nde (2012) kütüphane binalarının alan büyüklüğüyle ilgili,

> *"Bakanlıkça yaptırılacak kütüphane binalarının alan büyüklüğü şube kütüphaneleri için en az 500 m^2, merkez kütüphaneler için en az 1.200 m^2 olmalıdır"*

şeklinde ifade bulunmaktadır. Çocuk kütüphaneleri, il veya ilçe halk kütüphanesine bağlı olarak hizmet verdiği için şube halk kütüphaneleri arasında değerlendirilebilir. Bu noktada bakanlıkça yaptırılacak olan çocuk kütüphaneleri, şube halk kütüphaneleri arasında değerlendirilirse en az 500 m^2 olmalıdır. Kütüphane hizmet esaslarına göre yerel yönetimler tarafından gelen kütüphane açma tekliflerinde alanın,

> "*En az 100 m^2 genişliğinde bir okuma salonu, bir idare odası, bir depo ve kadın-erkek tuvaleti bulunan bir kat veya binanın sağlanması,"*

şeklinde ifade edilmektedir.

Binanın bulunduğu arazi doğal ve/veya yapay faktörlerle oluşmuş bütünü topografyayı, ifade etmektedir. Çocuk kütüphaneleri dış mekân tasarımını etkileyen topografya, mekânın anlamını, kültürel katmanlarını, kimliğini biçimlendirir (Özbek Eren, 2019, s. 203). Tasarlanan mekân, bulunduğu çevreyi ve insan yaşamını doğrudan etkilemektedir. Bu noktada topografya, insan-çevre-mekân arasındaki iletişimde kurulan bağ, kullanıcı açısından önemlidir.

Çocuk kütüphanelerinde dış mekân tasarımını etkileyen etkenlerden biri de atmosferik özelliklerdir. Atmosferik özellikler ısı, gazlar, su buharı (nem) ve bunlarla ilgili etmenlerden oluşmaktadır. Bina tasarımında dış mekânın atmosferik özellikleri iç mekânı doğrudan etkilemektedir. Dış mekândaki hava niteliği havalandırma, kapı, pencere vb. yollarla iç hava niteliğini etkilemekte, aynı şekilde iç mekândaki hava niteliği de dış hava niteliğini etkilemektedir. Bu yüzden çocuk kütüphanesi binasının bulunduğu çevrenin atmosferik hava niteliğinin iyi olmasına özen gösterilmelidir.

Dış mekân özelliklerinde dikkat edilmesi gereken bir başka nokta, işitsel özelliklerdir. Kullanıcılar için çocuk kütüphanesi merkezi ve ulaşılabilir bir konumda olması olumlu faktörlerdendir. Ancak bulunduğu çevrenin verdiği sesler (inşaat, çevre binalardan gelen veya sokaktaki insanların çıkardığı, vb. sesler), ulaşım sesleri (araba sesleri, yakında varsa tren veya uçak sesleri) gibi dış çevreden gelen gürültünün bina içerisindeki kullanıcıları etkilememesi gerekir. Bunun için bina tasarımında ses yalıtımının çok iyi yapılması gerekir.

Çocuk kütüphaneleri binası merkezi ve ulaşılabilir bir konumda olmasıyla birlikte bulunduğu çevredeki diğer binalarla işlevsellik ve estetik açıdan da uygun olması gerekir. Çünkü çevreyle estetik açısından uyumun olması, mekânın işlevini gerçekleştirmesini kolaylaştırır. Örneğin; kütüphanenin bulunduğu çevrede çocuklara uygun mekânların (park, eğitim kurumları, vb.) olması, çocuklar o çevreye geldiğinde adaptasyon açısından fayda sağlar. Bina ulaşımı, giriş-çıkışı engelli kullanıcıların gereksinimlerini karşılamaya yönelik olması gerekir. Ayrıca bina çevresinde ağaç, çiçek, hayvan gibi doğal çevresel etmenlerin olması ve gerekli durumlarda aydınlatmanın olması işlevsellik ve estetik özelliklerdir.

Bunlara ek olarak bina yapımında dış mekân tasarımı yapılırken afetlere (deprem, sel, yangın vs.) karşı tedbirlere dikkat edilmesi gerekir. Sadece yapılan bina için değil, çevrede ve çevredeki binalarda olabilecek afetlere karşı da plan yapılmalıdır.

Çocuk kütüphanelerinde dış mekân, kullanıcının mekânla ilgili fikirleri ilk belirleyen olgu olmasından dolayı, mekânın amacını gerçekleştirmesinde etkilidir. Çünkü iç mekânla ilgili merakın ortaya çıkması söz konusudur. Çocuk kütüphanelerinde mekân, dış ortamla başlamaktadır. Çocuk kütüphanelerinde dış mekân özellikleri binanın dış estetiği, güvenliği ve kullanıcıda uyandırdığı duygularla başlamaktadır. Bu özellikler mekânın işlevini doğrudan etkilemektedir.

4.4. Çocuk Kütüphaneleri İç Mekân Özellikleri

İç mekân, çevreden izole bir yapıdadır. İç mekân, mekânı sınırlayan öğelerin (tavan, duvar, zeminin) bir araya gelmesiyle oluşur. Ancak bu öğelerin bir bütün olarak bir araya gelmesiyle iç mekân olgusu ortaya çıkar. Mekânı sınırlayan öğelerin bir araya

gelmesi tam anlamıyla iç mekânı oluşturmaz, sadece binayı oluşturur. İç mekân oluştururken kullanıcı istek ve ihtiyaçları önemli birer etkendir (Dinçer, 2011, s. 19).

Çocuk kütüphanelerinde iç mekân işlevsel, estetik ve kullanıcı odaklı bir tasarıma sahip olmalıdır. İç mekân tasarımında estetik kaygı ön planda tutularak, kullanıcıların görsel algılarını olumlu yönde etkilemek gerekmektedir. Bu algıyı oluşturmak için mekân tasarımında dikkat edilmesi gereken bazı tasarım elemanları (ilkeleri) bulunmaktadır. Bu ilkeleri form, biçim, renk, doku, ışık, oran-orantı, ölçek, denge, uyum, birlik ve çeşitlilik, ritim ve vurgu oluşturmaktadır (Burkut, 2019, s. 322).

Çocuk kütüphanelerinde iç mekân tasarımında kullanıcı grubu özellikleri (yaş, cinsiyet, risk faktörleri) ve mekân içerisinde kalma süreleri etkilemektedir. Çocuk kütüphanelerini kullanan gruplar sürekli ve geçici kullanıcı gruplarıdır. Sürekli kullanıcı grupları mekânda kalış süreleri itibariyle geçici kullanıcı gruplarına göre daha fazla etkileyen ve etkilenen kesimdir. Geçici kullanıcı grubunun mekânda kalma süreleri değişiklik göstermekle birlikte sürekli kullanıcı grubuna göre daha az zaman geçirmektedir. Ancak geçici kullanıcı grubunun sahip olduğu özellikler dikkate alındığında mekândan etkilenme oranı daha fazladır. Bu noktada mekân, iki kullanıcı grubunun da mekândan etkilenme özellikleri dikkate alınarak yapılmalıdır.

Çocuk kütüphanelerinde iç mekân tasarımı kullanıcı özellikleri ve kütüphane amaçlarına uygun özellikte oluşturmak gerekmektedir. Mekân tasarımı açısından çocuk kütüphane binasının iç mekân özellikleri:

- boyutsal ve biçimsel özellikler,
- atmosferik özellikler,
- görsel özellikler,
- işitsel özellikler,
- dokunma ile ilgili özellikler başlıkları altında toplanabilir.

4.4.1. Boyutsal ve Biçimsel Özellikler

Mekân tasarımı yapılırken alanın somut olarak ölçülüp, boyutsal ve biçimsel özellikleri, kullanım amacı ve işlevine uygun olması istenir. Yapılarda boyut ve biçimin amacı işlevsellikle birlikte sanatsal ve estetik bir yapı oluşturmak ve toplumsal ve simgesel bir mekân meydana getirmek olmalıdır (Orhan, 2001, s. 23). İç mekân

tasarımında mekân boyutu, donatı elemanlarının seçimi ve görsel olarak zengin bir tasarımı etkilemektedir (Ertek, 1994, s. 55). Dolayısıyla mekân boyutu, mimari bir mekân oluşumuna ne ölçüde olanak vereceğine bağlıdır.

Çocuk kütüphanelerinde iç mekân tasarımı, kullanıcı grubunun ihtiyaçları doğrultusunda, mekânın amacı ve işlevine uygun bir şekilde bina girişinden itibaren boyutsal ve biçimsel planlaması doğru yapılmalıdır. Yapıların boyutsal ve biçimsel özellikleri tasarım ilkelerinden **'ölçü, biçim ve oran-orantı'** adı altında toplanabilir.

- **Ölçü** (en, boy, yükseklik, alan ve hacim), sözlükte; "bir niceliği, o nicelik için kabul edilmiş birimlerden birine göre oranlayarak değerlendirme, mizan" olarak ifade edilmektedir (Güncel Türkçe Sözlük, 2021). Yapı ölçülerinde kullanıcıların statik ve dinamik antropometrik ölçüleri değerlendirilerek mekân tasarımı yapılmakta ve donatı elemanlarının boyutlarına göre belirlenmektedir. Yapılar öncelikle içlerinde faaliyet gösterecek olan insanlarla (insana göre ölçülü), sonra çevreyle (çevreye göre ölçülü), daha sonrada "kendi içinde ölçülü" olmalıdır (Kuban, 2002, s. 62). Bu noktada yapının "insana, çevreye ve kendi içinde ölçülü" olması mimari etkinin estetik ve verimli olmasını sağlayan özelliklerden birisidir. Ayrıca yapının kendi içinde ölçülü olması; yapının meydana gelmesinde onu etkileyen unsurlar arasındaki ilişkiyi, bu ilişki de 'oran' terimini ifade etmektedir.
- **Oran**, bir parçanın diğeri veya bütünü ya da bir objenin diğeri ile olan ilişkisini gösterir (Ertek, 1994, s. 160). Mimari bir yapıda oran duygulara, algılara ve sezgilere etkisiyle değerlendirilebilir. **Orantı** ise, bir yapıyı oluşturan parçaların kendi arasında parça veya bütün arasında bulunan uygunluktur. Mimari bir yapıda oran duygu, algı ve sezgilere etkisiyle değerlendirilirken, orantı ise yapı ölçülerinin kullanıcıların antropometrik ölçüleri ile uyumlu olmasıdır.
- **Biçim** yapıların, mekânların, objelerin ve daha fazlasının kütlesi veya şekli biçim olarak tanımlanabilir. Bir yapının biçimi, genelde yarar ve kullanım amacına yöneliktir (Orhan, 2001, s. 24). Biçim, yapının yalnızca işlevsel olarak değil görsel ve estetik olarak da ortaya çımasını sağlamaktır.

Çocuk kütüphanelerinin iç mekândaki boyutsal ve biçimsel özellikleri ölçü (en, boy yükseklik, alan ve hacim), oran-orantı ve biçim özelliklerine bakılarak değerlendirilir.

Boyutsal ve biçimsel özellikleri binanın kullanıcı grubuna ait fiziksel nitelikler belirler. Bina kullanıcılarının genel özellikleri Bölüm 3.5'te ayrıntılı olarak anlatılacaktır.

Boyutsal ve biçimsel özelliklerin değerlendirilmesinde kullanıcı grubunun özellikleri dikkate alınır. Çünkü insan-mekân-araç arasında kurulan bağ için, öncelikle mekân boyutları insan ölçülerine ve eylemlerine uygun olmalıdır. İnsan-mekân-araç arasındaki ilişkiyi inceleyen bilim dalı ergonomi, ve temelinde insan konforu bulunmaktadır. İç mekân tasarımı yapılırken, kullanıcı grubunun bina içerisinde gerçekleştireceği her türlü eylem için vücut ölçüleri (antropometrik ölçüler) esas alınır.

Antropometri:

İnsan-mekân-araç arasındaki ilişkiyi inceleyen ergonomi biliminin insan vücudunun boyutlarıyla ilgilenen alt bilim dalı antropometri olarak ifade edilir. Antropometri, insan vücudunun bölgesel oranları ve boyutunun ölçümüdür. Boyut kavramının kapsamına insan vücudunun uzunluğu, genişliği, ağırlığı ve çevre boyutları da girmektedir. Antropometrik boyutlar mekân tasarımında temel bir fiziksel gereklilik olup, bu boyutlar fiziksel çevrenin algılanması ve anlaşılmasında önem taşımaktadır (Özkan, 2007, s. 13). Tasarlanacak bir yapının, mekânın veya objenin ölçü ve biçimleri, kullanacak olan insanın vücut ölçülerine göre yapılmalıdır. İnsan vücudunun ortalama ölçüleri, kullanıcı grubuna ait antropometrik verilere uygun olmalıdır. Antropometrik veriler (Kaya ve Özok, 2017, s. 311; Kurban, Kaygın ve Tankut, 2016, s. 315);

- Millet ve ırklara,
- Yetiştiği bölgelere,
- Yaşa,
- Cinsiyete ve
- Meslek ve kültür gruplarına göre farklılık göstermektedir.

Antropometriye insan hareketleri açısından bakıldığında, bu konuda statik ve dinamik antropometri olarak iki farklı yönde geliştirilmiştir:

- *Statik antropometri,* insan vücudunun hareketsiz konumdayken ölçülen değerlerdir. Burada alınan veriler "duruş (ayakta)" ve "oturuş"taki sabit insan

ölçüleridir. Statik antropometride çocuk kütüphaneleri kullanıcı grubunun yaş ve cinsiyetlerine göre kullanılacak olan araç ve donanım elemanlarının boyutlarını saptamak mümkündür.

- *Dinamik antropometri,* vücudun belli bir eylem içinde hareket halindeyken alınan vücut ölçüleridir. İnsanı dinamik bir sistem olarak ele almakta, oluşan biçimsel ve boyutsal özelliklerini vermektedir. Aynı zamanda hareket eden insanın yatayda ve dikeyde erişme uzaklıkları ile çömelme ve uzanma durumunda ulaşabilme boyutlarıdır (Özkan, 2007, s. 15). Kullanıcının raftan kitap alabilmesi, inceleyebilmesi ve geri koyabilmesi için yaptığı hareketler; ödünç almak için danışma masasının arkasına uzanma, dönme gibi hareketler; oyun oynama veya farklı aktiviteler sırasında gerçekleştirilen hareketler dinamik antropometrinin konuları arasına girer.

Ergonomik bir mekân tasarımında antropometrinin önemi büyüktür. Boyutsal ve biçimsel açıdan insan antropometrisine uygun olmayan yapılarda bulunan insanların, biyolojik çalışma sistemlerinde aksama görülür. Özellikle kas-iskelet, solunum ve dolaşım sistemi, yapıların biçimsel ve boyutsal özelliklerinden kaynaklanan olumsuzluklardan doğrudan etkilenir (Orhan, 2001, s. 57).

> *Yapıların boyutsal ve biçimsel özelliklerinin insan antropometrisine uygun olmamasından kaynaklanan en önemli ve hissedilir sağlık sorunu kas* ***iskelet sistemi****nde görülmektedir. Kas-iskelet sistemi için uygun olmayan yapılarda gerçekleştirlen statik ve dinamik hareketler sırasında kaslar yorulacak, iskelet sisteminin dengesinde bozulma olacaktır.*
>
> *İnsan antropometsine uygun olmayan yapıların boyutsal ve biçimsel özelliklerinden kaynaklı,* ***dolaşım sistemi****nde çeşitli olumsuzluklar meydana gelmektedir. Bu olumsuzluklar kas ve hücrelere kan ve oksijenin ulaşmamasından kaynaklı rahatsızlıklardır. Kas ve hücrelere kan ve oksijenin ulaşmaması titreme, ağrı, damar çatlaması gibi rahatsızlıkların ortaya çıkmasına neden olur.*
>
> *Yaşamsal bir eylem olan solunum, insanın bulunduğu ortamdaki yeterli oksijenin bulunmasıyla ilgilidir. Oksijen yeterli olsa da yapıların boyutsal ve biçimsel özellikleri insanın* ***solunum sistemi****ni*

etkilemektedir. İnsan antropometrisine uygun olmayan ortamlarda gerçekleştirilen eğilme, uzanma gibi hareketler yapmak zorunda kalır. Bu hareketlerin tekrar etmesi akciğerlerin yeterli oksijeni alamamasına, bu durumda ilerleyen dönemlerde solunum sisteminde rahatsızlıklarına neden olur.

Kütüphanelerde kullanıcılara danışma hizmeti, derme, ödünç verme hizmeti gibi çeşitli kütüphane hizmetleri sunulmaktadır. Bu hizmetlere ek olarak çocuk kütüphanlerinde bilgi okuryazarlığı, kültürel programlar, bebek ve çocuklar için uyum etkinlikleri, yaratıcı oyun etkinlikleri gibi kütüphane hizmetleri sunulmaktadır (IFLA, 2018, s. 12). Bu hizmetler kullanıcıya sunulurken, personeli ve okuyucuyu bekleyen riskler vardır. Raflardan kitap alabilmek için uzanma hareketi veya gereğinden fazla kitap taşırken disk kayması, bel fıtığı ve sinir zedelenmeleri gibi rahatsızlıkların oluşmasına neden olabilir (Küçükcan-Balkaş, 2005, s. 136). Bu gibi rahatsızlıkları önlemek için öncelik, rafların standartlara uygun olmasını sağlamaktır. Sonrasında uzanılmayacak yükseklikteki raflar için tabure/merdiven kullanılmalıdır. Kitap taşımak için de vücudu zorlamayacak şekilde taşıma arabaları kullanılabilir.

Kütüphanelerin sürekli kullanıcısı olan personelin çalışma alanı genellikle masa gibi yatay ve düz alanlardır. Bu alanlarda personelin yaptığı işle ilgili cihazların, nesnelerin olması gerekir. Cihazlar ve nesnelerin yerleştirilme düzeni personelin antropometrisine uygun mesafede ve uzanma, çekme, itme ve kaldırma gibi hareketlere gereksinim olmayacak şekilde olması büyük önem taşır (Ergen, 1996, s. 57).

Kütüphanlerde sunulan hizmetlere ek olarak, çocuk kütüphanelerinde sunulan hizmetler için de alan donanımlarının hem personele hem de kullanıcıya uygun olması gerekir. Çocuk kütüphanelerinde yapılan eğitsel ve kültürel etkinlikler ile oyun için ergonomik alanların oluşturması büyük önem taşır. Bu alanlarda kullanılan sandalye, tabure, minder, puf gibi nesneler kullanıcı antropometrisine göre yerleştirilmelidir.

Kütüphane hizmetleri verilirken mekânda kullanılan araç ve donanım elemanları çocuk kütüphaneleri kullanıcı grubu için uygun olmalıdr. Kullanıcı grubuna ait ortalama antropometrik ölçüler belirlenir ve bu ölçülere uygun araç ve donanım elemanları tercih edilir. Araç ve donanım elemanların tasarımı standartlara uyumlu

olarak düzenlenirse, yapılan işteki verimlilik yüksek ve kullanıcı sağlığını olumsuz yönde etkilemeyen bir ürün olur (Küçükcan-Balkaş, 2005, s. 64).

Çocuk kütüphanelerinde kullanılan araç ve donanım elemanlarının özellikleri

Çocuk kütüphaneleri bina içerisinde gerçekleştirilecek olan hizmet ve faaliyetler için belli alanlara gereksinim duyarlar. Bu alanların içerisinde raflar, masalar, sandalyeler ve diğer donanım elemanları bulunmalıdır. Çalışma, oyun ve bilgisayar alanlarında bulunan materyalin türü ve fiziksel özellikleri kullanıcı grubuna uygun donanım elemanları olmalıdır. Bu araç ve donanım elemanlarından kütüphanenin amaçları doğrultusunda, kullanıcı grubunun fiziksel özelliklerine uygun olanları tercih edilir.

Çocuk kütüphaneleri araç ve donanım elemanlarının seçimi ve tasarımında, bebekler ve küçük çocukların kütüphaneye bebek arabası, puset vb araçlarla girebileceği dikkate alınmalı ve kütüphane içinde rahat bir şekilde dolaşıma imkân tanınmalıdır. Çocuk kütüphanesi hedef kitlesinde çocuklarla birlikte çocuktan sorumlu olan kişiler de vardır. Çocuktan sorumlu olan kişiler arasında engelli ve yaşlı kişiler de olabilir. Eğer kullanıcı yürüme engeli olan veya yaşlı bir kişiyse ve bina girişi bu tür kişilerin kullanımına uygun değilse, kişinin kütüphane kullanım hakkı doğal olarak elinden alınmaktadır. Bu özellikler dikkate alınarak yapılacak olan planlamada raflar, masa ve sandalyeler, ödünç verme masası vb. donanım elemanları ve asansörlerin ölçüleri uluslararası düzeyde belirlenir (Küçükcan-Balkaş, 2005, s. 66).

Çocuk kütüphanelerinde araç ve donanım elemanları seçimi yapılırken, temel olarak üç konuya dikkat edilmelidir (Sofuoglu ve Kuşçuoğlu, 2009, s. 101);

1. Kullanıcı grubunun antropometrik özelliklerine uygun donanım elemanları,
2. Donanım elemanlarının tasarım özellikleri (Yuvarlak kenarlar, fonksiyonellik, renk v.b.),
3. Donanım elemanlarının üretiminde kullanılan malzemelerin sağlığa etkisi.

Dermeyi korumak, mevcut alanı verimli bir şekilde kullanmak ve kullanıcıya sunmanın yolu raflardan geçer. Raflar dermeye göre ayarlanabilecek boyutta ve şekilde olmalıdır. Kütüphanelerde genelde yapıldığı malzemeye göre iki çeşit raf kullanılmaktadır: Ahşap ve metal raf. Ahşap rafların yerine metal raf kullanımı tavsiye edilmektedir. Yine de herhangi bir bozulma görülmemiş iyi kalitede ahşap raflar risk olarak görülmemelidir. Ahşap raflarda yanabilirlik, böcek istilası gibi durumlara karşı

dikkatli olmak gerekir. Ayrıca metal raflara göre fonksiyonel değildir. Metal raflarda kat yüksekliklerini ayarlayabilmek için belli mesafelerde delikler yerleştirilir. Bu özellik çocuk kütüphanesi için büyük önem taşımaktadır. Çocuk kütüphanesi dermesi göz önüne alındığında, derme boyutlarındaki çeşitlilikte metal raf daha fonksiyonel olur. Metal raflarda da dikkat edilmesi gereken nokta, düşük kalitede üretim ve uygun olmayan ortam koşullarında paslanma riskidir. Dolayısıyla raf seçiminde uzun süre ve konforlu kullanmak için bu noktalara dikkat etmek büyük önem taşımaktadır (Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Kitap Şifahanesi ve Arşiv Dairesi Başkanlığı, t.y.).

Çocuk kütüphanelerinde raflar, kullanıcı grubunun antropometrik özellikleri dikkate alındığında raf boyutları üç ile dört raf yüksekliğinde olacağı düşünülür. Raf boyutu da ortalama 1-1,5 m. civarındadır. Raflar arsındaki mesafenin de bebek araçlarıyla gelen ve engelli kullanıcılara uygun tasarlanması gerekir. Bu konuda Amerikan Engelliler Derneği'nin (Americans Disabilities Act - ADA) koymuş olduğu standart bu genişliğin en az 91 cm (36 inch) olması yönündedir (Department of Justice's, 2010).

Donanım elemanlarından masa ve oturma elemanlarının (sandalye, tabure vs.) seçiminde de kullanıcı grubunun antropometrik özellikleri göz önündee bulundurulmalıdır. Çocuk kütüphaneleri kullanıcı grubunu çocuklar, çocuklarla ilgili yetişkinler ve personel oluşturmaktadır. Çocukların antropometrik özelliklerine göre;

- ✓ Masa yükseklikleri, okul öncesi dönemde olan çocuklar için 50-55 cm arasında olmalıdır. Bu boyutlar bebeklik ve okul öncesi dönem arasındaki çocuklar için 45-50 cm., ilköğretim ve sonrasındaki çocuklar için yaş grupları ve antropometrik özelliklerine göre 55-66 cm. arasında değişiklik göstermektedir. Dolayısıyla çocuk kütüphanelerinde çocuklar için farklı yükseklikte masa seçenekleri olmalıdır. Masaların üst tabakası ve ayakları esneme ve açılma yapmayacak kalınlıkta ve dayanırlıkta olmalıdır. Tüm masalarda keskin köşe ve kenarlar uygun ölçülerde ovalleştirilmiş olmalıdır. Masa yüzeyleri kolay temizlenebilir malzemeden yapılmalıdır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2014).
- ✓ Oturma seçeneklerinin yükseklikleri de yaş grupları ve antropometrik özelliklerine göre okul öncesi dönemde olan çocuklar için 29-33 cm., bebeklik ve okul öncesi dönem arasındaki çocuklar için 25-30 cm. ve ilköğretim ve sonrasındaki çocuklar için de 33-41 cm. arasında değişiklik göstermektedir. Çocuk kütüphanelerinde masa seçeneklerinde olduğu gibi çocuklar için farklı

boyutta oturma seçenekleri olmalıdır. Sandalyelerin oturma yeri ile yaslanma yeri arasındaki boşluklar, çocukların herhangi bir uzuvlarını sıkıştırabilecek aralıkta olmamalıdır. Sandalyeler çocukların arkaya yaslanması durumunda geriye düşmeyi zorlaştıracak biçimde tasarlanmalıdır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2014).

Çocuk kütüphanelerinin kullanıcı grubu arasından yer alan yetişkinler (çocuktan sorumlu olan kişiler ve personel) için masa ve oturma seçeneklerinde yetişkin antopometrik özellikler dikkate alınır. Bu boyutlar yapılan iş ve işleyişle ilgili farklılık gösterir. Yetişkinler için standart masa yüksekliği ortalama 72 ila 75 cm. arasındadır (Kahraman, 2013, s. 31). Kütüphanedeki personellerin çalışma alanları standart masa boyutlarında olsa da, birime özel yapılan işler ve kütüphane materyallerinin olmasından dolayı farklı boyut, biçim ve malzemeden üretilmiş masalar kullanılabilir (Küçükcan-Balkaş, 2005, s. 72). Örneğin çocuk kütüphanelerinde ödünç verme ve danışma masalarında çocukların antropometrik özellikleri de dikkate alınmalıdır.

Çocuk kütüphanelerinde yetişkinler için koltuğun/sandalyenin yüksekliği ortalama 42 ila 51 cm. arasında değişmektedir (Kahraman, 2013, s. 42). Çalışma alanlarında kullanılan sandalyelerin ayarlanabilir, dönerli kolçaklı ve kumaş kaplı olması kullanıcı sağlığı açısından önemlidir. Çocuklarla ilgili yetişkinlerin de kütüphanede kaliteli vakit geçirmeleri için koltukların/sandalyelerin antropometrik özelliklilerine uygun, konforlu olmasına özen gösterilir.

Hizmet ve faaliyetlerdeki işleyişi sürdürebilmek için bilgisayar ve bağlı elemanlar, çeşitli oyunlar ve oyuncaklar, kırtasiye malzemeleri vs. araç ve donanım elemanlarına sahip olmalıdır. Çocuk kütüphanelerinde kullanılan bu araç ve donanım elemanlarının tercih edilmesindeki ergonomik kriterler şunlardır (Akın ve Koca Özer, 2004):

- İşlevsellik,
- Orijinallik (Özgünlük),
- Estetiklik,
- Teknolojiye uygunluk,
- Uygun malzeme kullanımı,
- Antropometrik tasarım,
- Ekonomiye uygunluk,
- Kullanıcı istekleri ve sağlık koşullarına uygunluk,

- Kullanıcının fizyolojik ve zihinsel özellikleri ile kapasitesine uygun tasarım.

Çocuk kütüphanelerinde kullanılan araç ve donanım elemanlarının seçiminde dikkat edilen ergonomik kriterler kütüphanede yaşamı kolaylaştırma, standartları yükseltme, hizmet ve faaliyetlerde fayda sağlama ve insan sağlığını olumsuz etkilememeyi amaçlar.

4.4.2. Atmosferik Özellikler

İç mekân tasarımında atmosferik özellikler, mekânın amaç ve işlevlerini gerçekleştirmede etkilidir. Atmosferik özellikler ısı, havalandırma, nem, basınç ve bunlarla ilgili etmenlerden oluşmaktadır. İç mekândaki havanın niteliğini etkileyen bu etmenler doğrudan yapılan işteki verimliliği etkilemektedir. Ayrıca bina içindeki hava niteliği şu unsurlardan etkilenmektedir (Küçükcan-Balkaş, 2005, ss. 81-82):

a. binanın kendisi:
    - mimari tasarım (hava kirliliği riski yüksek mekanlar ile düşük mekanların ilişkisi vb.),
    - yapısal özelliği (yapı ürünü, havalandırma sistemi vb.),
b. kullanıcı eylemleri:
    - biyolojik (terleme, nefes alma vb.),
    - hobi /alışkanlık (boyama, sigara içme vb.),
    - iş (fotokopi çekme, zımparalama, boyama, yapıştırma vb.),
c. dış çevre:
    - doğal çevre (volkanik patlamalar, polenler vb.),

Bina içerisindeki hava niteliğini etkileyen unsurların etrafa verdiği bileşenler hava kirliliğine neden olur. Mekân tasarımı yapılırken kullanılan ürünlerin özellikleri mekânın atmosferik niteliğine etkisinin olup olmadığına dikkat edilmelidir. Seçilen ürünlerin ortama verdiği hava niteliği solunum yoluyla bina kullanıcılarını etkiler. Hava niteliğinin kötü olması çeşitli solunum yolu hastalıklarına (astım, akciğer kanseri, vs.) neden olur. Dolayısıyla bina tasarımında ürün seçimi aşamasında, ortamın hava niteliği de dikkate alınmalıdır.

Binalarda ısıtma, havalandırma ve nem dengesini kurmak ve ortamdaki hava kalitesini sağlamak için iklimlendirme sistemleri kullanılır. İklimlendirme sistemleriyle bina içindeki atmosferik denge kolaylıkla sağlanır. Kütüphanelerde bulunan bilgi kaynaklarının bulunduğu ortamda ısı ve nem seviyesi, belirlenen sınırlar içerisinde kalmak zorundadır. Aksi takdirde bilgi kaynaklarının yapısında bozulmalar, zararlı bakterilerin ortaya çıkması ve küflenme meydana gelebilmektedir. Ayrıca kütüphanelerde kişi sayısına bağlı olarak bina içindeki sıcaklık değişiklik gösterir; bu noktada belirlenen sıcaklığı korumak için kütüphanelerin iklimlendirme sistemleriyle yönetilmesi gerektiği ortaya çıkar (Odabaş ve Akkaya, 2020, s. 177).

Kütüphaneler iç mekânda atmosferik dengeyi sağlamak için atmosferik özellikler şu şekilde olmalıdır (IFLA, 2011, ss. 28-29);

- İdeal nem oranı %40-50 ile %45-55 arasında,
- İdeal sıcaklık 18-21°C ile 20-22°C arasında olmalı ve
- Kütüphaneler sık sık havalandırılmalıdır.

Ortamın nem ve sıcaklık oranı bilgi kaynaklarının ömrünü etkilemektedir. Kütüphanelerde basılı olarak bulunan bilgi kaynaklarının ham maddesi kâğıt, ısıya ve neme karşı duyarlıdır. Ayrıca havada asılı kalan gazlar ve parçacıklar bilgi kaynaklarına zarar vermektedir. Bu nedenle kütüphaneler sık sık havalandırılmalıdır. Bina atmosferi bilgi kaynaklarıyla birlikte kütüphane kullanıcılarını da etkiler. Atmosferik denge sağlanmazsa sıcaklık, nem ve havalandırmaya bağlı olarak üst solunum yolu hastalıklarına (burun içi ve ağız içi kuruluğu, astım, vs.) neden olur.

Çocuk kütüphanelerinde atmosferik özellikleri mekânda kullanılan araç ve donanım elemanları, etkinlik ve faaliyetlerdeki hareketlilik, zemin kaplaması etkiler. Çocuk kütüphanelerinde atmosferik dengenin sağlanmasında iklimlendirme sistemleri büyük kolaylık sağlar. Belirlenen nem, sıcaklık ve havalandırma oranını sağlayarak, ortam hava kalitesini korur. Böylece çocuk kütüphanelerinde atmosferik özelliklere bağlı olarak rahatsızlıkların meydana gelmesi engellenir.

4.4.3. Görsel Özellikler

Çocuk kütüphaneleri iç mekân tasarımında görsel özellikler hedef kitle için büyük önem taşımaktadır. Hedef kitlesinin büyük çoğunluğu çocuklardan oluşan çocuk kütüphaneleri, görsel açıdan estetik bir görünüme sahip olmalıdır. Bina içinde ortamın görsel özellikleri tasarım ilkelerinden 'ışık ve renk' adı altında değerlendirilebilir.

- Işık, mekân tasarımında önemli elemanlardan biridir. İç mekâna canlılık verir ve renk, doku ve biçimin algılanmasını sağlar. Işığın iç mekândaki görevi mekânı aydınlatmak ve görsel konforu arttırmaktır (Eraslan Özdağ, 2018, s. 25). Kütüphanelerde aydınlatma fizyolojik amaçla yapılır. Mekân aydınlatması gözün yorulmadan, rahat, hızlı ve doğru algılamasını sağlar. Göz sağlığının korunması, görsel açıdan kullanıcı konforunun sağlanması, bu görsel konfor durumunun sürekliliğinin ve kütüphane kullanıcıların mekândan elde ettiği verimliliği sağlayabilmesi için aydınlatma dengesinin kurulması gerekir (Küçükcan-Balkaş, 2005, s. 102). Ayrıca aydınlatma dengesinin sağlanması, iş kazasını da engeller.

  Aydınlatma planlaması yapılırken okuma koşullarının bozulmamasına dikkat etmek gerekir. Aydınlatmanın parlama ve kontrast düzeylerinin kabul edilebilir seviyede olmalı, aksi takdirde kullanıcılarda göz sağlığı rahatsızlıkları ortaya çıkabilir. Ayrıca dermenin fazla ışığa maruz kalmaya bağlı olarak bozulmaya neden olur (Odabaş ve Akkaya, 2020, s. 172).

  Aydınlatma, doğal ve yapay aydınlatma olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Doğal aydınlatma güneş ışığından yararlanılarak yapılan aydınlatmadır. Yapay aydınlatma ise doğal aydınlatmanın yetersiz olduğu durumlarda elektrik enerjisi kullanılarak yapılan aydınlatmadır.

- Renk, ışık gibi mekân tasarımını etkileyen önemli elemanlardan biridir. Renkler, ışığı görmemizi ve algılamamızı anlamlı kılan, insan üzerinde psikolojik ve fizyolojik etkileri bulunan bir olgudur. Renk, kullanıcının dinamiğini ve mekânla uyumunu etkiler. Mekân tasarımında renk kullanımı kültür, gelenekler, ülke, yaş, cinsiyete göre tercihler ve taşıdıkları anlamlara göre değişmektedir (Dinçer, 2011, s. 51). Kütüphanelerde kullanılan renkler ve bunların uyumu büyük önem taşır. Kütüphanelerde renk seçimi amaçları, işlevleri ve kullanıcı grubuna göre belirlenmelidir. Doğru renk seçimi yapıldığında, kütüphane karakteri ve kullanıcısında istenen duyguları

uyandırmada etkilidir (Özkan, 2007, s. 64). Aksi takdirde, göz yorgunluğu ve psikolojik olarak olumsuz duygulara yol açar.

Mekân tasarım ilkelerinden renk ve ışık arasında benzer bir ilişki görülmektedir. Renk ışıkla var olur ve rengin farklı algılanması yine ışıkla birlikte olmaktadır. Mekân konforunun sağlanması, renklerin yeterli miktarda ve doğru ışıkta algılanabilmesi açısından önemlidir (Özsavaş, 2016, ss. 455-456).

Çocuk kütüphanelerinde görsel özelliklerin diğer kütüphane türlerine göre önemi daha fazladır. Çocuklar görsel olarak cezbedici bir mekâna gelmek isterler. Ayrıca görsel özellikler, kullanıcı grubunun biyolojik ve psikolojik sağlığını da etkiler.

4.4.4. İşitsel Özellikler

Mekân tasarımında işitsel özellikler, mekânın amacı ve işlevine uygun ve kullanıcı grubunun ihtiyaçları doğrultusunda bina içi ve dışındaki ses unsurları dikkate alınarak planlanır. Mekân, işitsel özellik açısından kullanıcıların fiziksel ve psiko-sosyal ihtiyaçlarını bina ömrü boyunca karşılayabilmelidir (Kayan ve Tekin, 2013, s. 210). Bu ihtiyaçlar içinde işitsel özellikleri, 'işitsel konfor' koşulları kullanıcı grubuna göre değişkenlik göstermektedir.

İşitsel özelliklerin kaynağı sestir. Ses, havadaki basınç dalgalarının düzenli olarak hareket etmesiyle oluşur. Ses, ortamdaki basınç dalgalarının değişim ve titreşimidir (Küçükcan-Balkaş, 2005, s. 109). Bu basınç dalgaları ortamın karakterine göre hızla yayılır. Sesin yayılabilmesi için madde ortamında, yani ortamın katı, sıvı ve gaz halinde olması gerekir. Sesler mekânın boyutuna ve malzemenin cinsine göre değişiklik göstermektedir (Eraslan Özdağ, 2018, s. 29). Mekândaki araç ve donanım elemanları, ses dalgalarının hızını belli oranda keserek yansıtmaktadır. Dolayısıyla mekândaki araç ve donanım elemanlarının seçimi, işitsel olarak da mekânı etkiler.

Kütüphanelerde işitsel özellikler, göz önüne alınması gereken önemli bir konudur. Kütüphaneler, çok sayıda kullanıcının bir arada çalışmak zorunda olduğu ve buna bağlı olarak ortaya çıkan farklı ses niteliği ve oranının olduğu mekânlardır. Dolayısıyla kütüphanelerde işitsel özellikler ses kaynağını ve miktarının saptanması ve kontrol altına alınmasını kapsamaktadır. Verimli bir çalışma alanı oluşturmak için mekânın tasarımda gerekli tedbirler planlanır. Kütüphanelerdeki sesin kaynağı, yayılımı ve

yalıtımında mekânda kullanılacak malzemenin seçimi önemlidir. Bu bakımdan mekân mimarı açıdan gürültü üretmeyen ve üretilen gürültüyü etrafa yaymayan niteliklere sahip olması gerekir (Odabaş ve Akkaya, 2020, s. 179).

Çocuk kütüphanelerindeki oyun, etkinlik ve diğer faaliyetleri gerçekleştirirken ortaya çıkan ses ve gürültü oranı mekândaki işitsel niteliği etkilemektedir. Ayrıca bilgisayarlar, yazıcılar, tarayıcılar, havalandırma, ısıtma-soğutma teknolojileri gibi çeşitli ses kaynakları da işitsel niteliği etkilemektedir. Çocuk kütüphanelerinde ses ve gürültü oranının fazla veya az olduğu bölümler olduğu için bölümler arası yalıtımın yeterli olmasına özen gösterilmelidir. Ses yalıtımına ek olarak, çalışma alanlarında masa-sandalye hareketi sırasında ortaya çıkan sese karşı da doğru zemin kaplaması seçilerek, ses ve gürültü oranını en aza indirmek gerekir.

İşitsel özellikler için gerekli tedbirlerin alınmaması kullanıcılarda çeşitli sağlık sorunlarına (işitsel rahatsızlıklar ve gürültüye bağlı olarak baş ağrısı) neden olabilir. Ayrıca yapılan etkinlik, faaliyet ve çalışmalardan elde edilen verimliliği de olumsuz yönde etkiler. Dolayısıyla çocuk kütüphanelerinde mekânın işitsel özellikleri tasarlanırken bu noktalara dikkat etmek gerekir.

4.4.5. Dokunsal Özellikler

Dokunsal özellikleri binada kullanılan yapı malzemeleri ile mekândaki araç ve donatı elemanları oluşturur. Yapının ve mekânda kullanılan araç ve donatı elemanlarının bir dokusu vardır ve bu dokular bulundukları yüzeylerin yapısal özellikleri hakkında bilgi verir. Yüzeylerin sert veya yumuşak, pürüzlü veya pürüzsüz olduğunu görerek veya dokunarak algılanmasını sağlayan yüzey yapısıdır (Dinçer, 2011, s. 77). Mekân içerisinde kullanılan dokular farklı duygular (dolu-boş, uzun-kısa, dar-geniş gibi) uyandırır. Dolayısıyla, iç mekân tasarımında dokunsal özellikler görsel özellikleri de etkilemektedir.

Mekânlarda kullanılan kapı, pencere, masa sandalye gibi noktalar dokunma duyularına hoş gelen yüzey yapıları (yumuşak, pürüzsüz) ile kaplanmaktadır. Bu yüzeylerin duyuları rahatsız eden bir yüzeyle kaplanması, ergonomik ve sağlık açısından tasarımı ve kullanıcıyı olumsuz etkileyecektir. Dokunsal özellikler mekânda ısı, ışık ve ses niteliklerini de etkilemektedir. Malzeme dokusunun pürüzlü, girintili-çıkıntılı bir

yüzeye sahip olması; karanlık, gölgeli bir yüzey ve ses için yutucu bir özellik oluşturmaktadır (Eraslan Özdağ, 2018, s. 19).

Çocuk kütüphanelerinde dokunsal özellikler, amaç, işlev ve kullanıcı grubu özelliklerine göre şekillenmektedir. Çocuk kütüphanelerinde dokunsal özellikler, zeminde bebek arabası, puset vb. araçlar ve bedensel engelli kullanıcılar için risk oluşturabilecek engellerin bulunmaması gerekir. Yüzeylerin aşınmış ve lekeli olması görsel açıdan rahatsız edici bir durum oluşturmaktadır (Küçükcan-Balkaş, 2005, s. 121). Lekeli yüzeylerin olması, bakteri ve mikrop üremesi için bir ortam oluşur. Bu olumsuzluk kullanıcıları psikolojik ve biyolojik olarak etkilemektedir.

Çocuk kütüphanelerinde çocukların hareketliliği göz önüne alındığında, oyun, etkinlik ve diğer faaliyetlerde çok fazla alana temas ederler. Dolayısıyla çocuk kütüphanelerinde hedef kitlenin hassasiyeti mekândaki dokunsal özelliklerin önemini ortaya koymaktadır.

4.5. Çocuk Kütüphanelerinin Kullanıcıları

Çocuk kütüphanelerinin kullanıcılarını hizmet sunulan kullanıcı grubu ile hizmetlerin sunumundan sorumlu personel oluşturmaktadır. Kullanıcılar kütüphane binasını kullanma amaçlarına ve sürelerine göre ikiye ayrılır: Geçici ve sürekli kullanıcılar.

4.5.1. Geçici Kullanıcılar

Geçici kullanıcılar, kütüphaneleri belli aralıklarla ve belli bir zaman diliminde kullanan kullanıcılardır. Çocuk kütüphanelerinin geçici kullanıcıları (IFLA, 2003, s. 6; IFLA, 2018, s. 4);

- Bebekler ve küçük çocuklar,
- Çocuklar ve genç yetişkinler,
- Özel gereksinimi olan gruplar,
- Ebeveynler ve diğer aile üyeleri,
- Bakıcılar, öğreticiler, sağlık uzmanları,
- Çocuklar, kitap ve medya alanlarında çalışan diğer yetişkinler,

şeklinde sıralanabilir. Kütüphane hizmetlerinden yararlanmak için gelen geçici kullanıcı grubunu, genel olarak 0-18 yaş arasındaki çocuklar ile özel gereksinimi olan gruplar oluşturmaktadır. Geçici kullanıcı grubu arasında yer alan ebeveynler, diğer aile fertleri veya bakıcılar, çocukla birlikte geldikleri veya çocuktan sorumlu kişilerdir. Öğreticiler, sağlık uzmanları ve çocukları ilgilendiren diğer alanlarda (kitap ve medya gibi) çalışan yetişkinler de geçici kullanıcılar arasındadır.

4.5.2. Sürekli Kullanıcılar

Sürekli kullanıcılar, kütüphane binasını ve çevresini uzun süre kullanan kullanıcılardır. Çocuk kütüphanelerinin sürekli kullanıcıları kütüphane personelidir. Kütüphane hizmeti sunmak amacıyla aynı mekânda bulunan ve hizmet amacına yönelik görev ve sorumluluklara sahip kişilerdir. Kütüphane personeli müdür, müdür yardımcısı, kütüphaneci, şef, teknisyen, memur, işçi, hizmetliden oluşmaktadır.

4.6. Çocuk Kütüphanelerinde Mekânın Kullanıcı Hizmetlerine Etkisi

Mekân insanların yaşamsal faaliyetlerini sürdürdüğü alandır. İnsan yaşamının bir parçası olan eğitim, sağlık, kültür vb. faaliyetleri çeşitli mekânlarda gerçekleştirilir. Bu faaliyetler mekânın sağladığı imkânlar çerçevesinde gerçekleştirilir. Mekânın nitelikleri, alanda gerçekleştirilecek olan faaliyetleri etkilemektedir.

Mekân ve mimari açıdan çocuk kütüphanelerini şekillendiren ve değişim içine sokan beklenti sunulan hizmetlerdir. Çocuk kütüphanelerindeki hizmetlerin çeşitliliği "yaşayan mekân", "üçüncü mekân" gibi kavramlarla ifade edilerek çocuk kütüphaneleri kişisel yaşam alanları ile değerlendirilmektedir (Odabaş ve Akkaya, 2020, s. 69).

Çocuk kütüphaneleri sosyo-ekonomik fark gözetmeksizin toplumun her kesimine ücretsiz hizmet sunarak fırsat eşitliği sağlar. Sunulan hizmetlerle çocukların eğitsel, kültürel, sosyal ve psikolojik gelişimlerini desteklemekte önemli role sahiptir. Çocuk kütüphaneleri kütüphaneye alışma ve kullanıcısı olma, okuma ve gelişimi, bilgi ve aile okuryazarlığı becerisi, eğitim-öğretim faaliyetlerini destekleme, konuşma gelişimleri ve becerilerini kazanma, bilim ve teknolojiye uyum sağlama, sanat ve zanaat

faaliyetlerini keşfetme gibi hizmetleri kullanıcı grubuna sunmayı amaçlar. Bu hizmetlerle kullanıcı grubunun yaş, yetenek ve ilgi alanlarına uygun bilgi, öğrenme ve kültür gereksinimlerini karşılar.

Kullanıcı grubunun çocuk kütüphanelerini hangi amaç ve gereksinim doğrultusunda kullandığı mekânın şekillenmesini sağlar. Örneğin, kullanıcı öğrenme gereksinimini karşılamak için okuma/çalışma salonlarına ya da oyun veya farklı aktiviteler için uygun alanlara ihtiyaç duyulur. Çocuk kütüphanesi kullanıcı grubunun özellikleri göz önüne alındığında, kullanıcı eylemlerini karşılayacak özelliklere sahip olması gerektiği ortaya çıkar. Bu yaklaşım, çocuk kütüphane amaçları ve işlevleri ve kullanıcı gereksinimleri mekâna farklı işlevler yüklemektedir.

Çocuk kütüphanelerinde olması gereken ana mekânlar;

- Okuma/çalışma salonları,
- Grup veya bireysel amaçlı odalar,
- Bina içinde ve dışında oyun alanları,
- Bebekler ve okulöncesi dönem için alan,
- Konferans salonu,
- Teknoloji alanı (bilgisayar ve internet erişimi),
- Süreli yayın alanı,
- Etkinlik ve sergi alanı,
- Yeşil alan,
- Personelin çalışma odası,
- Lavabolar,
- Kafeterya, dinlenme alanı,

şeklinde sıralanabilir.

Bu mekânlara kullanıcı grubunun ihtiyaç ve isteklerine yönelik özel mekânlara eklenebilir. Örneğin; maker atölyesi ya da engelliler için alan.

Kütüphane amaç ve işlevleri doğrultusunda kullanıcı beklentileri hizmet çeşitliliğini belirler. Çocuk kütüphanelerinde çeşitli hizmetlerin sunulması için mekân özelliklerinin de uygun olması gerekir. Aksi takdirde mevcut durumla verilen hizmetin verimliliği ve kullanıcı memnuniyeti olumsuz yönde etkilenir.

Aynı zamanda mekânda kullanılacak olan araç ve donanım elemanlarının özellikleri de çocuk kütüphanelerine uygun olmasına özen gösterilir. Çocuk kütüphanelerinde olması gereken başlıca araç ve donanım elemanları şöyle sıralanabilir:

- Kütüphane dermesi (kitaplar, süreli yayınlar, görsel-işitsel materyaller vs.)
- Mobilyalar (masalar, sandalyeler, koltuk, tabure, minder, puf, raflar, dolaplar, vb.)
- Bilgisayarlar,
- Oyuncak.

Araç ve donanım elemanları ergonomik ve kullanıcı grubunun antropometrik özelliklerine uygun planlanmalıdır. Çocuk kütüphanelerinde bulunan masa, sandalye, raf, vb araç ve donanım elemanları kullanıcı grubuna uygun tercih edilmelidir. Sivri, dik, keskin köşe gibi kullanıcı grubu için risk oluşturabilecek alanlar olmamalıdır. Bunlar gibi ergonomik tasarım noktaları hem sunulan hizmette verimlilik sağlar, hem de kullanıcıda aidiyet duygusu oluşturur. Ayrıca farklı kullanıcı gruplarına hizmet veren çocuk kütüphaneleri bina girişinde itibaren engelli kullanıcılara uygun olmalıdır. Bina girişi, lavabo ya da asansörlerin engelli kullanıcılara uygun olmaması, hizmetlerin sunulmasında engel oluşturur. Dolayısıyla çocuk kütüphanelerinin mekân özellikleri sunulan hizmetlerdeki verimliliği doğrudan etkilemektedir.

4.7. Çocuk Kütüphanesi ve Mekân Tasarımı Süreci

Çocuk kütüphaneleri temelde bilgi, eğitim ve kültürel nedenlere bağlı olarak kullanıcı grubunun gereksinim duyduğu hizmetlerin sunulduğu mekânlardır. Bu mekânlarda geçirilen zaman dilimi dikkate alındığında kullanıcıların fizyolojik ve psikolojik gereksinimleri de karşılamalıdır. Sahip olduğu kullanıcı grubu özellikleri kütüphanenin hizmet verdiği mekâna yansımaktadır. Farklı kitlelere hitap etmeyi ve çeşitli hizmetler sunmayı amaçlayan çocuk kütüphaneleri, mekânın çevresel ve arazi koşulları, işlevsel bina programı, binanın biçimsel özellikleri, teknik koşullar ile iç mekânın tasarımı bağlamında planlı tasarlamasını gerekli kılmaktadır (Odabaş ve Akkaya, 2020, ss. 92-93).

Çocuk kütüphanelerinde mekân, çocuğun zaman geçirdiği sürelerde elde ettiği deneyimlerde ve kurduğu ilişkilerde önemli rol oynar. Mekânın çocuk üzerinde bıraktığı kalıcı etkilerden kaynaklı çocukların gelişimine uygun ve bırakacağı etkiler değerlendirilerek oluşturulmalıdır.

Çocuk kütüphanelerinde mekân süreci tasarım ile başlar. Çocuk kütüphaneleri estetik, işlevsel bir mekâna ve binaya sahip olma amacı güder. Estetik ve işlevsel bir çocuk kütüphanesine sahip olmak için mimarlık paydaşlarının birlikte, uyumlu ve etkileşimli bir sistem içerisinde çalışabilir olması gerekir. Bina planlaması, tasarım, inşaat, işletilmesi, kullanımında her paydaş, diğer paydaşların rollerini, gereksinimlerini ve sorunlarını büyük ölçüde bilmelidir. Çocuk kütüphaneleri mekân tasarımındaki mimarlık paydaşlarından tasarımcı estetik kaygıyı, mühendis teknik bilgiyi, kütüphaneci mesleki gereksinim ve mali olanakları, yüklenici firma yapı işleri ve malzeme tercihini yapar. Mimarlık paydaşları arasındaki birlikte çalışabilirlik sistemi, iş süreçlerinin takibi ve birbirilerini denetleyebilmeyi sağlar (Odabaş ve Akkaya, 2020, s. 139). Tasarım sürecinde mekânda etkili olan mimarlık paydaşları, iki gruba ayrılır. Bunlar tasarım ekibi ve danışma ekibidir.

4.7.1. Tasarım Ekibinin Oluşturulması

Yeni bir mekân tasarlamak için proje yöneticisi seçmek gerekir. Çünkü proje yöneticisi, tasarım ve yapım sürecinde gereksinimlere uygun sorumluluk alabilecek ekibin lideridir. Proje yöneticisi, mimarlık firması tarafından istihdam edilen ve genellikle mimarlık alanında yeterli eğitimi almış kişilerdir. Proje yöneticisi;

- Yönetim kuruluna ve idareye karşı sorumlu olma,
- Proje ekibinde tasarım yapılan mekânı temsil etme,
- Projeyi zaman çizelgesine ve bütçe kontrolünü tutma,
- Toplantıları yürütme, resmi tutanaklarını tutma, inşaat işleri hakkında bilgi sahibi olma,
- Bina projesi boyunca ortaya çıkan sorunlara yardımcı olma sorumluluklarına sahip olması gerekir (Feinberg ve Keller, 2010, s. 5).

Tasarım ekibinin sorumlusu olma özelliğine sahip olan mimar, tasarım sürecinde rolü büyüktür. Kamuya açık binaların tamamında olduğu gibi çocuk kütüphane binasının başarısı için doğru mimarla çalışmak önemli koşullardan biridir (Odabaş ve Akkaya, 2020, s. 143). Mimar; tasarım kavramları ve uygulamaların, çevresel ve fiziksel koşulların, kütüphane tarafından ifade edilen vizyon ve hedeflerin entegrasyonuna dayalı bir binanın tasarımı veya bir iç mekanın oluşturulmasından sorumludurlar. Bir mimara yaratıcı yeteneklere sahip olması gerekir. Tasarım sırasında karşılaşılan sorunları avantaja, sınırlamaları tasarım parametrelerine dönüştürür. Mekânın güçlü ve zayıf yönlerini analiz eder. Tasarım alanında altyapı, çevresel sorunları, giriş ve görüş hatlarını gözden geçirir (Feinberg ve Keller, 2010, s. 6).

Tasarım ekibi proje yöneticisiyle birlikte birçok farklı meslek grubundaki kişilerden oluşur. Mühendisler (inşaat, elektrik, makine ve enerji ve çevre), iç mimarlar ve peyzaj mimarı tasarım ekibinin elemanlarıdır (Küçükcan-Balkaş, 2005, s. 198).

4.7.2. Danışma Ekibinin Oluşturulması

Çocuk kütüphanesi mekân tasarımında danışma ekibi birçok farklı meslek gruplarından oluşmaktadır. Bunlar; kütüphaneci, çevre danışmanları, yapı biyoloğu, yapı fizikçisi, jeolog, jeodezi mühendisi, jeoloji mühendisi, imar yetkilileri ve kullanıcı temsilcisinden oluşur (Küçükcan-Balkaş, 2005, s. 199). Bu meslek grupları, uzman oldukları alanda danışma hizmeti verirler.

Kütüphaneci nasıl bir mekân ve bina istediğini mimara ve tasarım ekiplerine anlatarak merkezi bir role sahiptir. Kütüphanenin işlevsel özellikleri kütüphaneci tarafından belirlenir. Mekân tasarımındaki diğer danışma ekibi elemanlarından; çevre danışmanları çevresel etki değerlendirmesinde, yapı biyoloğu bina yaşam prensiplerinde, yapı fizikçisi bina oluşumu ve işleyişinde, jeodezi ve fotogrametri mühendisi mekânın biçim ve büyüklüğüne ait ölçümlerde, imar yetkilileri yapılaşmanın çevre, fen ve sağlık şartlarına uygunluğunu sağlamada danışmanlık yapar. Danışma ekibinde kullanıcılar adına bir temsilcinin bulunması, çocuk kütüphane mekân tasarımında kullanıcı grubunun bakış açısı da katkı sağlar.

4.7.3. Mekânın Oluşum Süreci

Mekân oluşum süreci, planlama, tasarım gibi çeşitli aşamalardan geçerek mekânda değişimler meydana gelmesidir. Süreç kurumsal kimliği geliştirmeyi ve canlı tutmayı hedefler. Mekân kullanım amacına göre işlevsel-kullanılır bir mekân olması için mekânın oluşum sürecinin planlamasının ve yönetiminin iyi yapılması gerekir. Mekân oluşum sürecinde en çok etkileyen ve etkilenen faktör kullanıcı grubudur.

Çocuk kütüphanelerinin işlevsel-kullanılır bir mekân olabilmesinde kütüphaneyi oluşturan unsurlardan binanın rolü büyüktür. Bina ile birlikte kullanıcı grubu özellikleri de süreci etkilemektedir.

Çocuk kütüphanelerinde mekân oluşumu, hedef kitlenin hassasiyeti dikkate alındığında uzun ve dikkate gerektiren bir süreçtir. Mekân soyut ve somut olarak ortaya çıkıncaya kadar ki süreçte düşünsel ve fiziksel pek çok uğraşı gerektiren aşamalardan geçer. Bu süreç, sistematik bir düzen içinde ele alındığında;

- Planlama (Çocuk Kütüphanesi ile ilgili temel kararlar)
- Programlama (Mekân-bina ihtiyaç programının hazırlanması)
- Tasarlama (Mekân-binanın projelendirilmesi)
- Gerçekleştirme (Mekân-bina üretilmesi)
- Donanım (Mekân-bina donanımı)
- Kullanım (Mekân-bina kullanılması, bakımı ve onarımı)

aşamalarından oluşmaktadır (Onat, 1989, s. 33).

Çocuk kütüphanelerinde mekân oluşum süreci, 6 aşamada tanımlanmaktadır (Küçükcan-Balkaş, 2005; Onat, 1989);

> Kütüphane mekân tasarımında ilk aşama; temel kararların alındığı, ihtiyaçların belirlendiği ve ihtiyaçlar doğrultusunda oluşturulan seçeneklerin değerlendirildiği planlama aşamasıdır. Planlama aşamasında kütüphanenin hizmet kapasitesi, binanın sahip olduğu alan boyutu ve gelecekteki kütüphane hedefleri göz önüne alınır. Bu aşamada kullanıcı grubunun ihtiyaçları, dermenin büyüme oranı, yapılabilecek etkinlik ve faaliyetlerin çeşitliliği vb. her şey için mekân tasarımı bir strateji çerçevesinde gerçekleştirilir.
>
> Programlama aşamasında kütüphane mekân-bina ihtiyaç programının oluşturulur ve bu ihtiyaç programı mimara verilir.

Tasarlama aşamasında kütüphanenin bağlı bulunduğu kurumun yetkilisi, kütüphaneci, mimar, çeşitli konulardaki danışmanlardan oluşan ekip oluşturulur. Ekip elemanlarının bireysel ve grup olarak yapacak işler ve verecekleri destekler belirlenir. Mekân-binanın projelendirmesi yapılır. Yapılan tasarımların kütüphanenin hedef ve hizmet gereksinimlerini uygun olup olmadığı mimar ve iç mekân tasarımcı tarafından değerlendirilir. Ayrıca bu aşamada yer seçimi ve bütçe planlaması yapılır. Proje maliyeti oluşturulur ve proje hedefine uygun olacak biçimde stratejik bir bütçe planı oluşturulur.

Gerçekleştirme aşamasında şimdiye kadar yapılan plan, program ve tasarım çerçevesinde yapı oluşturulmaya başlanır. Mekânın ve binanın ortaya çıkmaya başladığı aşamadır.

Donatım aşaması, mekân ve bina tamamen ortaya çıkmıştır. Kütüphane amaç ve hedefleri doğrultusunda gerekli donanım elemanlarına sahip olmalıdır. Bu donanım elemanları, mekânda gerçekleştirilecek çeşitli eylemlere göre şekillenir. Donanım elemanlarının seçiminde kullanıcı antropometrik özellikleri dikkate alınarak ergonomik bir mekân tasarımı yapılır.

Son aşama kullanım aşaması mekân ve binanın kullanılmasını sağlamak ve bakım/onarım gereksinimlerinin planlanmasıdır. Mekân meydana geldikten sonra kullanıcı grubu tarafından kullanılması sağlanır. Kullanımı sırasında veya sonrasında mekânda/ürünlerde meydana gelen bakım/onarım işleri planlanır. Bakım/onarım işlerinin kolaylıkla yapılması için planlı ve sistematik bir şekilde yapılması gerekir.

Çocuk kütüphaneleri mekân oluşum sürecinde bu aşamalar mekânın işlevleri, amaçları ve kullanıcı grubunun özellikleri ve beklentileri ön planda tutularak yapılır. Süreçte işlevsel-kullanılır bir çocuk kütüphanesi için işlev, amaç ve kullanıcı grubu sürecin odak noktasını oluşturur. Bu noktalar ön planda tutularak oluşturulan mekân sunulacak olan hizmetleri, gerçekleştirilecek olan etkinlik ve faaliyetleri verimli bir şekilde yapılmasına olanak verir. Aksi takdirde mekâna bağlı olarak ortaya çıkan problemler hizmetlerin aksamasına, verimliliğin düşmesine ve çeşitli sağlık sorunlarına neden olur. Herhangi bir olumsuzlukla karşılaşmamak için tüm aşamalarda planlı ve süreç yer alan paydaşlarla etkileşim içinde gerçekleştirilir.

Çocuk kütüphaneleri mekân oluşum sürecinde yer alan paydaşlar kendi içerisinde iletişimde olup, bu paydaşların kendi alanlarındaki kural ve standartları uygunluğuna

göre gerçekleştirir. Kullanıcı grubunun antropometrik özelliklerine uygun ergonomik bir tasarım ölçütleri belirlenir. Bu tasarım ölçütlerinde bebek arabası, puset vb. çeşitli araçlarla gelebilecek kullanıcılarla birlikte engelli ve yaşlı kullanıcılar da dikkate alınmalıdır. Kullanılan araç ve donanım elemanlarında çocuk kütüphanelerine özel seçilmelidir. Kullanıcı grubunda herhangi bir sağlık sorununa teşkil etmeyecek ekipmanların seçimine özen gösterilir. Aynı şekilde güvenlik ihtiyacında kullanıcı grubunun sağlığını etkilemeyecek biçimde planlanır. Çocuk kütüphanelerinin kullanımı esnasında ve zamanla ortaya çıkan bakım/onarım gereksinimleri de kullanıcı olmadığı zamanlarda güvenli bir şekilde yapılmasına özen gösterilir.

4.8. Çocuk Kütüphanesi Mekân Tasarımında Çevresel Etmenlerin Etkisi

Kullanıcıların eylem ve faaliyetlerini etkin bir şekilde gerçekleştirebilmeleri açısından yeterli bir mekânın olması gerekir. Mekân yeterliliğinin hareket noktası, kullanıcıların istekleridir. Mekân veya bina, kullanıcıların fizyolojik, psikolojik ve sosyolojik ihtiyaçlarını karşılayarak, yaşamlarını sürdürmelerini ve yaptıkları işlerde verimli olmaları için tasarlanmış ve üretilmiş alandır (Korur, Sayın, Oğuzalp ve Korkmaz, 2006, s. 178).

Çocuk kütüphanelerinde kullanıcıların eylem ve faaliyetlerini gerçekleştirirken, bulunduğu mekândan rahatsız olmamaları için gerekli ve uygun fiziksel koşullar sağlanarak, kullanıcı konforu oluşturulur. Kullanıcı konforu, yapılan işten verim elde etmek için mekânın sahip olması gereken özelliklerle sağlanır. Mekânın sahip olduğu boyutlar ve oranlar, hâkim olduğu renk ve aydınlatma seçenekleri tasarımda büyük önem taşır. Mekânın üretimi ve kullanımında, mekânın iç ve dış çevresindeki etmenler yer almaktadır (Küçükcan-Balkaş, 2005, s. 209). Bu etmenler, mekânın içi ve dışında bulunur ve tüm çevreyle etkileşim halindedirler.

Çocuk kütüphanelerinde mekân, tam anlamıyla meydana getirilebilmesi için tasarım aşamasında çevresel etmenler de göz önünde bulundurulması gerekir. Bu etmenler dört grup altında toplanabilir.

4.8.1. Kullanıcıya Bağlı Etmenler

Mekânın ortaya çıkış noktası kullanıcıdır. Çocuk kütüphanelerinde kullanıcı grubu, geçici ve sürekli kullanıcılar olmak üzere iki grupta değerlendirilir. Mekânsal gereksinimlerini karşılamak, sunulan hizmette verimlilik elde etmeye katkı sağlar. Kullanıcı grubunun mekânsal gereksinimleri, mekânı oluşturan çevresel etmenlerden biridir. Çevresel etmenler, kullanıcı grubunun biyolojik, psikoloji ve sosyolojik yapısından kaynaklı olarak değerlendirilir (Küçükcan-Balkaş, 2005):

a. *Kullanıcıların biyolojik yapısından kaynaklı etmenler*

1. Geçici ve sürekli kullanıcıların yaş ve cinsiyetleri,
2. Çocuk kütüphaneleri kullanıcıları arasında yer alabilecek ve özel tasarım gerektiren engelli ve yaşlı kullanıcıların özellikleri,
3. Kullanıcıların biyolojik sistemleri (kas, iskelet, solunum, sinir vb.) kaynaklanan temel gereksinimler,
4. Çocuk kütüphane kullanıcıların farklı antropometrik yapılara sahip olması (0-18 yaş grubundaki çocuklar, çocuklardan sorumlu ebeveynler ve kütüphanede çalışan personel),
5. Geçici kullanıcıların antropometrik yapılarına uygun olarak kütüphanedeki araç ve donanım elemanlarının (masa, sandalye, raf gibi) ergonomik olması,
6. Sürekli kullanıcıların antropometrik yapılarına uygun olarak kütüphanedeki araç ve donanım elemanlarının (masa, sandalye, büro malzemeleri gibi) ergonomik olması.

b. *Kullanıcıların psikolojik yapısından kaynaklı etmenler*

1. Geçici kullanıcıların kütüphane içindeki davranışları özellikleri (dermeyi kullanma, mekânı kullanma, konuşma, okuma, çeşitli amaçlı vakit geçirme vb.),
2. Sürekli kullanıcıların geçici kullanıcılara, geçici kullanıcıların sürekli kullanıcılara karşı davranışları,
3. Çocuk kütüphane mekânı/binası içinde ve dışında tercih edilen renk ve biçimlerin kullanıcılara etkisi,
4. Öğrenme ve öğretme eğilimleri: geçici kullanıcı eğilimleri (kütüphane kullanma alışkanlığı, dermeye gereksinim duyma, dermeye erişim vb.); sürekli kullanıcı

eğilimleri (mesleki bilgi, yabancı dil, elektronik kaynak kullanımı vb. sahip olması),

5. Çocuk kütüphanelerinde etkinlik ve faaliyetlerin gerçekleştirilmesini sağlamada, geçici ve sürekli kullanıcıların olumlu düşünceye sahip olması.

c. *Kullanıcıların sosyolojik yapısından kaynaklı etmenler*

1. Kullanıcı grubu büyüklüğü,
   - bebekler ve küçük çocuklar
   - çocuklar ve genç yetişkinler
   - özel gereksinimi olan gruplar
   - çocuktan sorumlu olan kişiler (ebeveynler, bakıcılar)
   - çocukla ilgili olan kişiler ve meslek grupları
   - kütüphane personeli
2. Kullanıcı grubunun büyüme hızları,
3. Kullanıcı grubunun din, dil, ırk ve sosyal statüleri,
4. Kullanıcı gruplarının birbirleriyle olan sosyal ilişkileri (çocuk-kütüphaneci, çocuk-çocuk, ebeveyn-kütüphaneci, ebeveyn-ebeveyn).

4.8.2. Çevreye Bağlı Etmenler

Mekân-bina dış çeperi, dış duvarlar, pencereler, kapılar ve çatıdan oluşur. Bu elemanlar iç mekânı dış etkilerden korur ve barınak oluştururlar. Ayrıca bu elemanlar, iç mekânı çeşitli şekillerde bölümlere ayırır. Mekân-binada çevresel konfor sağlamada ve yaşanılabilir bir ortamı oluşturmada doğal ve yapma çevreye bağlı etmenler etkilidir. Etmenler; ısıtma, havalandırma, aydınlatma, yalıtım, nem, su tesisatları, elektrik tesisatları vb. etkilemektedir (Ertek, 1994, ss. 58-59). Mekân tasarımında çevreye bağlı etmenler (Küçükcan-Balkaş, 2005);

a. *Isıyla ilgili etmenler*

1. Kütüphanenin bulunduğu yerin mevsimlere göre ortalama sıcaklıkları,
2. Kütüphanenin bulunduğu yerin hâkim olduğu rüzgâr ve yönü,
3. Kütüphane binasının olması gereken sıcaklıkları,
4. Kütüphane binasının cephelere göre planlanması,

5. Isı bölgesi

…

b. Gazlarla ilgili etmenler

1. Kütüphanenin bulunduğu yerin dış çevresindeki hava kirliliği düzeyi,
2. Kütüphane binası içinde kirlilik yaratacak gazlar ve miktarları,
3. İç ve dış çevredeki kokular,
4. İç çevre için gerekli temiz hava miktarı,
5. Doğal ve yapay havalandırma imkânları

…

c. Işıkla ilgili etmenler

1. Kütüphane binasının doğal aydınlatmadan yararlanma,
2. Kütüphane dış mekânın gün ışığıyla ilişkisi (binalar, ağaç, topografya ilişkisi),
3. Kütüphane binasının gün ışığı ve yapay ışık gereksinimi,

…

d. Sesle ilgili etmenler

1. Kütüphanenin dış çevresindeki gürültü kaynakları (trafik, inşaat sesleri, alışveriş merkezi, vb. alanlar)
2. Dış çevredeki gürültü düzeyi,
3. Kütüphanenin içindeki ve çeşitli bölümlerdeki kabul edilebilir gürültü düzeyleri,

…

e. Su, nem ve sıvılarla ilgili etmenler

1. Kütüphanenin bulunduğu yere yıllık ve mevsimlere göre yağış türü ve miktarı,
2. Dış hava nemi,
3. İç hava nem oranı (kütüphane dermesinin zarar görmemesi ve kullanıcı sağlığı için)

…

f. Elektrik ile ilgili etmenler

g. Yangın ile ilgili etmenler

h. Hayvanlar, bitkiler ve mikroorganizmalar ile ilgili etmenler

i. Katı zararlılar ile ilgili etmenler

j. *Yükler ve kuvvetler ile ilgili etmenler*

k. *Yerleşme ile ilgili etmenler*

l. *Kullanım süreci ile ilgili etmenler*

m. *Kütüphanenin yapım süreci ile ilgili etmenler*

4.8.3. Üretim Kaynaklı Etmenler

Çocuk kütüphanelerinde mekân oluşturma sürecinde paydaşların ürün meydana getirebilmeleri için üretimde çeşitli etmenler rol oynamaktadır. Mekânın meydana gelmesinde önemli rol oynayan mimarlık paydaşları ve bu paydaşları işgücü, yapı işleri ve enerji kaynakları, ihtiyaç duyulan mali olanaklar etkilemektedir. Mekân tasarımında üretimden kaynaklı etmenler (Küçükcan-Balkaş, 2005):

a. *İşgücüne bağlı etmenler*

1. Tasarım ekibinin oluşturulması,
2. Danışma ekibinin oluşturulması,
3. Gerekli işgücü.

b. *Yapı ürünlerine ve enerji kaynaklarına bağlı etmenler*

1. Yapı ürünleri (araç-gereç, parça, bileşen…),
2. Üretim süreçleri,
3. Yapı üretiminde ihtiyaç duyulan enerji kaynakları.

c. *Mali olanaklara bağlı etmenler*

1. Çocuk kütüphanesi için ayrılan kaynak,
2. Kaynak akışı.

4.8.4. Politika, Zorunluluk ve Kurumlara Bağlı Etmenler

Mekânın meydana gelmesinde sorumlu olan kişi veya kurum yani işveren, tasarım ve üretim ekibiyle anlaşma sağlar. Çocuk kütüphanelerinde mekân gereksiniminin belirlenmesi ve meydana gelme sürecinde devletin temsilcisi il halk kütüphane müdürlüğüdür.

Çocuk kütüphaneleri mekânın yeri kütüphane hizmetleri açısından amaç ve standartlara uygunluğu Kültür ve Turizm Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Sağlık ve İtfaiye Müdürlüklerinin verecekleri raporla belirlenir. Kütüphane olarak açılması uygun görülen yerin kullanım hakkının veya mülkiyetinin Bakanlığa devredilmesi zorunludur (*Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği*, 2012).

Ayrıca herhangi bir mekân veya binanın meydana gelmesinde bağlayıcı etmenler bulunur (Küçükcan-Balkaş, 2005):

a. *Üretim politikalarından kaynaklanan etmenler,*
b. *Zorunluluklardan kaynaklanan etmenler (yasalar, tüzükler, yönetmelikler, şartnameler vb.),*
c. *Kurumlara bağlı etmenler (hükümetler, bakanlıklar, YÖK, yerel yönetimler, koruma kurulları, belediyeler, üniversite yönetimi vb.)*

Türkiye'de yerleşme yerlerinde tasarlanacak ve üretilecek yapıların; plan, fen, sağlık ve çevre şartlarına uygunluğuyla ilgili hükümleri Resmi Gazete'de 09/06/1985 tarih ve 18749 sayı ile yayınlanarak yürürlüğe giren "**İmar Kanunu**" düzenler (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 1985). Yapının denetimiyle ilgili; can ve mal güvenliğini teminen, imar plânına, fen, sanat ve sağlık kurallarına, standartlara uygun kaliteli yapı yapılması için proje ve yapı denetimini sağlamak ve yapı denetimine ilişkin usul ve esasları düzenlemek amacıyla Resmi Gazete'de yayınlanan 13/7/2001 tarih ve 24461 sayı "**Yapı Denetimi Hakkında Kanun**" uygulanır (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2001).

Yapının oluşumunda kullanılan ürünlerde Türk Standartları Enstitüsü(TSE) tarafından geliştirilen standartları kullanılır.

Yapının paydaşlarından olan, aynı zamanda tasarım ve üretim sürecinde önemli rol alan mimar ve mühendislerin görev ve sorumlulukları ile mesleki etkinliklerin denetimlerini düzenleyen, "**Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Mimarlar Odası Serbest Mimarlık Hizmetlerini Uygulama, Tescil ve Mesleki Denetim Yönetmeliği**" bulunmaktadır. Bu yönetmelik, 17/6/1938 tarihli ve 3458 sayılı Mühendislik ve Mimarlık Hakkında Kanun ile 27/1/1954 tarihli ve 6235 sayılı Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Kanununun 13 üncü ve 39 uncu maddesine dayanılarak hazırlanmıştır (*Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Mimarlar Odası*

Serbest Mimarlık Hizmetlerini Uygulama, Tescil ve Mesleki Denetim Yönetmeliği, 2005). Ayrıca çalışacak olan diğer kişilerin;

- Çalışma şartları ve çalışma ortamına ilişkin hak ve sorumlulukları 22/5/2003 tarihli ve 4857 sayılı "**İş Kanunu**" (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2003),
- İşyerlerinde iş sağlığı ve güvenliğini sağlamak, iyileştirmek ve konuyla ilgili işveren ve çalışanların görev, yetki, sorumluluk, hak ve yükümlülükleri 20/06/2012 tarihli ve 6331 sayılı "**İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu**" (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2012),
- Çalışacak olan kişilerin uyması gereken hükümler 12/09/1974 tarihli ve 15004 sayılı "**Yapı İşlerinde İşçi Sağlığı ve Güvenliği Tüzüğü**" (Yapı İşlerinde İşçi Sağlığı ve Güvenliği Tüzüğü, 1974)

yer almaktadır.

4.9. Çocuk Kütüphanesi Binasının Mekânsal ve Yapısal Özellikleri

Kütüphane mekân tasarımı yapılırken, kütüphane hizmetleri, amaçları, işlevleri, politikaları ve kullanıcı ihtiyaçları belirtilmelidir. Kütüphane hizmetleri, amaçları, işlevleri, politikaları ve kullanıcı ihtiyaçları toplumsal bağlamda 4 temel etkinliğe yöneliktir. Bunlar; eğitim, bilgi, kültür ve boş zamanları değerlendirmedir (Burkut, 2019, s. 316).

Mekân tasarımı ve organizasyonunda bu etkinliklerin gerçekleştirilmesinde etkili olan etkenler ve birimler iyi tanımlanmalıdır. Etkenler arası ilişki çözümlenmeli ve tasarıma yansıtılmalıdır. Kullanım kolaylığı açısından birbirleriyle ilişkili olan birimler bir arada yer almalıdır. Kütüphane mekân organizasyonunu iyi tasarlayabilmek için öncelikle plan yapılırken dikkate alınması gereken konular bulunmaktadır. Bu konuda IFLA UNESCO'nun belirlediği noktalar şunlardır (IFLA/UNESCO, 2004, s. 84);

- Kütüphanenin işlevi,
- Kütüphanenin büyüklüğü,
- Farklı bölümler,
- Tasarım özellikleri,
- Erişilebilir raflar,

- Tabela-levha yerleştirme,
- Kütüphane ortamı,
- Elektronik ve görsel işitsel araçlar,
- Güvenlik,
- Otopark.

Çocuk kütüphaneleri hizmetlerini sunmada, amaçlarını gerçekleştirmede ve işlevleri yerine getirmede binanın çocuğa uygunluk ilkesine göre planlanmalıdır. Bu ilke kütüphane kullanıcılarına hitap eden mekânın ortaya çıkmasında büyük rol oynar. Çocuk kütüphaneleri iç ve dış mekân özellikleri, mekânda gerçekleştirilecek olan etkinlik ve faaliyetleri etkiler. Kütüphane binası, çalışanların, kullanıcıların ve kütüphane araç, donanım elemanları ve dermesini dış şartlardan korumak için yapılmaktadır. Ancak bina, tasarım ilkeleri ve faktörleri ışığında işlevsel olmalı, kullanıcılarda ve personellerde görsel bir etki bırakmalı, yani estetik olmalıdır. Binada kullanılan malzemeler, renkler ve donatı elemanları arasında mekân kurgusu ve bütünlüğü bulunmalıdır. Dolayısıyla binada kullanılan malzemeler, renkler ve donatı elemanları birbiriyle uyumlu ve kullanımı ergonomik olmalıdır.

Çocuk kütüphaneleri binasının mekânsal ve yapısal özelliklerini etkileyen faktörlerden biri kullanıcı grubudur. Sürekli ve geçici kullanıcıların kütüphaneyi kullanma amaçlarına bağlı olarak gerçekleştirdikleri eylemler mekânın işlevini belirler. Çocuk kütüphanesi bina nitelikleri, kullanıcı grubunun özellikleri göz önünde bulunarak yapılır. Çocuk kütüphanelerinde bulunması gereken önemli alanlar; okuma/çalışma salonları, grup veya bireysel amaçlı odalar, bina içinde ve dışında oyun alanları, bebekler ve okulöncesi dönem için alan, konferans salonu, teknoloji alanı (bilgisayar ve internet erişimi), süreli yayın alanı, etkinlik ve sergi alanı, yeşil alan, personelin çalışma odası, lavabolar, kafeterya, dinlenme alanı şeklinde sıralanabilir.

Kullanıcı grubunun biyolojik, psikolojik ve sosyolojik yapısından kaynaklanan davranış etmenleri, farklı eylemleri yapma ihtiyacı doğurur (Küçükcan-Balkaş, 2005, s. 219). Farklı eylemlerin gerçekleştirilmesi için mekâna ve bu mekânın belli niteliklere sahip olması gerekir. Örneğin kütüphane kullanıcısının okul öncesi çocukların oyun oynama, hareketli zaman geçirebilecekleri (eğlenerek ve öğrenebilecekleri) okul öncesi alanlara ya da engelli kullanıcılara yönelik mekâna

gereksinim duyulur. Kütüphane amaç ve işlevleri doğrultusunda her kullanıcı gereksinimi mekâna ve binaya bir işlev yüklemektedir.

Kütüphane tasarımı yapılırken kullanıcı grubunun içinde yalnızca derme ve hizmetlerden yararlanan kullanıcılar göz önüne alınmaz. Kullanıcılarla birlikte kütüphanedeki derme ve hizmetleri sunmada görevli olan personeller de dikkate alınmalıdır. Personellerin yaptıkları işte verimlilik elde etmek için ergonomik bir çalışma alanı oluşturmaya özen gösterilmelidir. Bu alanlar oluşturulurken personel için kişisel alan ve kullanıcıyla iletişimde olabileceği alan oluşturulur, gerekli araç ve donanım özellikleriyle ortam oluşturulur. Örneğin; kişisel çalışma alanında ergonomik bir çalışma alanı (masa, sandalye, dolap, raf, vs.) ve kullanıcıyla iletişimde olabileceği ergonomik bir alanda samimi bir ortam oluşturmak.

Çocuk kütüphaneleri mekân tasarımında kullanıcı grubunun güvenliği büyük önem taşıyan konulardan biridir. Kullanıcı güvenliği kapsamına giren konular; pencere, merdiven, zemin, masa-sandalye-raf, vd. Çocuk kütüphanelerinde pencerelerin kilitli veya çocukların yetişemeyeceği yükseklikte olması gerekir. Çünkü çocukların pencerende dışarı sarkması, atlaması gibi can güvenliklerini tehlikeye atma durumlarının olması, kütüphane materyallerinin kontrolsüz bir şekilde kütüphaneden çıkarılması ve dış hava kalitesinin bina içindeki hava kalitesinin etkileyerek kullanıcı grubunun sağlığını olumsuz yönde etkilemesidir. Merdivenler çocuk kütüphanelerinde güvenlik açısında risk taşıyan unsurlardandır. Çocuk kütüphanelerinin zemin katta olmasına özen gösterilmelidir. Çocuk kütüphanelerinin sunduğu hizmet çeşitliliğine bağlı olarak, büyük ve birkaç katlı binaya sahip olabilir. Dolayısıyla merdivenlerin olması kaçınılmazdır. Merdivenlerde korkulukların ve kaymaz/kaydırmaz basamaklar olmalıdır. Aynı şekilde çocuk kütüphanelerinde zemin, kaymaz/kaydırmaz bir nitelikte olmalıdır. Çocuk kütüphanelerinde bulunan masa-sandalye-raf gibi donanım özellikleri kullanıcı grubunun antropometrik özelliklerine uygun ergonomik bir yapıda olmalıdır. Bu donanım özelliklerinde rafların düşmemesi için sabitlemesi yapılmasına, masa ve sandalyelerde sivri köşelerin olmamasına dikkat edilmelidir.

Çocuk kütüphaneleri için oluşturulan mekânın yeterli olup olmadığı, kullanıcı gereksinimlerini ne kadar karşıladığı ve mekânda verilen hizmetlerden elde edilen verimlilik belirler. Kullanıcı gereksinimleri ve verimliliği anlamanın en doğru yolu belli aralıklarla yapılan anketler yapmak olabilir. Belli aralıklarla tekrar edilmesi

büyük önem taşımaktadır. Çünkü zamanla yeni gereksinimler ortaya çıkabilir, yeterli olan bazı şeyler eksik gelebilir. Ayrıca gereksinim ve eksikliklerin belirlemenin bir başka yolu, kütüphanenin belli noktalarına konulan istek, dilek, şikayet kutularıdır. Kütüphane yönetimi mekânla ilgili personel ve kullanıcı görüşlerini alarak tasarımcıya haberdar etmelidir. Kütüphane yönetiminin bu konuda göstereceği bilinçli davranışlar ilerde yapılacak olan kütüphaneler için yol gösterici etkenlerdir (Küçükcan-Balkaş, 2005, s. 222).

5. BÖLÜM: BULGULAR

Bu bölümde, araştırmanın amaçları doğrultusunda Türkiye'deki KYGM'ye bağlı bağımsız çocuk kütüphanesi çalışanlarından elde edilen veriler analiz edilmiştir. Araştırmanın kapsamı Türkiye'deki çocuk kütüphaneleri olarak düşünülmüştür. Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü (KYGM)'ne bağlı olmayan çocuk kütüphaneleri kapsam dışı bırakılıp, sadece KYGM'ye bağlı olan ve açık olan çocuk kütüphaneleri olarak sınırlandırılmıştır. Türkiye'de 60 tane bağımsız çocuk kütüphanesi bulunmaktadır. Anket formu çocuk kütüphanelerinin tamamına gönderilmiştir. Gönderilen anket formu kütüphane e-postalarının aktif kullanılmaması, geçici kapalı olması, pandemi döneminden kaynaklı geri dönüş olmaması gibi sebeplerle birlikte 40 çocuk kütüphanesine anket uygulanmıştır.

Ankette benzer amaçlar için sorulmuş sorular aynı tabloda verilmiştir. Sorulan sorularda cevap seçeneği olarak "evet", "kısmen" ve "hayır" seçenekleri yer almıştır. Bazı sorularda kısmen seçeneğinin olmadığından bu durum tabloda " - " işareti ile gösterilmiştir.

5.1. Bina Özellikleri

Çocuk kütüphanesi, çocukların bilgi ve kültür ihtiyacını karşılayan, boş zamanlarını değerlendirebileceği il veya içe halk kütüphanesine bağlı olarak on dört yaşına kadar olan çocuklara ayrı bir binada hizmet veren kütüphane türüdür (Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği, 2012). Çocuk kütüphaneleri bağımsız bir binada bilgi ihtiyacını karşılayan, yaşam boyu öğrenme ve okuryazarlık becerilerini destekleyen ve her türlü değişime uyum sağlama adına günün koşullarına uygun yöntem ve araçlarla hizmet veren kurumlardır. Bu hizmetlerin ayrı ve kütüphane olarak planlanmış bir binada verilmesi, çocuklara yönelik kütüphane ve bilgi hizmetlerinin, etkinliklerin planlanması, yürütülmesi, değerlendirilmesi ve geliştirilmesi açısından önem arz etmektedir.

Tablo 5.1: Çocuk kütüphanelerinde bina özellikleri

	Evet		Hayır		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%

Çocuk kütüphanesi bağımsız binaya sahiptir.	29	72,5	11	27,5	40	100
Bina kütüphane olarak planlanmıştır.	9	22,5	31	77,5	40	100
Bina kütüphane dışında başka kuruma hizmet veriyor.	15	37,5	25	62,5	40	100

Tablo 5.1'de, çocuk kütüphanelerinde mekân tasarımında "bina" ile ilgili örneklem gruptan elde edilen veriler bulunmaktadır. Buna göre; 40 çocuk kütüphanesinden;

- %72,5 (29)'i bağımsız bir binada hizmet verirken, %27,5 (11)'i bağımsız bir binaya sahip değildir.
- %22,5 (9)'i planlı bir çocuk kütüphanesi binasına sahip olduğunu belirtirken, binaların %77,5 (31)'i çocuk kütüphanesi olarak hizmet vermek üzere planlanmış değildir.
- Çocuk kütüphanelerinin 25 (%62,5)'inde yalnızca çocuk kütüphanesi olarak hizmet verilirken, 15 (%37,5) kütüphane aynı binada başka kurumlarla birlikte hizmet vermektedir.

Elde edilen veriler doğrultusunda, ülkemizdeki bağımsız çocuk kütüphanelerinin büyük oranda bağımsız bir binada hizmet veriyor ve bu binaları başka hizmet birimleri ile ortaklaşa kullanmıyor olmaları olumlu bir duruma işaret ederken, binaların yaklaşık ¾'ünün çocuk kütüphanesi olarak hizmet verilmek üzere planlanmamış olması hizmet planlaması, geliştirilmesi ve verimliliğine engel teşkil edecek bir duruma işaret etmektedir.

5.2. Çocuk Kütüphanesinin Alanı

Çocuk kütüphane binalarının alan büyüklüğüyle ilgili standartlarda geçen net bir ifade bulunmamaktadır. Bununla birlikte, Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği (2012)'ne göre; "Bakanlıkça yaptırılacak kütüphane binalarının alan büyüklüğü şube kütüphaneleri için en az 500 m^2, merkez kütüphaneler için en az 1.200 m^2 olmalıdır" şeklinde bir ifade bulunmaktadır. Çocuk kütüphaneleri, il veya ilçe halk kütüphanesine bağlı bir birim olarak hizmet verdiği için şube halk kütüphaneleri arasında değerlendirilebilir. Bu noktada Bakanlıkça yaptırılacak olan çocuk kütüphanelerinin binaları en az 500 m^2 olmalıdır.

Tablo 5.2: Binayı başka kurumlarla beraber kullanan çocuk kütüphanelerinin fiziksel alanı

	Frekans S	Yüzde %
500 m² ve altı	10	66,7
501-1000 m²	5	33,3
Toplam	**15**	**100**

Tablo 5.3:Bina olarak bağımsız çocuk kütüphanelerinin fiziksel alanı

	Frekans S	Yüzde %
100 m² altı	5	20
101-200 m²	8	32
201-300 m²	2	8
301-400 m²	2	8
401-500 m²	2	8
501-1000 m²	4	16
1001 m² üzeri	2	8
Toplam	**25**	**100**

Tablo 5.2 ve 5.3'te çocuk kütüphanelerinin fiziksel alanlarına ilişkin veriler yer almaktadır. 40 çocuk kütüphanesinden 15 tanesi binayı başka kurumlarla birlikte kullanmakta olduğundan Tablo 5.1'in yorumlarında değinilmişti. Bu çocuk kütüphanelerinin 10'u (%66,7) 500 m² ve altı, 5 tanesi de (%33,3)501-1000 m² arasında bir fiziksel alana sahip olduğunu belirtmiştir. Bağımsız binaya sahip 25 çocuk kütüphanesinden yalnızca 6 (%24)'sı Yönetmelikte geçen standarda uygundur. Bağımsız çocuk kütüphanelerinin yarısından fazlası (%52) 200 m^2'nin altında bir alanda hizmet vermektedirler.

Bağımsız binaya sahip veya binayı başka kurumlarla birlikte kullanan çocuk kütüphaneleri genel olarak değerlendirildiğinde, çoğunun yeterli büyüklükte bir fiziksel alana sahip olmadığı ortaya çıkmaktadır. Kütüphanelerin üçüncü mekân olarak değerlendirildiği günümüzde, halk ve çocuk kütüphanelerinin sosyal ve kültürel etkinlikler ile çağın gereklerine uygun bilgi hizmetlerini gerçekleştirebilmesinde, yeter büyüklükte ve işlevsellikte fiziksel mekâna olan ihtiyacı geçmişten daha fazladır.

5.3. Dış Mekân Özellikleri

Bina ve iç mekânın dışarıyla olan bağlantısını sağlayan dış mekân, görsel anlamda dikkat çekici, davetkâr ve kullanışlı özellikte olması, kullanıcının ilk izlenimi ve tercihi açısından önemlidir. Çocuk kütüphaneleri dış mekân özellikleri açısından değerlendirildiğinde merkezi ve ulaşılabilir bir konumda olması, yönlendirici levhaların olması, girişinin görülebilen bir yerde olması ve yakın otoparkının olması gibi özellikleri taşıması önerilmektedir.

Tablo 5.4: Çocuk kütüphanelerinde dış mekân özellikleri

	Evet		Kısmen		Hayır		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kütüphane toplumdaki herkesin ulaşabileceği bir konumda bulunmaktadır.	30	75	10	25	0	0	40	100
Yerleşim yerinde kolaylıkla görülebilen kütüphaneye yönlendirici levhalar vardır.	17	42,5	10	25	13	32,5	40	100
Kütüphane girişi kolay görülebilen merkezî bir yerdedir.	26	65	10	25	4	10	40	100
Kütüphaneye ait ya da çevresinde yakın otopark bulunmaktadır.	19	47,5	-	-	21	52,5	40	100

Örneklem gruba yönelik çocuk kütüphanelerinde dış mekân özelliklerine ilişkin sorulan sorulardan elde edilen veriler Tablo 5.4'te yer almaktadır. Veriler incelendiğinde çocuk kütüphanelerinin;

- Dörtte üçünün (30) kolayca ulaşılabilir bir konumda olduğu,
- Kolay bulunabilirlik açısından önemli olan yönlendirici levhalar konusunda yarısından fazlasının yetersiz (%32,5) ve kısmen yeterli olduğu (%25),
- %65 (26)'inin merkezi bir konumda yer aldığı,
- Yarısına yakınında (%47,5) kütüphaneye ait ve/veya yakın otoparkının olduğu

anlaşılmaktadır. Elde edilen veriler genel olarak değerlendirildiğinde; çocuk kütüphanelerinin büyük bir kısmının ulaşılabilir, yönlendirici levhaların olduğu ve girişinin merkezi bir yerde olduğu görülmektedir. Ancak çoğunluğu kütüphaneye

yakın bir otoparkın olmadığını ifade etmektedir. Dolayısıyla çocuk kütüphanelerinde dış mekân özelliklerini genel olarak karşıladığı görülmekle birlikte, hedef kitlenin hassasiyeti göz ününde bulundurularak bu konuda tüm kütüphanelerden standartlara uygunluk beklenmektedir.

5.4. İklimlendirme ve Havalandırma

Binanın yaşam döngüsü boyunca enerji verimliliği sağlamak için sürdürülebilir bina özelliklerine uygun tasarlanmış olması gerekir. Sürdürülebilir binalarda HVAC (heating (ısıtma), ventilating (havalandırma) and air conditioning (iklimlendirme)), aydınlatma ve diğer enerji kaynakları kullanılarak binanın verimliliği artırmaktır. Bu tercihler aynı zamanda da çevre dostu yapıyı desteklemektir.

Ayrıca tasarımında bina hizmetlerini koruyan ve destekleyen (yangın, ses yalıtımı vb.) unsurlara önem verilmelidir. Sürdürülebilir bina özellikleri binayı kullanan kişilerin (kütüphane personeli ve kullanıcılar) sağlığını ve güvenliğini sağlamak için enerji verimliliği sağlamayı ve çevre kirliliğini önlemeyi hedeflemektedir (*IFLA Library Building Guidelines: Developments & Reflections*, 2007, s. 203). Çocuk kütüphaneleri hizmetlerini devam ettirmek ve daha iyi hizmet vermek için sürdürülebilir bina özelliklerine sahip olması gerekir.

Tablo 5.5: Sürdürülebilir bina özellikleri

	Evet		Kısmen		Hayır		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kütüphanede yangın merdiveni vardır.	7	17,5	-	-	33	82,5	40	100
Bina içindeki ses yalıtımı yeterlidir.	9	22,5	13	32,5	18	45	40	100
Bina içindeki aydınlatma yeterlidir.	31	77,5	7	17,5	2	5	40	100
Bina içindeki iklimlendirme koşulları yeterlidir. (Mevsim fark etmeden sıcaklık ve nem oranı)	23	57,5	12	30	5	12,5	40	100

Çocuk kütüphanelerinde sürdürülebilir bina özelliklerine dair veriler Tablo 5.5'te yer almaktadır. Verilere göre;

- %82,5 (33)'inde yangın merdiveni olmadığı,
- Ses yalıtımı konusunda yarısından fazlasının yetersiz (%45) ve kısmen yeterli(%32,5) olduğu,
- %77,5 (31)'inde bina içindeki aydınlatmanın yeterli olduğu,
- Yarısından fazlasında (%57,5) da bina içindeki iklimlendirme koşullarının yeterli olduğu

görülmektedir. Elde edilen veriler değerlendirildiğinde, çocuk kütüphanelerinin büyük kısmında aydınlatma ve iklimlendirme koşulları yeterli olduğu görülmektedir. Ancak çoğunluğu yangın merdiveni ve ses yalıtımının yeterli olmadığını ifade etmektedir. Yangın merdivenin olmamasının sebebi, çocuk kütüphanelerinin zemin katta bulunması olabilir. Dolayısıyla çocuk kütüphanelerinde sürdürülebilir bina özellikleri genel olarak değerlendirildiğinde geliştirilebilir olduğu konularla birlikte, bina verimliliği dikkate alındığında bu konuda tüm kütüphanelerin geliştirilmesi gerekmektedir.

5.5. Güvenlik

Çocuk kütüphaneleri, hedef kitlelerinin özellikleri dikkate alındığında bina içindeki güvenlik önemleri dikkat gerektiren bir konudur. Güvenlik önlemleri, hedef kitle ve personelin kütüphane faaliyetlerini gerçekleştirirken korumayı amaçlamaktadır. Çocuk kütüphanelerinde bina içinde güvenlik önlemleri, çocuklarda düşme-çarpma gibi hoş olmayan durumların yaşanmamasına karşı büyük önem taşımaktadır.

Tablo 5.6: Bina içinde güvenlik önlemleri

	Evet		Kısmen		Hayır		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Bina içinde çocukların güvenliğine ilişkin önlemler yeterlidir.	19	47,5	15	37,5	6	15	40	100
Binada hırsızlık için önlemler alınmıştır.	24	65	7	17,5	7	17,5	40	100

Tablo 5.6'da çocuk kütüphanelerinde bina içinde güvenlik önlemlerinde ilişkin veriler yer almaktadır. Verilere göre bina içinde çocukların güvenliğine ilişkin önlemler

konusunda sorulan soruda alınan cevapların yarısından fazlası yetersiz (%15) ve kısmen yeterli (%37,5) olduğunu ifade etmektedir. Çocuk kütüphanelerinin büyük çoğunluğu binada hırsızlık için önlemlerin yeterli (%65) olduğunu düşünmektedir. Kütüphanelerde kullanıcı güvenliğini dikkate alındığında bina içi güvenlik önlemlerinin geliştirilmesi gerektiği görülmekte, bununla birlikte konunun önemi göz önünde bulundurularak tüm kütüphanelerde gerekli önlemlerin eksiksiz alınmış olması beklenmektedir.

5.6. Farklı Özelliklere Sahip Kullanıcılarda Tasarım

Çocuk kütüphanelerinin kullanıcı grubu, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'de geçen ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da görüş, ulusal ve toplumsal köken, mülkiyet, doğuştan veya başka durumlardan kaynaklanan ayrım gözetmeksizin çocuklarla (UNICEF, 2004) birlikte özel gereksinimi olan çocuklar, ebeveynleri ve bakıcılarını da kapsamaktadır. Çocuk kütüphanelerinde bina tasarımı farklı özellikteki kullanıcı grubunu kapsayacak şekilde yapılması gerekir. Kullanıcı grubu özelliklerinin dikkate alınması, kütüphane hizmetlerini devam ettirmek ve daha iyi hizmet vermekte büyük önem taşımaktadır.

Tablo 5.7: Farklı özelliklere sahip kullanıcılarda tasarım

	Evet		Kısmen		Hayır		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
İç ve dış tasarımda engellilerin kullanımı dikkate alınmıştır.	15	37,5	11	27,5	14	35	40	100
Çocuk Kütüphanesinde çocuklar için ayrı tuvalet bulunmaktadır.	17	42,5	-	-	23	57,5	40	100
Çocuk Kütüphanesinde ebeveynler ve personel için ayrı bir tuvalet bulunmaktadır.	15	37,5	-	-	25	62,5	40	100

Örneklem gruba yönelik çocuk kütüphanelerinin tasarımda engelli kullanıcılar ve tuvaletlerin tasarım özelliklerine ilişkin sorulan sorulardan elde edilen veriler Tablo 5.7'de yer almaktadır. Veriler incelendiğinde çocuk kütüphanelerinin;

- Engelli kullanıcı grubunun kütüphane hizmetlerinden kolaylıkla yararlanma açısından önemli olan, iç ve dış mekân tasarımda engelli kullanımının dikkate alınması konusunda yarısından fazlasının yetersiz (%35) ve kısmen yeterli (%27,5) olduğu,
- %42,5 (17)'inde çocuklar için ayrı tuvaletin bulunduğu,
- Çoğunluğun %62,5 (25)'i ebeveyn ve personel için ayrı bir tuvaletin bulunmadığı

anlaşılmaktadır. Veriler genel olarak değerlendirildiğinde; çocuk kütüphanelerinin farklı özelliklere sahip kullanıcı grubuna göre tasarlanmadığı görülmektedir. Bu durum engelli kullanıcıların kütüphane hizmetlerinden faydalanırken zorluk çekmesine ya da faydalanamamasına neden olabilir. Ayrıca çocukların kütüphaneye olan aidiyet duygusunu etkileyebilir. Dolayısıyla çocuk kütüphanelerinin tasarımı, engelli kullanıcılar ve tuvaletler farklı kullanıcı gruplarına uygun olmadığı görülmekte ve bu durum da kullanıcı grubunun özellikleri göz önünde bulundurularak, tüm kütüphanelerin standartlara uygunluğu beklenmektedir.

5.7. Zemin Kaplaması

Kütüphanelerde zemin kaplama gürültü, temizlik ve güvenlik açısından önem taşımaktadır. Parke, granit, mermer, seramik, halı vb. malzemeler ile kaplı zeminler yerine, mantarlı muşamba ile kaplanması önerilir. Eğer mantarlı muşamba kaplama olanağı yok ise, üzeri kesiksiz ve sık ilmekli, zor sökülen ama kolay temizlenebilen cinsten buklet halı ile kaplanabilir (Küçükcan-Balkaş, 2005, s. 120). Çocukların düşme durumlarına karşı güvenliklerini sağlamak, sağlıklarını korumak amacıyla kolay temizlenebilen ve ortam hava kalitesini olumlu etkileyen zemin kaplaması seçilmelidir.

Tablo 5.8: Zemin kaplaması

	Frekans	**Yüzde**
	S	**%**
Halı kaplı	1	2,5
Kısmen halı kaplı	1	2,5

Halı kaplı değil	32	95
Toplam	**40**	**100**

Çocuk kütüphanelerinin zemin kaplamasına dair veriler Tablo 5.8'de yer almaktadır. Veriler incelendiğinde 32 (%95) kütüphanenin halı kaplı olmadığı ifade edilmektedir. Bu durum olumlu ya da olumsuz bir sonuç vermemektedir. Zemin kaplamanın halı kaplı olması, temizlik (halı içerisine bakteri, virüs vb.) açısından olumsuz bir sonuç oluşturur. Ancak halı kaplı olmaması da çocukların düşme ihtimalleri durumunda güvenlik sorunu ortaya çıkabilir. Çocuk kütüphanelerinde zemin kaplaması planlanırken güvenlik ve hijyen açısından; üzeri kesiksiz ve sık ilmekli, zor sökülen ama kolay temizlenebilen cinsten halı veya benzer kaplamalar tercih edilmelidir.

5.8. Bina İç Organizasyonu

Çocuk kütüphaneleri bilgi, eğitim, kültür, okuryazarlık ve yaşam boyu öğrenme becerilerini kazandırma ve boş zamanlarını değerlendirme gibi birçok hizmeti kapsayan, çok amaçlı mekânlardır. Kütüphane binasının işlevselliği ve verimliliği şehirdeki konumu, binanın kendisi, dış mekânı ve ön cepheleri, iç mekân ve düzeni, mobilyalar ve bunların planlanması büyük önem taşımaktadır. Çocuk kütüphanelerinde binanın iç organizasyonu iç mekân ve düzeni, mobilyalar ve planlanmasını kapsamaktadır. Bina iç organizasyonu çocukların kütüphanedeki konforunu sağlayan tasarım, çocukları kütüphaneye çekmede büyük rol oynamaktadır.

Tablo 5.9: Çocuk kütüphanelerinde konforu sağlayan özellikler

	Evet		Kısmen		Hayır		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Çocuk kütüphanesinde ortamı çekici, ferah ve davetkâr tutan renkler kullanılmaktadır.	23	57,5	13	32,5	4	10	40	100
Çocukların etrafında hareket edebilecekleri yumuşak, esnek ve kullanımı rahat mobilyalar bulunmaktadır.	12	30	7	17,5	21	52,5	40	100

Farklı oturma tercihlerini karşılamak için oturma seçenekleri(sandalye, tabure, banklı oturma alanları…) bulunmaktadır.	24	60	7	17,5	3	22,5	40	100
Çocukların yaşlarına uygun çeşitli boyutta ve şekillerde masalar bulunmaktadır.	28	70	6	15	6	15	40	100

Tablo 5.9'da çocuk kütüphanelerinde konforu sağlayan özelliklere ilişkin veriler yer almaktadır. Verilere göre, iç mekânın;

- %57,5 (23)'inde ortamda çekici, ferah ve davetkâr tutan renkler kullanıldığı,
- Konfor ve ergonomi açısından yumuşak, esnek ve kullanımı rahat mobilyalar konusunda yarısından fazlasının yetersiz (%52,5) ve kısmen yeterli (%17,5) olduğu,
- Yarısından fazlasınında (%60) farklı oturma tercihlerini karşılamak için oturma seçeneklerinin olduğu,
- Çoğunluğunda (%70) çocukların yaşlarına uygun çeşitli boyutta ve şekillerde masaların bulunduğu

anlaşılmaktadır. Elde edilen veriler değerlendirildiğinde; çocuk kütüphanelerinde genellikle çekici, ferah ve davetkâr bir ortamın, farklı oturma seçenekleri ve çeşitli boyutta ve şekillerde masaların olduğu görülmektedir. Sadece yumuşak, esnek ve kullanımı rahat mobilyaların olmadığı ifade edilmiştir. Çocuk kütüphanelerinde konforu sağlayan özelliklerin genel olarak karşılandığı görülmekle birlikte, hedef kitlenin önemi göz önüne alınarak bu konuda tüm kütüphanelerin standartlara uyum sağlaması beklenmektedir.

Çocuk kütüphanelerinde binanın iç organizasyonu iç mekân ve düzeni, mobilyalarla birlikte kütüphane işleyişini sağlayan etkenler de bulunmaktadır. Kütüphane işleyişini etkileyen bu etkenler; raflar, danışma masası, yönlendirici tabelalar, farklı etkinlik alanları, alanların görsel kontrolü vb.dir. Bu etkenler kütüphanenin kullanılabilirliğinde büyük rol oynamaktadır. Çocuk kütüphanelerinde işleyişi etkileyen bu faktörlerin hedef kitleye uygun ve kullanılabilir olması gerekmektedir.

Tablo 5.10: Kütüphane içi planlama ve tasarımı

	Evet	Kısmen	Hayır	Toplam

	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Rafların tasarımında mevcut alan verimli kullanılmaktadır.	25	62,5	13	32,5	2	5	40	100
Danışma masasının büyüklüğü çocuklara uygundur.	22	55	9	22,5	9	22,5	40	100
Kütüphane içinde alanları yönlendiren tabelalar yeterlidir.	25	62,5	7	17,5	8	20	40	100
Kütüphane toplantı, oyun, müzikal gibi etkinlikler için kullanımına uygundur.	9	22,5	17	42,5	14	35	40	100
Kütüphane içindeki alanlar, personelin alanı çocukların görsel kontrolünü sağlayacak şekildedir.	18	45	14	35	8	20	40	100

Bu bağlamda çocuk kütüphanelerinde görev alan sorumlu personele kütüphane içi planlama ve tasarıma dair sorular yöneltilmiş ve veriler Tablo 5.10'da gösterilmiştir. Veriler incelendiğinde çocuk kütüphanelerinin;

- %62,5 (25)'inin raf tasarımında mevcut alanın verimli kullanıldığı,
- Yarısından fazlasında (%55) danışma masasının büyüklüğünün çocuklara uygun olduğu,
- %62,5 (25)'i kütüphane içinde alanları yönlendiren tabelalar konusunda yeterli olduğu,
- Toplantı, oyun, müzikal gibi etkinlikler için alan konusunda yarısından fazlası yetersiz (%35) ve kısmen yeterli (%42,5) olduğu,
- Yarısına yakınında (%45) personelin görsel kontrolü sağlayabildiği

görülmektedir. Elde edilen veriler doğrultusunda; raf tasarımında mevcut alanın verimli kullanıldığı, danışma masasının büyüklüğünün çocuklara uygun olduğu ve kütüphane içinde alanları yönlendiren tabelaların yeterli olduğu görülmektedir. Ancak toplantı, oyun, müzikal gibi farklı etkinlikler için alanın yetersiz olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte personelin görsel kontrol alanının yetersiz olduğu ifade edilebilir. Dolayısıyla çocuk kütüphanelerinde, kütüphane işleyişini etkileyen etkenlerin genel olarak uygun olduğu görülmekte; ancak hedef kitlenin özellikleri dikkate alındığında, herhangi bir olumsuzluğu karşı görsel kontrolün tüm

kütüphanelerde tam anlamıyla sağlanması gerekir. Bu konuda çocuk kütüphanelerinin geliştirilmesi gerekmektedir.

5.9. Bebekler için kütüphane hizmetleri

Çocuk kütüphanelerinin hedef kitlesini bebekler ve küçük çocuklar, çocuklar ve genç yetişkinler, özel gereksinimi olan gruplar, ebeveynler ve diğer aile fertleri, bakıcılar, öğreticiler, sağlık uzmanları, çocuklarla, kitaplarla ve medya ile çalışan diğer yetişkinler oluşturmaktadır (IFLA, 2003, s. 6; IFLA, 2018, s. 4). Hedef kitle özellikleri hizmetin çeşitliliğini ve özelliklerini etkilemektedir. Çocuk kütüphanelerinde bebeklere hitap eden derme, oyun, etkinlik vb. kütüphane hizmetleri sunulmalı ve aynı zamanda bu hizmetlerin verilmesi için binanın uygun olması gereklidir.

Tablo 5.11: Bebekler için kütüphane hizmeti

Çocuk Kütüphanesi bebeklere hizmet vermektedir.	9	22,5	8	20	23	57,5	40	100
Kütüphanenin dermesi değerlendirilirse bebeklere uygun derme bulunmaktadır.	8	20	12	30	20	50	40	100
Bina bebek arabası, puset… vb. araçlarla girişe uygundur.	25	62,5	7	17,5	8	20	40	100
Bebek bakım odası mevcuttur.	3	7,5	-	-	37	92,5	40	100

Çocuk kütüphanelerinde bebekler için kütüphane hizmetine ilişkin veriler Tablo 5.11'de yer almaktadır. Verilere göre çocuk kütüphanelerinin;

- Yarısından fazlasının (%57,5) bebeklere hizmet vermediği,
- %20 (8)'sinde kütüphane dermesinin bebeklere uygun olduğu,
- %62,5 (25)'inde binaya bebek arabası, puset… vb. araçlarla girişin uygun olduğu,
- %92,5 (37)'inde de bebek bakım odasının olmadığı

anlaşılmaktadır. Veriler değerlendirildiğinde, çocuk kütüphane hizmetlerinde bebeklere yönelik hizmetlerin yetersiz olduğu görülmektedir. Bebekler, çocuk kütüphanelerinin hedef kitlesi içinde olmasına rağmen çoğunluğu bebeklere hizmet vermediğini, dermesinin uygun olmadığını ve bebek bakım odasının olmadığını ifade

etmektedir. Bebeklere yönelik kütüphane hizmetlerinden sadece kütüphane girişi bebek arabası, puset… vb. araçlara uygun olduğu görülmektedir. Çocuk kütüphanelerinde bebeklere yönelik kütüphane hizmetlerinde eksikliğin olduğu ve konunun ve hedef kitlenin hassasiyeti göz önüne alındığında tüm kütüphanelerin standartlara uygunluğu beklenmektedir.

5.10. Çocuk kütüphanelerinde yetişkinler için kütüphane hizmeti

Çocuk kütüphanelerinin çocuklarla ilgilenen veya ilgili olan yetişkinlere (ebeveynler ve diğer aile fertleri, bakıcılar, öğreticiler, sağlık uzmanları, çocuklarla, kitaplarla ve medya ile çalışan diğer yetişkinler) de hizmet yükümlülüğü vardır. Hedef kitle kapsamında yer alan bu kitleye de uygun kütüphane hizmeti sunulmalıdır. Bu hizmetler çocuklarla birlikte, çocuklarla ilgilenen ebeveynlerin gelişimini desteklemek için ortak bir paydada yer almayı amaçlamalıdır. Dolayısıyla çocuk kütüphanelerinin yetişkinler için kütüphane hizmeti sunması büyük önem taşımaktadır.

Tablo 5.12: Yetişkinler için kütüphane hizmet

	Evet		Kısmen		Hayır		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Çocuk Kütüphanesi ebeveynlere hizmet vermektedir.	25	62,5	11	27,5	4	10	40	100
Çocuk Kütüphanesine yeterince ebeveyn gelmektedir.	28	70	11	27,5	1	2,5	40	100

Örneklem grubuna yönelik çocuk kütüphanelerinde yetişkinler için kütüphane hizmetine ilişkin sorulan sorulardan elde edilen veriler Tablo 5.12'de yer almaktadır. Verilere göre çocuk kütüphanelerinin;

- %62,5 (25)'inde ebeveyn hizmeti verildiği,
- %70 (28)'ine yeterince ebeveyn geldiği

anlaşılmaktadır. Elde edilen veriler doğrultusunda, çocuk kütüphanelerinin çoğunluğunda ebeveyn hizmet verildiği ve ebeveynlerin de çocuk kütüphanelerini kullandığı ifade edilebilir. Çocuk kütüphaneleri kütüphane kullanıcısı birey yetiştirmede ilk basamağı oluşturduğu göz önüne alındığında, kütüphane kullanıcısı bireylerin yetiştirilmesinde ebeveyn rolünün büyük olduğu ve bu konuda tüm

kütüphanelerde ebeveyn hizmetinin sağlanması ve geliştirilmesi beklenmektedir. Veriler, mevcut çocuk kütüphanelerinin konuyla ilgili farkındalığını olduğunu ortaya koymaktadır.

5.11. Bütçe

Bütçe kütüphaneyi oluşturan beş temel unsurdan -kullanıcı, personel, derme, bütçe ve bina- birisidir. Kütüphane bütçesinin yeterliliğinde, rasyonel ve planlı kullanılmasında, kütüphanelerin verdiği hizmete ilişkin kullanıcı memnuniyeti belirleyicidir. Bu anlamda kütüphane bütçesiyle verilen hizmette doğrudan bir ilişki olduğu görülmektedir. Derme veya kütüphane hizmetleri (teknoloji, internet, mekânsal donanım vs.) ile ilgili sorunlar kullanıcıyı doğrudan etkiler. Bu sorunların çözümü de bütçeyle bağlantılıdır (Küçükcan-Balkaş, 2005, s. 32). Çocuk kütüphaneleri varlığını sürdürebilme ve kullanıcıya hizmet verebilmeleri için yeterli bütçeye sahip olması gerekmektedir.

Tablo 5.13: Çocuk kütüphanelerinde bütçe

	Evet		Kısmen		Hayır		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Çocuk Kütüphanesi ya da hizmetleri için ayrı bir bütçe tahsis edilmektedir.	9	22,5	-	-	31	77,5	40	100
Çocuk Kütüphanesine ayrılan bütçe yeterlidir.	7	17,5	11	27,5	22	55	40	100

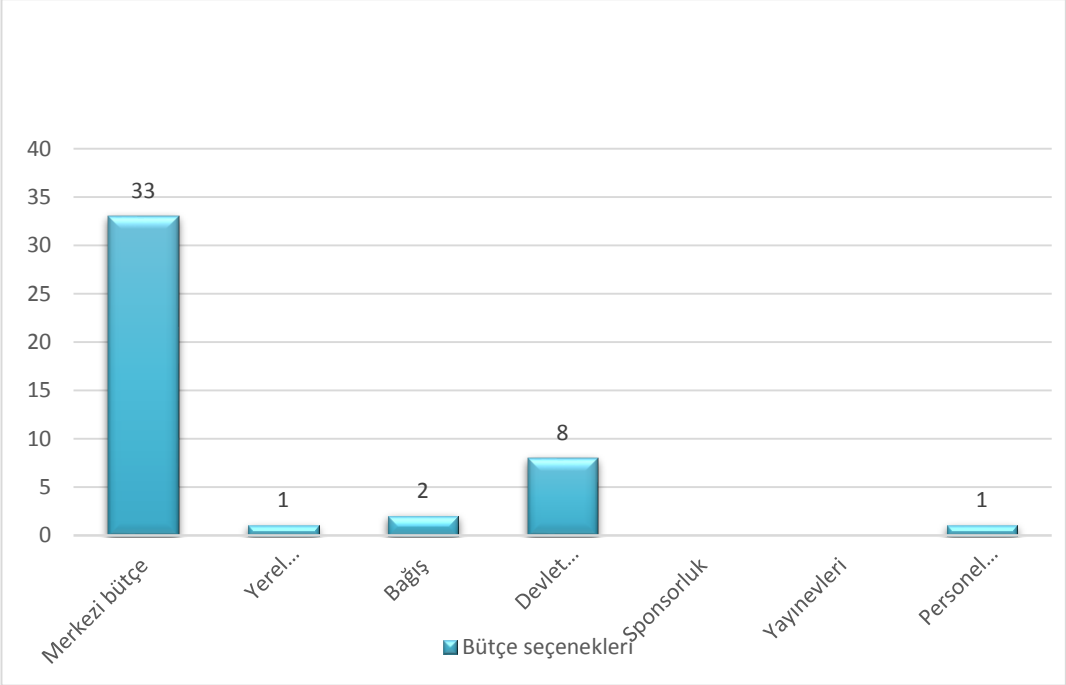
Tablo 5.13'te çocuk kütüphanelerinde bütçeye dair yöneltilen sorulardan elde edilen veriler yer almaktadır. Veriler incelendiğinde çocuk kütüphanelerinin;

- %22,5 (9)'ine ayrı bir bütçenin tahsis edildiği,
- Ayrılan bütçeyle ilgili büyük çoğunluğunun yetersiz (%55) ve kısmen yeterli (%27,5) olduğu

anlaşılmaktadır. Büyük çoğunluk çocuk kütüphanelerine ayrı bir bütçe tahsis edilmediği ve ayrılan bütçenin yeterli olmadığını ifade etmektedir. Dolayısıyla çocuk kütüphane dermesi ve hizmetlerinde bütçeden kaynaklı eksikler olabilir. Çocuk kütüphane dermesi ve hizmetlerinin aksamaması için yeterli bir bütçenin olması gerekmektedir.

Kütüphane dermesinin hedef kitleye uygun nicelik ve nitelikte oluşturulması ve kütüphane altyapısının (teknoloji, internet, mekânsal donanım vs.) sağlanmasında farklı bütçe seçenekleri tercih edilebilir. Bütçe seçenekleri merkezi bütçe, yerel yönetimlerden alınan destek, bağış, devlet destekleri, sponsorluk, yayınevleri, personel desteği vs. sıralanabilir.

Grafik 3.1: Bütçe seçenekleri

Çocuk kütüphanesine derme ve hizmetleri için hangi bütçe seçeneklerini kullandıkları Grafik 3.1'de verilmektedir (Birden fazla bütçe seçeneği tercih edilebilmektedir). 40 çocuk kütüphanesinden;

- 33 tanesi merkezi bütçe,
- 1 tanesi yerel yönetimlerden alınan destek,
- 2 tanesi bağış,
- 8 tanesi devlet destekli,
- 1 tanesi personel desteği

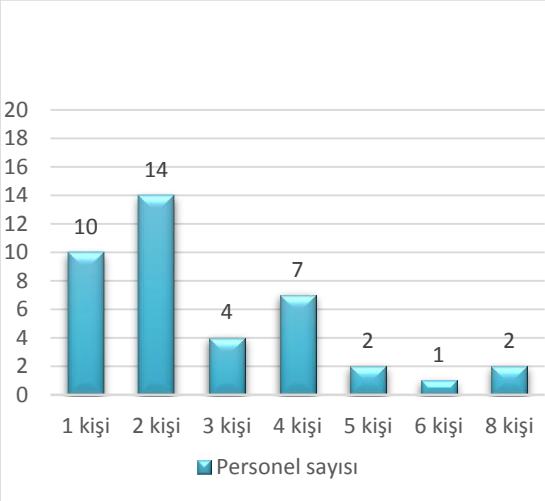
ile maddi olanak sağlamaktadır. Çocuk kütüphanelerinde merkezi bütçe seçeneğini kullanamayan kütüphanelerin bulunması, bütçe konusunda büyük bir eksikliğin olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca *Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği*'nde çocuk kütüphaneleri bütçesiyle ilgili bir standart bulunmamaktadır. Dolayısıyla çocuk

kütüphanelerinin önemi göz önüne alındığında tüm çocuk kütüphanelerine belli oranda merkezi bütçeden tahsisat yapılmalı ve bu konuda belli bir standart oluşturulmalıdır.

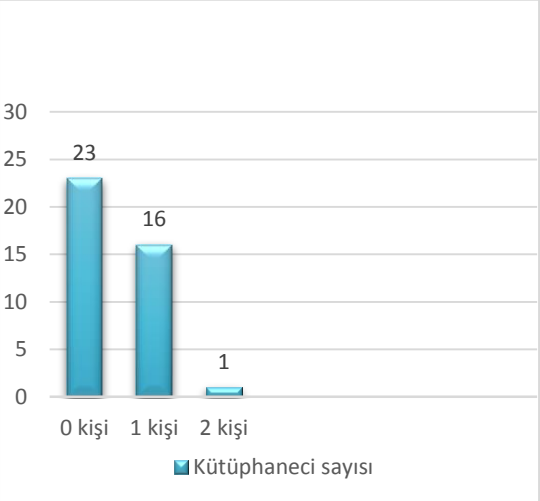
5.12. Personel niceliği, niteliği ve çocuk kütüphanelerine tercih ederek gelme durumu

Kütüphaneyi oluşturan beş temel unsurdan biri olan personel, kütüphaneler için yaşamsal bir öneme sahiptir. Personelinin yeterli nitelikte ve nicelikte olması, kütüphanelerde sunulan, beklenilen ve verilen hizmetin verimliliğini etkilemektedir. Kütüphanede çalışan personel etkin ve verimli hizmet verebilmesi için gerekli bilgi ve becerilere sahip olmalıdır. Bu alanda gerekli donanıma sahip olan kütüphaneciler, Bilgi ve Belge Yönetimi bölümünden mezun olan kişilerdir. Halk Kütüphaneleri Yönetmeliğine (2012) göre "Her kütüphanede en az bir kütüphaneci bulunur. Kütüphanede görevlendirilecek kütüphaneci sayısı toplam personel sayısının 1/3'ü oranında olmalıdır." şeklindedir. Çocuk kütüphanelerinde de en az bir kütüphanecinin olması gerekir. Ayrıca çocuk kütüphanelerinde çalışan personelin çocuklara sunulacak hizmet alanında bilgi ve becerilerini geliştiren, çocuk gelişimi ve psikolojisinde gerekli donanıma sahip, bilim ve teknolojiye hâkim ve işini seven kişiler olmalıdır.

Grafik 3.2: Personel sayısı

Grafik 3.3: Kütüphaneci sayısı

Grafik 3.2 ve 3.3'te çocuk kütüphanelerinde çalışan personel sayısına ilişkin veriler yer almaktadır. Grafik 3.2'ye göre, çocuk kütüphanelerinde çalışan personel

sayılarında büyük çoğunluğu 1 personel (10), 2 personel (14) ya da 3 personel (4) ile hizmet vermektedir. Grafik 3.3'te çocuk kütüphanelerinde çalışan mesleki formasyona sahip kütüphaneci sayısı verilmektedir. 40 çocuk kütüphanesinin 23 tanesinde kütüphaneci çalışmamaktadır.

Yönetmelikte geçen her kütüphanede en az bir kütüphaneci bulunması maddesiyle ilgili çocuk kütüphanelerinde ciddi eksikliğin olduğu görülmektedir. Çocuk kütüphanelerinde kütüphanecinin olması, sunulan hizmetin verimliliğinde önemli rol oynamaktadır. Çocuk kütüphanelerinin özellikleri ve hassasiyeti göz önüne alındığında tüm çocuk kütüphanelerine en az bir tane kütüphanecinin çalışması gerekmektedir. Konuyla ilgili net bir standart oluşturulmalı ve bu doğrultuda hareket edilmelidir.

Çocuk kütüphanelerinde çalışacak olan personelin yeterli nitelikte ve nicelikte olmasıyla birlikte çalıştığı birimde isteyerek çalışması da büyük önem taşımaktadır. Bireylerin çalışma isteksizliği verimliliğini olumsuz yönde etkiler. Çocuk kütüphanelerinde çalışan personelin isteyerek gelmesi, severek çalışmasında ve etkin ve verimli hizmet vermesinde etkilidir.

Tablo 5.14: Çocuk Kütüphanesini tercih etme durumu

	Evet		Kısmen		Hayır		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Çocuk Kütüphanesini isteyerek tercih ettim.	12	30	16	40	12	30	40	100

Örneklem gruba yöneltilen "Çocuk Kütüphanesini isteyerek mi tercih ettiniz?" sorusuna ilişkin elde edilen veriler Tablo 5.14'te yer almaktadır. Verilere göre, %30 (12)'u çocuk kütüphanesine tercih ederek geldiğini, %30 (12)'u tercih etmeden geldiğini belirtmiştir. %40 (16)'lık kısım ise kısmen seçeneğini tercih ederek, çocuk kütüphanelerinde çalışma konusunda kararsız kaldığını belirtmiştir. Çocuk kütüphanelerine tercih ederek gelen personel sayısının azlığı yadsınamaz. Bu durum personelin verimliliğini, dolayısıyla kütüphane hizmetlerini etkileyecektir. Kütüphane hizmetindeki verimlilikte çocukları kütüphaneyi sevdirme ve kütüphane kullanıcısı bireyler yetiştirmede personelin özverili olmasının rolü büyüktür. Personel çocuklarla

iletişim kurma becerilerine sahip olmalıdır. Çocukları seven, duygu ve düşüncelerini anlayan ve bu alanda kendini geliştirmiş kişilerin olmasına öncelik verilmelidir. Dolayısıyla çocuk kütüphanesinde çalışacak olan personel seçiminde bu özelliklere sahip olmasına özen gösterilmeli ve bu alanda gerekli çalışmaların yapılması beklenmektedir.

5.13. Personelin çocuk kütüphanesiyle ilgili görüşleri

Personelin çocuk kütüphanesiyle ilgili görüşlerini elde etmek için; çocuk kütüphanelerinin kullanımı, fiziksel ortamı ve mekân tasarımı konularında 18 ifadeden oluşan form oluşturulmuştur. Bu formdaki önermelerle araştırma sonunda elde edilen bazı veriler, katılımcıların beş ölçekli önermelere katılım durumlarına göre tutumlarını yansıtmaktadır. Ölçekler, 'Kesinlikle Katılmıyorum', 'Katılmıyorum', 'Kararsızım', 'Katılıyorum' ve 'Kesinlikle Katılıyorum' seçeneklerinde oluşmaktadır. Olumsuz ölçekten olumlu ölçeğe doğru 1 ile 4 arasında değer yüklediği için $\overline{X}$ (aritmetik ortalama) değeri 4'e yaklaştıkça katılımcıların önermeye katılım düzeyi yüksek, 4'ten uzaklaştıkça ise düşük anlamına gelmektedir. $\overline{X}$ değerinde grup aralığı 0,80'dir. Buna göre 'Kesinlikle Katılmıyorum' önermesi 1,00-1,80 arasını, 'Katılmıyorum' önermesi 1,81-2,60 arasını, 'Kararsızım' önermesi 2,61-3,40 arasını, 'Katılıyorum' önermesi 3,41-4,20 arasını ve 'Kesinlikle Katılıyorum' önermesi ise 4,21-5,00 arasını temsil etmektedir.

Elde edilen veriler doğrultusunda personelin katılma düzeyi ortalamaları Tablo 5.15'da verilmiştir.

Tablo 5.15: Çocuk Kütüphanelerine ilişkin ifadelerde personelin katılma düzeyi ortalamaları

İfadeler	$\overline{X}$	S
1. Çocuk Kütüphanesi kullanıcılar tarafından yoğun olarak kullanılmaktadır.	4,32	0,65
2. Kütüphane, çocukları kütüphanede dolaşmaya ve zaman geçirmeye teşvik etmektedir.	4,30	0,72
3. Çocuk Kütüphanesi çocuklarda okumaya hazır olmanın teşvik edilmesinde rol oynamaktadır.	4,58	0,50
4. Kütüphane, çocukların kitap ve materyal alabileceği, onları kolayca kullanabileceği bir mekâna sahiptir.	4,20	0,88

5.	Bir çocuğun okumaya yönelik tutumu, çocuğun okumayı öğrenmesinde önemli bir faktördür.	4,58	0,59
6.	Kütüphanenin fiziksel ortamı, kütüphane amaçlarına ve hedeflerine ulaşılmasına katkıda bulunur.	4,38	0,83
7.	Fiziksel çevre, güler yüzlü hizmet algısına katkıda bulunabilir.	4,65	0,53
8.	Kullanıcılar çocuk kütüphanesinin çekici, ferah ve davetkâr bir mekân tasarımına sahip olmadığını düşünmektedir.	2,95	1,55
9.	Çocuk kütüphanesinin mimarisi ve iç tasarımı çocukları cezbedici niteliktedir.	4,05	1,17
10.	Kütüphanenin çevre tasarımı çocuklara uygundur.	3,68	1,20
11.	Kütüphane binaları yeşil kütüphane anlayışına uygundur.	3,40	1,29
12.	Çocuk kütüphanesinde fiziksel ortamında; çocuk için kişisel alan sağlamak önemlidir.	4,38	0,77
13.	Çocuk kütüphanesinde fiziksel ortamında; her çocuğun kendi "mekânı"nı kurabilme yeteneğini sağlama önemlidir.	4,42	0,63
14.	Çocuk kütüphanesinde fiziksel ortamında; özel köşe ve/veya muhafaza sağlayan düzenlemeleri (mahremiyet) sağlamak önemlidir.	4,25	0,63
15.	Çocuk kütüphanesinde fiziksel ortamında; çocuğu çevreyi keşfetmeye davet eden alanı (keşif) sağlamak önemlidir.	4,52	0,55
16.	Çocuk Kütüphanesi fiziksel alan olarak yeterlidir.	3,22	1,42
17.	Kütüphanede çalışanlar için yemek yeme ve dinlenme yeri vardır.	3,00	1,48
18.	Kütüphaneciler ve diğer çalışanlar için yeterli çalışma alanları vardır.	3,25	1,46
Ortalama		**4,00**	**0,93**

Personelin çocuk kütüphanesiyle ilgili görüşlerini elde etmek için ifadelere verilen puanlara genel olarak değerlendirildiğinde, çocuk kütüphanelerinin mevcut durumunun personelin nezdinde yeterli görüldüğü söylenebilir. Çocuk kütüphaneleri, çocukların boş zamanlarını değerlendirebileceği bilgi edinme, okuryazarlık, kültürel gelişim ve yaşam boyu öğrenme becerilerini kazandırmayı amaçlamaktadır. Aynı zamanda dil gelişimi ve okuma geliştirmeye yardımcı olmayı da amaçlamaktadır. İfadelerden anlaşılacağı üzere; çocuk kütüphaneleri amaçları doğrultusunda "dolaşmaya ve zaman geçirmeye teşvik etme", "kitap ve materyal alabilme ve

rahatlıkla kullanabilme", "okumaya hazır olma", "okumaya yönelik tutum" faktörlerini gerçekleştirmektedir.

Kütüphaneleri kullanıcı odaklı mekânlar olmalıdır. Kullanıcıların kütüphaneye isteyerek gelmeleri, severek kullanabilmeleri için kütüphane binasının içi ve dışı kullanıcı özellikleri dikkate alınarak tasarlanmalıdır. Çocuk kütüphaneleri mekân tasarımında çocuklar ön planda tutularak, çocuklara hitap edecek şekilde tasarlanmalıdır. Personelin çocuk kütüphanelerindeki mekân tasarımıyla ilgili ifadelere bakıldığında; çocuk kütüphanelerinin "mimarisi ve iç tasarımı cezbedici" ve "çevre tasarımı"nın uygun olduğu, "çekici, ferah ve davetkâr bir mekân" konusunda karasız kalındığı görülmektedir. Ayrıca çocuk kütüphanelerinde fiziksel alanın (yemek, dinlenme ve yeterli çalışma alanı) yeterli olduğu ve fiziksel ortamda çocuk için "kişisel alan", "kendi mekânını kurabilme", "özel köşe (mahremiyet)" ve "keşif alanı" imkânlarını sağladığı ifade edilmektedir.

Personel görüşleri genel olarak değerlendirildiğinde çocuk kütüphanelerinin mevcut durumunun yeterli olduğu, ancak hedef kitlenin hassasiyeti göz önüne alındığında mevcut durumu korumak ve geliştirmek amacıyla tüm kütüphanelerde standartlaşmaya gidilmesi beklenmektedir.

5.14. Bağımsız binaya sahip olma durumunun değerlendirilmesi

Çocuk kütüphanelerinde verilen hizmetlerin kullanıcıya sunumu ve kullanıcının bu hizmetlerden yararlanmasında başlangıçta çocuk kütüphanesi olarak tasarlanmış ve bağımsız bir binanın olması önemlidir. Bu bağlamda araştırmanın örneklemini temsil eden çocuk kütüphanelerinden bağımsız binaya sahip olanlar ile olmayanların, bina durumuyla ilgili ifadelerdeki yanıtları karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiş ve veriler Tablo 5.16'da gösterilmiştir.

Tablo 5.16: Çocuk Kütüphanelerine ilişkin ifadelerde bağımsız binaya sahip olma durumu

		Çocuk kütüphanesi bağımsız binaya sahiptir.											
		KK-		K-		K		K+		KK+		Toplam	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Çocuk kütüphanesi kullanıcılar tarafından yoğun olarak kullanılmaktadır.	Evet	0	0	0	0	0	0	13	44,9	16	55,1	29	100
	Hayır	0	0	1	9,1	1	9,1	9	81,8	0	0	11	100
Kütüphane, çocukları kütüphanede dolaşmaya ve zaman geçirmeye teşvik etmektedir.	Evet	0	0	0	0	0	0	13	44,9	16	55,1	29	100
	Hayır	0	0	2	18,2	0	0	9	81,8	0	0	11	100
Kütüphane, çocukların kitap ve materyal alabileceği, onları kolayca kullanabileceği bir mekâna sahiptir.	Evet	0	0	0	0	0	0	12	41,4	17	58,6	29	100
	Hayır	0	0	3	27,3	3	27,3	5	45,4	0	0	11	100
Kütüphanenin fiziksel ortamı, kütüphane amaçlarına ve hedeflerine ulaşılmasına katkıda bulunur.	Evet	0	0	0	0	0	0	7	24,1	22	75,9	29	100
	Hayır	0	0	2	18,2	3	27,3	6	54,5	0	0	11	100
Kullanıcılar çocuk kütüphanesinin çekici, ferah ve davetkâr bir mekân tasarımına sahip olmadığını düşünmektedir.	Evet	0	0	8	27,6	3	10,4	9	31	9	31	29	100
	Hayır	10	90,9	1	9,1	0	0	0	0	0	0	11	100
Çocuk kütüphanesinin mimarîsi ve iç tasarımı çocukları cezbedici niteliktedir.	Evet	0	0	0	0	0	0	10	34,5	19	65,5	29	100
	Hayır	2	18,2	3	27,3	5	45,4	1	9,1	0	0	11	100
Kütüphanenin çevre tasarımı çocuklara uygundur.	Evet	0	0	0	0	4	13,7	13	44,9	12	41,4	29	100
	Hayır	2	18,2	6	54,5	3	27,3	0	0	0	0	11	100
Çocuk kütüphanesi fiziksel alan olarak yeterlidir.	Evet	0	0	3	10,4	7	24,1	9	31	10	34,5	29	100
	Hayır	6	54,5	5	54,5	0	0	0	0	0	0	11	100
Kütüphanede çalışanlar için yemek yeme ve dinlenme yeri vardır.	Evet	0	0	6	20,6	5	17,2	10	34,5	8	27,6	29	100
	Hayır	9	81,8	2	18,2	0	0	0	0	0	0	11	100
Kütüphaneciler ve diğer çalışanlar için yeterli çalışma alanları vardır.	Evet	0	0	3	10,4	5	17,2	11	37,9	10	34,5	29	100
	Hayır	7	63,6	4	36,4	0	0	0	0	0	0	11	100

***KK- : Kesinlikle Katılmıyorum K- : Katılmıyorum K : Kararsızım K+ : Katılıyorum KK+ : Kesinlikle Katılıyorum**

Tabloya göre çocuk kütüphanelerinin 29'u bağımsız binaya sahip, 11'i bağımsız binaya sahip olmadığını belirtmektedir. Personelin çocuk kütüphanesiyle ilgili görüşlerini elde etmek için verilen ifadelere göre bağımsız binada hizmet veren çocuk kütüphanelerinin hepsi "katılıyorum" ve "kesinlikle katılıyorum" ölçeklerini tercih ederek;

- Yoğun olarak kullanıldığı,
- Dolaşmaya, zaman geçirmeye teşvik ettiği,
- Kitap ve materyal alabileceği ve onları kolayca kullanabileceği bir mekâna sahip olduğu,
- Kütüphane amaçlarına ve hedeflerine ulaştığı,
- Mimarîsi ve iç tasarımı çocukları cezbedici nitelikte olduğunu

ifade ettikleri görülmektedir. Aynı şekilde bağımsız bina hizmet veren 29 çocuk kütüphanesinin "katılıyorum" ve "kesinlikle katılıyorum" ölçeklerini tercih ederek 25'inde çevre tasarımının çocuklara uygun olduğu, 19'unun yeterli fiziksel alana sahip olduğu, 18'inde personelin yemek yeme ve dinlenme yerinin olduğu ve 21'inde personel için çalışma alanlarının yeterli olduğu ifade edilmiştir.

Bağımsız binaya sahip olmayan çocuk kütüphanelerinin tamamının "katılmıyorum" ve "kesinlikle katılmıyorum" ölçeklerini tercih ederek fiziksel alanın yeterli olmadığına, personelin yemek yeme ve dinlenme yerinin olmadığına ve personel için çalışma alanlarının yeterli olmadığına dikkat çekmiş olmaları manidardır. Bununla birlikte bağımsız binaya sahip olmayan 11 çocuk kütüphanesinin 8'i çevre tasarımının çocuklara uygun olmadığını da ifade etmiştir. Dikkat çeken nokta ise bağımsız binaya sahip olmayan çocuk kütüphanelerinin çekici, ferah ve davetkâr bir mekân tasarımına sahip olduğunu düşünmesidir.

Elde edilen veriler, çocuk kütüphanelerinin kendilerinden beklenileni layıkıyla yapmasında bağımsız binaya sahip olmalarının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bağımsız binaya sahip çocuk kütüphaneleri çalışanlarının, kütüphaneyi hem fiziksel alan hem de iç tasarım açısından yeterli bulmaları, hizmetlerin niteliğine ve çeşitliliğine de olumlu yansıyacağı açıktır. Gelişmişliğin nitelikli insan gücüyle özdeşleştirildiği günümüzde, nitelikli kişilerin yetişmesinde önemli payı olan kütüphanelerin, bunun erken yaşlarda gerçekleşmesi hedefiyle hizmet veren çocuk kütüphanelerinin yeterli donanımda binayla hizmet vermesi konusu önemsenmelidir.

5.15. Binanın çocuk kütüphanesi olarak planlamış olma durumunun değerlendirilmesi

Çocuk kütüphanelerinin işlevsel-kullanılabilir bir mekân olabilmesinde binanın çocuk kütüphanesi olarak planlanmış olması gerekir. Çocuk kütüphanesi olarak planlanmış bir binada hizmetlerin kullanıcıya sunumu ve kullanıcının bu hizmetlerden yararlanmasında verimlilik sağlar. Bu bağlamda araştırmanın örneklemini temsil eden çocuk kütüphanelerinden başlangıçta çocuk kütüphanesi olarak planlanmış olanlar ile olmayanların, bina durumuyla ilgili ifadelerdeki yanıtları karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiş ve veriler Tablo 5.17'de verilmiştir.

Tablo 5.17: Çocuk Kütüphanelerine ilişkin ifadelerde planlı kütüphane binasına sahip olma durumu

		Bina kütüphane olarak planlanmıştır.											
		KK-		K-		K		K+		KK+		Toplam	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Çocuk kütüphanesi kullanıcılar tarafından yoğun olarak kullanılmaktadır.	Evet	0	0	0	0	0	0	0	0	9	100	9	100
	Hayır	0	0	1	3,2	1	3,2	22	71	7	22,6	31	100
Kütüphane, çocukları kütüphanede dolaşmaya ve zaman geçirmeye teşvik etmektedir.	Evet	0	0	0	0	0	0	0	0	9	100	9	100
	Hayır	0	0	2	6,4	0	0	22	71	7	22,6	31	100
Çocuk kütüphanesi çocuklarda okumaya hazır olmanın teşvik edilmesinde rol oynamaktadır.	Evet	0	0	0	0	0	0	0	0	9	100	9	100
	Hayır	0	0	0	0	0	0	17	54,8	14	45,2	31	100
Kütüphane, çocukların kitap ve materyal alabileceği, onları kolayca kullanabileceği bir mekâna sahiptir.	Evet	0	0	0	0	0	0	0	0	9	100	9	100
	Hayır	0	0	3	9,7	3	9,7	17	54,8	8	25,8	31	100
Kütüphanenin fiziksel ortamı, kütüphane amaçlarına ve hedeflerine ulaşılmasına katkıda bulunur.	Evet	0	0	0	0	0	0	0	0	9	100	9	100
	Hayır	0	0	2	6,4	3	9,7	13	41,9	13	41,9	31	100
Fiziksel çevre, güler yüzlü hizmet algısına katkıda bulunabilir.	Evet	0	0	0	0	0	0	0	0	9	100	9	100
	Hayır	0	0	0	0	1	3,2	12	38,7	18	58,1	31	100
Kullanıcılar çocuk kütüphanesinin çekici, ferah ve davetkâr bir mekân tasarımına sahip olmadığını düşünmektedir.	Evet	0	0	0	0	0	0	0	0	9	100	9	100
	Hayır	10	32,3	9	29	3	9,7	9	29	0	0	31	100
Çocuk kütüphanesinin mimarîsi ve iç tasarımı çocukları cezbedici niteliktedir.	Evet	0	0	0	0	0	0	0	0	9	100	9	100
	Hayır	2	6,4	3	9,7	5	16,1	11	35,5	10	32,3	31	100
Kütüphanenin çevre tasarımı çocuklara uygundur.	Evet	0	0	0	0	0	0	0	0	9	100	9	100
	Hayır	2	6,4	6	19,4	7	22,6	13	41,9	3	9,7	31	100
Çocuk kütüphanesi fiziksel alan olarak yeterlidir.	Evet	0	0	0	0	0	0	0	0	9	100	9	100
	Hayır	6	19,4	8	25,8	7	22,6	9	29	1	3,2	31	100
Kütüphaneciler ve diğer çalışanlar için yeterli çalışma alanları vardır.	Evet	0	0	0	0	0	0	0	0	9	100	9	100
	Hayır	7	22,6	7	22,6	5	16,1	11	35,5	1	3,2	31	77,5

***KK- : Kesinlikle Katılmıyorum K- : Katılmıyorum K : Kararsızım K+ : Katılıyorum KK+ : Kesinlikle Katılıyorum**

Tabloya göre çocuk kütüphanelerinin yalnızca 9'unun binası çocuk kütüphanesi olarak planlanmış, 31'inin binası çocuk kütüphanesi olarak planlanmamıştır. Bu durumla personelin çocuk kütüphanesiyle ilgili çeşitli görüşleri birlikte değerlendirildiğinde, planlı bir çocuk kütüphanesi binasına sahip olan çocuk kütüphanelerinin tamamının "katılıyorum" ve "kesinlikle katılıyorum" ölçeklerini tercih ederek;

- Yoğun olarak kullanıldığı,
- Dolaşmaya, zaman geçirmeye teşvik ettiği,
- Çocuklarda okumaya hazır olmanın teşvik edilmesinde rol oynadığı,
- Kitap ve materyal alabileceği ve onları kolayca kullanabileceği bir mekâna sahip olduğu,
- Kütüphane amaçlarına ve hedeflerine ulaştığı,
- Fiziksel çevre güler yüzlü hizmet algısına katkıda sağladığı,
- Mimarîsi ve iç tasarımı çocukları cezbedici nitelikte olduğu,
- Kütüphanenin çevre tasarımı çocuklara uygun olduğu,
- Yeterli fiziksel alana sahip olduğu,
- Personeller için çalışma alanlarının yeterli olduğunu

belirtmiş olmaları anlamlıdır.

Binası çocuk kütüphanesi olarak planlanmayan 31 çocuk kütüphanesinin 15'i çevre tasarımının çocuklara uygunluğu, 21'i fiziksel alanın yeterliliği, 19'u personel için çalışma alanlarının yeterliliği ve 22'si çekici, ferah ve davetkâr bir mekân tasarımına sahip olma konularında yetersiz olduğu anlaşılmaktadır.

Elde edilen veriler doğrultusunda, çocuk kütüphanelerinin işlevsel-kullanılabilir bir mekân olmasında, binanın çocuk kütüphanesi olarak planlamış olmasının etkilidir. Binanın çocuk kütüphanesi olarak planlamış olması hizmetlerin kullanıcıya sunumu ve kullanıcının bu hizmetlerden verimli bir şekilde yararlanmasını sağlayacağı aşikârdır. Kütüphane kullanıcısı bireyler yetiştirmede büyük role sahip olan çocuk kütüphaneleri, iç ve dış mekân tasarımının yeterli niteliklere sahip olması gerekir. Çocuk kütüphanelerinin amaç ve işlevlerini gerçekleştirmede mekân özellikleri etkisi büyüktür.

6. BÖLÜM: SONUÇ VE ÖNERİLER

Çocuk kütüphaneleri bilginin meta haline geldiği değişim ve gelişimin odağında yer aldığı bilgi çağında, bilgi toplumuna uygun bireyler yetiştirmede kritik öneme sahip kurumlardır. Bilgi çağına adapte olmuş bireyler yetiştirmek çocuk kütüphanelerinin nihai amaçlarındandır. Çocuk kütüphaneleri, farklı yaş ve yetenekteki çocukların eğitim, bilgi ve kişisel gelişimlerine yönelik ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla akademik, kültürel ve sosyal hizmetler sunan kamu kurumlarıdır. Çocuklara okuma yetisinin kazandırılması ve geliştirilmesi, bilgi okuryazarlığı ve çeşitli okuryazarlık becerilerinin kazandırılması gibi eğitim-öğretim faaliyetini destekleyen; kültürel ve sanatsal yaşamla buluşturma, düşünce yetisini geliştirme ve okuma kültürü kazandırma gibi işlevlerle toplumsal kaynaşmalarına katkı sağlayıcı hizmetler sunmayı amaçlar.

Halk ve çocuk kütüphanelerinde sunulan hizmet çeşitliliği, onların kullanıcıları için "üçüncü mekân" olmaları hedefine yöneltmiştir. Bu hedef doğrultusunda çocuk kütüphaneleri çocuklar arasında ayrım gözetmeden herkesin rahatlıkla, güven ve konfor içinde yararlanabileceği mekânlar olmalarını gerektirir. Çocuk kütüphanelerinin kendilerinden beklenileni gerçekleştirebilmelerinde sahip oldukları imkânlar etkilidir. Bina ve mekânsal uygunluk kullanıcı memnuniyetini sağlamada öncelikli olarak ele alınan ve değerlendirilen bir konudur.

Çocuk kütüphanelerinde mekân, çocuk üzerinde bıraktığı kalıcı etkilerden kaynaklı önemlidir. Mekân, çocuğun zaman geçirdiği sürelerde elde ettiği deneyimlerde ve kurduğu ilişkilerde önemli rol oynar. Bu bağlamda çocukların zaman geçirdikleri mekânın çocukların gelişimine uygun ve bırakacağı etkiler değerlendirilerek oluşturulmalıdır.

Çalışmanın nihai hedefi, çalışmanın kapsamı olan çocuk kütüphanelerinde, diğer kütüphane türlerinden göre daha ön planda olan/olması gereken mekân tasarımının, ülkemizdeki çocuk kütüphanecilerinin gözüyle mevcut durumunun belirlenmesi, uygunluğunun değerlendirilmesi ve olması gerekene ilişkin sonuçların ortaya konulmasıdır. Bu beklentiler doğrultusunda çalışmanın esas amacı, çocuk kütüphanelerinde bina ve mekân tasarımına ilişkin unsurları ortaya koyarak, mevcut koşullar ve olanaklar dâhilinde çocuklara kütüphane kullanma alışkanlığını

kazandırma adına ülkemiz çocuk kütüphaneleri için bir kontrol listesi önermektir. Bu amaçla öncelikle ulusal ve uluslararası literatüre dayalı olarak genel ve çocuk kütüphaneleri özelinde bina ve mekân tasarımı unsurları değerlendirilmiştir. Bununla birlikte çocuk kütüphanelerinde çalışan sorumlu personelle iletişime geçerek çocuk kütüphanelerinin mekân özelliklerinin olumlu ve olumsuz yönlerini saptamak gerekmektedir. Dolayısıyla çalışmada söz konusu amaç doğrultusunda literatür değerlendirmesi incelenmiş, ele alınan çocuk kütüphanelerinin mekân özellikleri konusunda sorumlu personelle iletişime geçilerek konu hakkında bilgi toplama yoluna gidilmiştir.

Araştırmanın amaçları doğrultusunda temel hipotez "Türkiye'de çocuk kütüphaneleri binalarının ve mekân tasarımının hedef kitleye uygun olmaması, çocukların kütüphane kullanma alışkanlıklarını olumsuz etkilemektedir" şekilde ifade edilmiştir. Temel hipotezi ortaya çıkaran koşullar dikkate alınarak oluşturulan alt hipotezlere ilişkin araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda varılan sonuçlar şu şekilde değerlendirilebilir:

Temel hipoteze dayalı olarak belirlenen ilk hipotez, "Çocuk kütüphaneleri hedef kitle tarafından ilgili ve yoğun olarak kullanılmamaktadır (H1)" şeklindedir. Elde edilen bulgular doğrultusunda araştırmada yer verilen çocuk kütüphanelerinin %95'inin hedef kitle tarafından yoğun olarak kullanıldığı belirtilmiştir. Personelin çocuk kütüphanelerinin mevcut durumlarıyla yoğun bir şekilde kullanıldığını ifade etmesi, hipotezi doğrulayan bir sonuç değildir. Kullanım yoğunluğu açısından personelin olumlu görüş bildirmiş olması, konuyla ilgili diğer taraf olan kullanıcılar üzerinde de başkaca çalışmaların yapılması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Çalışmanın ikinci hipotezi, "Çocuk kütüphaneleri için oluşturulan/ayrılan alan ve genişlik beklentileri karşılayacak özelliklere sahip değildir (H2)" şeklinde belirlenmiştir. Çalışma kapsamında yapılan literatür taraması sonuncunda çocuk kütüphane binalarının alan büyüklüğüyle ilgili standartlarda geçen net bir ifade bulunmamaktadır. Bununla birlikte Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği (2012)'ne göre Bakanlıkça yaptırılacak kütüphane binalarının alan büyüklüğü şube kütüphaneleri için en az 500 m^2 olması gerektiğiyle ilgili bir ifade bulunmaktadır. Çocuk kütüphanelerinin de halk kütüphanelerine bağlı bir şube kütüphanesi olduğuna göre en az 500 m^2 olması gerekir. Çalışma kapsamında elde edilen bulgular neticesinde çocuk

kütüphanelerinin büyük bir kısmı 500 m^2 'nin altında bir alanda hizmet verdiğini göstermektedir. Bu verinin çalışma kapsamında belirlenen ikinci hipotezi doğrulayan bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Bilgi toplumunda kütüphanelerin üçüncü mekân olarak görüldüğü düşünüldüğünde, fiziksel alanın hem büyüklük hem de işlevsellik bakımından yeter düzeyde olması, hizmetin nicelik ve niteliğine doğrudan etki eden faktör olduğu açıktır. Bu konuda da kullanıcılar üzerinde yapılacak çalışmalar konuyla ilgili daha gerçekçi sonuçların ortaya konmasında yardımcı olacaktır.

Belirlenen üçüncü alt hipotez, "Çocuk kütüphanesi çalışanları fiziksel ve görsel yeterlilik konusunda çocuk kütüphaneleri mekân tasarımında ciddi sorunları olduğunu düşünmektedir (H3) olarak sunulmuştur. Çalışma kapsamında yapılan literatür taraması ve bulgular sonuncunda çocuk kütüphanelerinin %72,5(29)'nin fiziksel olarak sahip oldukları alanın 500 m^2 nin altında olduğu görülmektedir. Kütüphane çalışanları görsel olarak çocuk kütüphanelerinin "mimarisi ve iç tasarımı cezbedici" ve "çevre tasarımı"nın uygun olduğunu düşünmekte, ancak "çekici, ferah ve davetkâr bir mekân" konusunda karasız kalındığı görülmektedir. Bu durumlar çocuk kütüphaneleri mekân tasarımında fiziksel ve görsel yeterlilik konusunda eksikliklerin olduğunu göstermekte, üçüncü hipotezin doğruluğu ortaya çıkmaktadır. Kütüphane kullanıcısı bireyler yetiştirmede ilk basamağı oluşturan çocuk kütüphaneleri, sunulan hizmetin niteliği ve niceliğini etkileyen mekânın kullanıcı grubuna hitap eden fiziksel ve görsel yeterliliğe sahip olması gerekir.

Dördüncü alt hipotez, "Çocuk kütüphanelerinde mekân tasarımının uygunsuzluğundaki en önemli etken yetersiz bütçedir (H4)" şeklinde belirlenmiştir. Bulgular sonucunda çocuk kütüphaneleri ve hizmetleri için büyük çoğunluğuna ayrı bir bütçe tahsis edilmediği ve ayrılan bütçenin yeterli olmadığını ifade edilmektedir. Ayrıca merkezi bütçe seçeneğini kullanamayan kütüphanelerin olması bütçe konusunda büyük bir eksikliğin olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla çocuk kütüphanelerindeki mekân tasarımındaki uygunsuzluk ya da eksikliklerde bütçe yetersizliği oldukça etkilidir. Çalışmanın dördüncü hipotezinin de doğru olduğu anlaşılmıştır. Çeşitlenen ve sayıları artan kütüphane ve bilgi hizmetlerinin planlanması ve uygulanması tahsis edilen para ile yakından ilişkilidir. Çocuk kütüphanelerinde düzenlenen sosyal, kültürel ve sanatsal etkinlikler ile bunlar için gerekli olan araç ve

malzemeler düşünüldüğünde, bütçenin çocuk kütüphanelerinin işlevselliği için önemi daha iyi anlaşılacaktır.

Çalışmanın beşinci hipotezi, "Çocuk kütüphanelerinde iç mekân tasarlamasında profesyonel yardım alınmamaktadır (H5)" şeklinde belirlenmiştir. Bulgular sonucunda çocuk kütüphanelerinde iç mekân tasarımının genel olarak yeterli olduğu ifade edilmektedir. Ancak konfor ve ergonomi açısından yumuşak, esnek ve rahat mobilya kullanımı yarısından fazlasında yetersiz (%52,5) olduğunu görülmektedir. Ayrıca çocuk kütüphanelerinin yarısından fazlasında çocuklar için ayrı tuvaletin olmadığı görülmektedir. Bu durumlarla birlikte 40 kütüphaneden 31 tanesinin binası kütüphane olarak planlanmamış olması iç mekânı tasarımını etkiler. Bu durumlar iç mekân tasarımı konusunda profesyonel bir yardım alınmadığını göstermekte, beşinci hipotezin de doğruluğu ortaya çıkmaktadır. Kütüphanelerin işlevselliği ve verimliliği ile iç mekân tasarımı yakından ilgilidir. İç mekânın işlevsel, estetik ve kullanıcı odaklı bir tasarıma sahip olması, kütüphanelerin işlevselliği ve verimliliğini doğrudan etkilemektedir.

Çalışmanın altıncı ve son alt hipotezi, "Çocuk kütüphanelerinde mekânın uygunsuzluğu yetkin ve yeterli dermenin oluşturulmasına engel teşkil etmektedir (H6)" şeklinde ifade edilmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda; çocuk kütüphanelerinin hedef kitlesi içinde yer alan bebeklere uygun dermenin olmadığı görülmektedir. Ayrıca çocuk kütüphanelerinin sahip oldukları fiziksel alan kapasitesi, derme için yeterli alanın olmamasına neden olmaktadır. Dolayısıyla bu durum yetkin ve yeterli dermenin oluşturulmasına engel teşkil etmektedir. Çalışmanın altıncı hipotezinin de doğruluğu ortaya çıkmaktadır. Okumanın alışkanlığa dönüştüren ve işlevsel okuryazar olan, bilgi okuryazarlığı becerileriyle donanmış çocukların yetişmesinde hem nicelik hem de nitelik açısından yeterli dermenin önemi yadsınamaz. Pek çok değişkene bağlı olan derme yeterliliği, diğer kütüphane türlerinde olduğu gibi çocuk kütüphanelerinin de öncelikle ele alması ve gereğini yapması gereken bir konudur. Kullanıcı merkezliliğin esas olduğu kütüphane dermesinin oluşumu ve gelişimindeki temel bakış, çocuk kütüphanelerinde daha da önem kazanmaktadır. Çocuk kütüphaneleri dermesinin oluşumunda "çocuk için ve çocuğa uygun" düsturuyla kütüphanecilerle birlikte eğitmenler, çocuk gelişimcileri,

çocuk psikologları, pedagoglar, çocuk yayıncıları gibi pek çok paydaşın ortak akıl ile hareket edebilmesi önemlidir.

Çalışma sonucunda elde edilen diğer bulgular değerlendirilerek elde edilen sonuçlar şu şekilde sıralanabilir:

- Çocuk kütüphanelerini dış mekân açısından merkezi, ulaşılabilir konumda ve girişinin görülebilir olduğu ifade edilmektedir. Ancak kolay bulunabilirlik açısından yönlendirici levhalar konusunda yarısından fazlasının yetersiz ve kısmen yeterli olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca çocuk kütüphanelerinin çoğunluğunda kütüphaneye yakın bir otoparkın olmadığı görülmektedir.
- Çocuk kütüphanelerinin büyük kısmında sürdürülebilir bina özelliklerinden aydınlatma ve iklimlendirme koşulları yeterli olduğu görülmektedir. Yangın merdiveninin olmadığı ve ses yalıtımının yeterli olmadığını ifade edilmektedir.
- Çocuk kütüphanelerinde bina içinde güvenlik önlemleri konusunda binada hırsızlık için önlemlerin yeterli olduğunu düşünülmektedir. Ancak çocukların güvenliğine ilişkin önlemler konusunda yarısından fazlası yetersiz ve kısmen yeterli olduğunu anlaşılmaktadır.
- İç ve dış mekân tasarımda engelli kullanıcı grubunun kütüphane hizmetlerinden kolaylıkla yararlanması konusunda yarısından fazlasının yetersiz ve kısmen yeterli olduğu görülmektedir.
- Çocuk kütüphanelerinin yarısından fazlasında çocuk, ebeveyn veya personel için tuvalet ayrımının olmadığı ifade edilmektedir.
- Çocuk kütüphaneleri, kütüphane içi planlama ve tasarım açısından raf tasarımında mevcut alanın verimli kullanıldığı, danışma masasının büyüklüğünün çocuklara uygun olduğu ve kütüphane içinde alanları yönlendiren tabelaların yeterli olduğu görülmektedir. Toplantı, oyun, müzikal gibi farklı etkinlikler için alanın ve personelin görsel kontrol alanının yetersiz olduğu anlaşılmaktadır.
- Bebekler, çocuk kütüphanelerinin hedef kitlesi içinde olmasına rağmen çoğunluğu bebeklere hizmet vermemektedir. Bebeklere uygun dermenin olmadığını ve bebek bakım odasının olmadığını görülmektedir.

- Çocuk kütüphanelerinin çoğunluğunda ebeveyn hizmet verildiği ve ebeveynler tarafından kullanıldığı görülmektedir.
- Çocuk kütüphanelerinde çoğunluğu 1 personel ya da 2 personel ile hizmet vermektedir. 40 çocuk kütüphanesinin 23 tanesinde mesleki formasyona sahip kütüphaneci çalışmamaktadır.

Çalışma sonucunda elde edilen bilgilere göre konuyla ilgili şu önerilerde bulunabilir:

- Türkiye'de çocuk kütüphaneleri konusunda çalışmalar ulusal bir stratejiye dayanmalıdır. Çocuk kütüphanelerinin bilgi toplumu bağlamındaki işlevlerinin yerine getirebilmesi için gerekli olan ulusal strateji, politika ve sistemler zaman kaybetmeden oluşturulmalıdır. Bu doğrultuda Türkiye'deki çocuk kütüphaneleri için merkezi bir standart hazırlanmalıdır. Bu standart çocuk kütüphanelerinin işleyişi için önemli bir yol gösterici olacaktır.
- Bilgi toplumunda kütüphanelerin üçüncü mekân olarak görüldüğü düşünüldüğünde, toplumdaki herkesin rahatlıkla, güven ve konfor içinde yararlanabileceği bir fiziksel alana sahip olmalıdır. İşlevsellik bakımından toplumdaki herkesin rahatlıkla, güven ve konfor içinde yararlanabileceği işlevsellikte tasarlanmalıdır. Bina mimari açıdan çocuk kütüphanesi olarak hizmet verilmek üzere planlanmalıdır.
- Şehir içinde merkezi bir yerde konumlandırılmış olmalı, kütüphanenin kolay bulunabilirlik açısından önemli olan yönlendirici levhalar kullanılmalıdır.
- Dış mekân özellikleri açısından çocuk kütüphanelerine yakınında otoparkın olmasına dikkat edilmelidir. Kütüphaneye araçla gelindiğinde kolaylık sağlar.
- Çocuk kütüphaneleri sürdürülebilir bina özelliklerine uygun tasarlanmış olması gerekir. Ses yalıtımı, aydınlatma, iklimlendirme koşullarının uygun olması sunulan hizmetlerdeki verimliliği artırır. Ayrıca sürdürülebilir bina özelliklerinden acil durumlar için acil çıkış kapısının olması gerekir.
- Çocuk kütüphanelerinde düşme-çarpma gibi durumların yaşanmaması için bina içinde güvenlik önlemleri büyük dikkat gerektirir. Güvenlik önlemleri içinde dikkat edilmesi gereken bir başka nokta binadaki hırsızlık önlemidir.

Dolayısıyla çocuk kütüphanelerinde her türlü güvenlik önlemlerine dikkat edilmesi gerekir.

- Bina tasarımı farklı özellikteki kullanıcı grubunu kapsayacak şekilde yapılması gerekir. Engelli kullanıcıların ulaşım ve erişimine uygun tasarlanmalıdır. Çocuklar, ebeveyn veya yetişkinler için tuvalet farkının olmasına özen gösterilmelidir. Bu durum özellikle çocuklarda aidiyet duygu oluşturmaya katkı sağlar. Dolayısıyla bina tasarımında farklı özellikteki kullanıcılara uygun tasarlanması, kütüphane hizmetlerini vermede büyük önem taşır.
- Çocuk kütüphanesinde zemin kaplaması planlanırken gürültü, temizlik ve güvenlik açısından mantarlı muşamba ya da üzeri kesiksiz ve sık ilmekli, zor sökülen ama kolay temizlenebilen cinsten halı veya benzer kaplamalar tercih edilmelidir.
- Çocuk kütüphaneleri bina iç organizasyonunda iç mekân ve düzeni, mobilyalar ve planlamada ortamın çekici, ferah ve davetkâr olmasına dikkat edilmelidir. Mobilya seçiminde ergonomi ve konfor ön planda tutularak yapılması gerekir.
- Çocuk kütüphanelerinin hizmetleri arasında bebeklere kütüphane hizmeti sunmak bulunur. Bu hizmeti gerçekleştirmek için bebeklere uygun derme oluşturulmalı ve bebeklere uygun alanlara (bebek bakım odası, oyun odası vb.) sahip olmalıdır.
- Bütçe, kütüphane derme ve hizmetlerin aksamamasında rol oynayan, kütüphaneyi oluşturan unsurlardandır. Çocuk kütüphane hizmetlerinin aksamaması için kendisine ait belli oranda bir bütçesinin olması gerekir. Ayrıca bu konuda bir standardın olmaması eksiklik olup, bir standart oluşturulmalıdır.
- Çocuk kütüphanelerinde personeli yeterli nitelikte ve nicelikte olması, kütüphane sunulan, beklenilen ve verilen hizmetin verimliliğini etkiler. Yönetmelikte geçen her kütüphanede en az bir kütüphaneci bulunması maddesiyle ilgili çocuk kütüphanelerinde ciddi eksikliğin olduğu görülmekte ve konuyla ilgili net bir standart oluşturulmalıdır. Ayrıca çocuk kütüphanelerinde çalışan personelin /personellerin çocuklara sunulacak hizmet alanında bilgi ve becerilerini geliştiren, çocuk gelişimi ve psikolojisinde

gerekli donanıma sahip, bilim ve teknolojiye hâkim ve işini seven kişiler olmalıdır.

- Çocuk kütüphanelerinin kuruluş, görev, sorumluluk ve hizmetler ile yönetimine ilişkin esasları düzenlemek için resmi bir dayanak oluşturulmalıdır.

Kütüphaneyi oluşturan unsurlardan bina/mekân, kullanıcının kütüphane hizmetleriyle buluştuğu fiziksel ortamdır. Kütüphanelerde binanın/mekânın odak noktası kullanıcıdır. Kullanıcı grubu özellikleri ve kütüphanenin amaç ve işlevleri mekânın şekillenmesinde katkı sağlar.

Çocuk kütüphanelerinde mekân özellikleri, diğer kütüphane türlerine karşı büyük önem taşır. Çocuk kütüphanesi bireyin kütüphaneyle tanıştığı ilk kütüphane türüdür. Dolayısıyla çocuk kütüphanelerinde mekânın çocuğa uygun tasarlanması ve hizmetlerin çocuğa uygun sunulması, onların kütüphane kullanıcısı birey olmalarında büyük önem taşır.

Alanda yapılan çalışmalar, çocuk kütüphanelerinde mekân özellikleri ile kütüphane kullanma alışkanlığını kazanmış bireyler yetiştirme arasında bir ilişki bulunduğunu göstermiştir. Bu ilişkinin kurulmasında mekân, kullanıcı grubu özellikleri dikkate alınarak tasarlanması temel etkendir. Çalışmada çocuk kütüphanelerinde ön planda olması gereken mekân özellikleri, Türkiye'deki çocuk kütüphanelerinde çalışan personelin gözüyle mevcut durumunun geliştirilebilir olduğu ortaya çıkmıştır. Bu sonuç kütüphane kullanma alışkanlığı kazanmış bireyler yetiştirmede mekânın rol oynadığı dikkat çektiği ve alandaki çalışmalara ilham olduğu ölçüde amacına ulaşmış olacaktır.

ÇOCUK KÜTÜPHANELERİ MEKÂN TASARIMI İÇİN KONTROL LİSTESİ

Kontrol listesinin amacı, bilgi toplumunun parametrelerine uygun, çocuk kütüphanelerinin amaç ve hedefleri doğrultusunda Türkiye'deki çocuk kütüphanelerinin mekân açısından değerlendirilmesinde ve programlanmasında unsurların gözden kaçmamasını sağlamaktır. Çocuk kütüphane binasındaki alan ve işlevin her yönüyle ilgili soruları içeren listedir. Kontrol listesi mevcut ve potansiyel çocuk kütüphane binalarını programlamak ve planlamak için değerli bir araçtır. Önemli mekân tasarım öğelerinin gözden kaçırılmamasını sağlar

Kontrol listesi;

- Çocuk kütüphane mekânlarının programlanmasında kütüphanecilere, mimarlara, yöneticilere ve bina tasarım ekibinin diğer üyelerine yardımcı olmayı,
- Kütüphane tasarımında ihtiyaç duyulan tüm mekânların ve fonksiyonlarının yer aldığından emin olmak için tasarım sürecinin çeşitli aşamalarında rehber olarak hizmet etmeyi,
- Mevcut kütüphane alanlarının değerlendirilmeyi

sağlar. Dolayısıyla, hem mevcut çocuk kütüphanelerinin değerlendirilmesinde hem de programlanmasında katkı sağlar.

Bulgular çerçevesinde ana unsurları oluşturulan kontrol listesinin literatür taramasıyla birlikte içeriği geliştirilmiştir. Ayrıca oluşturulan kontrol listesi gerekli görüldüğü durumlarda güncelleme yapılabilir.

ÇOCUK KÜTÜPHANELERİ MEKÂN TASARIMI KONTROL LİSTESİ					
			Evet	**Kısmen**	**Hayır**
BİNA PLANLAMA VE MİMARİ	**1.**	Çocuk kütüphanesinin sahip olduğu bina/alan, bulunduğu yerin nüfusu için yeterli mi?			
	2.	Çocuk kütüphanesi bağımsız bir binaya sahip mi?			
	3.	Çocuk kütüphanesinin sahip olduğu alan en az 500 m^2 mi?			
	4.	Toplum için ulaşılabilir, merkezi bir konumda mı?			
	5.	Bina gelişen ve değişen çağa bağlı olarak hizmet çeşitliliği için yeterli mi?			
	6.	Bina tasarımında planlama ve danışma ekibi oluşturuldu mu?			
	7.	Planlama ekibinde proje yöneticisi (mimar), mühendis (inşaat, elektrik, makine, enerji ve çevre), iç mimar, peyzaj mimarı yer alıyor mu?			
	8.	Danışma ekibinde kütüphaneci, çevre danışmanları, yapı biyoloğu, yapı fizikçisi, jeolog, jeodezi mühendisi, jeoloji mühendisi, imar yetkilileri ve kullanıcı temsilcisi yer alıyor mu?			
DIŞ MEKÂN ÖZELLİKLERİ	**1.**	Yerleşim yerinde kolaylıkla görülebilen kütüphaneye yönlendirici levhalar var mıdır?			
	2.	Kütüphane girişi kolay görülebilen merkezi bir yerde mi?			
	3.	Çevre tasarımı, bulunduğu yerin iklim koşullarına uygun mu?			
	4.	Çevre tasarımı görsel olarak tatmin edici ve davetkâr mı?			
	5.	Kütüphaneye ait ya da çevresinde yakın otopark var mı?			
	6.	Nitelik ve nicelik açısından engelli park yerleri var mı?			
	7.	Bisiklet park yeri (bisiklet rafı) var mı?			
	8.	Toplu taşıma durağından girişe giden güzergâh kolayca erişilebilir mi?			

İÇ MEKÂN ÖZELLİKLERİ	**1.**	Ortam çocuklar için hoş, çekici, ferah ve davetkâr mı?			
	2.	Raflar ve mobilyalar çocuklar için ölçeklendirilmiş mi?			
	3.	Çocukların erişebileceği kitap veya oyun seçebilecekleri küçük bölmeler var mı?			
	4.	Bebek bakım odası var mı?			
	5.	Binaya bebek arabası, puset… vb. araçlarla giriş uygun mu?			
	6.	Çocuklar için ölçeklendirilmiş ayrı tuvalet var mı?			
	7.	Mobilya ve ekipmanlardaki keskin, sivri köşeler ve kenarlar ortadan kaldırıldı mı?			
	8.	Yumuşak, esnek ve kullanımı rahat mobilyalar var mı?			
	9.	Yetişkinler için rahat mobilya (koltuk, sandalye vb.) var mı?			
	10.	Farklı oturma seçenekleri(sandalye, tabure, banklı oturma alanları…) var mı?			
	11.	Çocukların yaşlarına uygun çeşitli boyutta ve şekillerde masalar var mı?			
	12.	Danışma masasının büyüklüğü çocuklara uygun mudur?			
	13.	Zemin kaplaması, çocuklar için güvenli mi?			
	14.	Mobilya yüzeyleri ve zemin kolayca temizleniyor mu?			
	15.	Personel, mekânın görsel olarak kontrolünü sağlayabiliyor mu?			
	16.	Kütüphane içinde alanları yönlendiren tabelalar yeterli mi?			
	17.	Oyun alanları diğer kütüphane işlevlerine müdahale etmeyecek şekilde tasarlanmış mı?			
	18.	Çocuk için kart veya çevrimiçi katalog terminali var mı?			
	19.	İç kaplamalar ve malzemeler akustiği iyileştiriyor mu?			
	20.	Kütüphane toplantı, oyun, müzikal gibi etkinlikler için kullanımına uygun mudur?			

YAPI SİSTEMLERİ	**1.**	Sıcaklık ve nem, merkezi olarak kontrol edilebilir mi?			
	2.	Bina içindeki iklimlendirme sistemi var mı?			
	3.	Pencereler açılabilir mi?			
	4.	Bina, sıcaklığın verimli bir şekilde korumak için uygun şekilde yalıtıldı mı?			
	5.	Havalandırma sistemi var mı?			
	6.	Tüm alanlardaki aydınlatma yeterli mi?			
	7.	Ortam aydınlatması ihtiyaca göre ayarlanabilir mi?			
	8.	Bina içindeki ses yalıtımı yeterli mi?			
	9.	Ses geçirmez alanlar mevcut mu?			
	10.	Kullanıcı ve personel alanları arasında akustik bir ayrım var mı?			
GÜVENLİK	**1.**	Bina deprem bölgesinde bulunuyorsa, tüm sismik koruma önlemleri alınmış mı?			
	2.	Bina, duman dedektörleri de dahil olmak üzere bir yangın algılama sistemi ile korunuyor mu?			
	3.	Yangın hortumları ve yangın söndürücüler yeterince dağıtılmış ve taşınabilir mi?			
	4.	Sprinkler sistemi var mı?			
	5.	Malzeme hırsızlığı tespit sistemi var mı?			
	6.	Lavabo, tuvalet ve pisuar sayısı yerel yönetmeliklere uygun mu?			
	7.	Kadın, erkek ve çocuk için tuvalet seçenekleri var mı?			
	8.	Tüm sıhhi tesisat ve tuvalet tesisleri ADA yönergelerini uygun mu?			
	9.	Asansörler ADA yönergelerine uygun mu?			

KAYNAKÇA

Aabø, S., ve Audunson, R. (2012). Use of library space and the library as place. *Library & Information science research*, *34*(2), 138-149.

Aggleton, J. (2018). Where are the children in children's collections? An exploration of ethical principles and practical concerns surrounding children's participation in collection development. *New Review of Children's Literature and Librarianship*, *24*(1), 1-17.

Akarsu, F. (1984). Piaget'ye göre çocukta mekân kavramının gelişimi. *Mimarlık*, *84*(9), 31-33.

Akın, G. ve Koca Özer, B. (2004). Ergonomik tasarım ve tasarımda ergonomik kriterler. *Standard Ekonomik ve Teknik Dergisi*, *43*(510), 79-83.

Alga, R. (2005). *Yaşam döngüsüne bağlı olarak konut tasarımını etkileyen faktörler*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Apaydın, S. (2012). *Ofislerde aydınlatma tasarımının sürdürülebilirlik açısından mekân tasarımına etkileri*. (Yüksek Lisans Tezi). Haliç Üniversitesi, İstanbul.

Arayıcı, O. (2015). *Mekân ve Tasarım Üzerine Tanımlar.* İstanbul: Ege Basım.

Arıkan, R. (1995). *Araştırma teknikleri ve rapor yazma*. Ankara: Tutibay Yayınları.

Atik, D. A. (2019). *Mekân tasarımında renk ve kültür ilişkisinin incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, İstanbul.

Baksi, S. (2018). *Çocukların mekân algısının yaşam çevresi üzerinden incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.

Balanlı, A. ve Küçükcan, B. (1999, Ekim). *Yapı biyolojisi ve üniversite kütüphanesi kullanıcısı*. 21. Yüzyılda Üniversite Kütüphanelerimiz Sempozyumu, Edirne.

Balint, T. S. (2016). *Design space for space design: Humanly {S:pace} constructs across perceptual boundaries*. (Doktora Tezi). Royal College of Art, London.

Bayrakdar, G. (2016). *İşyerlerinde aydınlatma koşullarının iş sağlığı ve güvenliği yönünden değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış uzmanlık tezi). T. C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü, Ankara.

Bedir Erişti, S. D., Kuzu, A., Kabakçı Yurdakul, I., Akbulut, Y. ve Kurt, A. A. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Bilir, S. (2013). *Mekân tasarımında kavram geliştirme sürecine analitik bir yaklaşım*. (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Bon, I., Cranfield, A. ve Latimer, K. (Ed.). (2011). *Designing library space for children*. Berlin, Münih: IFLA Publications.

Burkut, E. B. (2019). Çocuk kütüphanelerinin mekânsal tasarım süreci: Mimarisi ve iç mekân tasarım analizi. *Dünyanın İyiliği İçin Çocuk Kütüphaneleri* içinde (ss. 311-350). İstanbul: Hiperyayın.

Cengiz, E. (2017). *Halk kütüphanelerinde derme geliştirme politikaları: Türkiye'de halk kütüphaneleri üzerine bir değerlendirme*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Cevher, N. (2015). *Ankara'daki halk kütüphanesi çocuk bölümlerinin çocukların okuma alışkanlığındaki rolü*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Cevizci, A. (2013). *Felsefe sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları.

Coates, M., Brooker, G. ve Stone, S. (2011). Görsel iç mimarlık sözlüğü. İstanbul: Literatür.

Coşkun Sayer, R. (2007). *Çocuk kütüphanelerinde elektronik yayınların kullanımı ve yaygınlaştırılması*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.

Çatak Oylum, N. (2014). Marka-iç mekân ilişkisinin tüketim kavramı ve hizmet sektörü çerçevesinde değerlendirilmesi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, *13*(26).

Çukur, D. ve Güller Delice, E. (2011). Erken çocukluk döneminde görsel algı gelişimine uygun mekân tasarımı. *Aile ve Toplum Dergisi*, *12*(7), 25-36.

Demir, G. (2017). Oldenburg'un üçüncü mekân paradigması bağlamında kütüphane mekânının sorgulanması. *Bilgi Dünyası*, *18*(2), 195-223.

Demircan, C. (2006). Türkiye'deki çocuk kütüphanelerinin halk kütüphanelerine devredilmelerinden önceki niceliksel durum (1995-2000). *Türk Kütüphaneciliği*, *20*(2).

Department of Justice's. Americans with Disabilities Act. (2010). https://www.ada.gov/ (Erişim tarihi: 23.05.2021)

Dinçer, A. (2011). *Konutlarda mekân tasarımı kriterlerinin görsel algılama açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Haliç Üniversitesi, İstanbul.

Dursun, B. ve Altay, A. (2013). Trakya'daki İl Halk Kütüphanesi binaları için optimum aydınlatma tasarımı önerileri. *Kütüphanelerde Mekân Tasarımı* içinde . 3. Halk Kütüphaneciliği Sempozyumu, Muğla, Bodrum: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler Yayımlar Genel Müdürlüğü.

Eraslan Özdağ, S. (2018). *Mekân tasarımında kavramsal tema (konsept) kavramı*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.

Ergen, B. (1996). *Ergonomik açıdan ödünç verme hizmeti*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Ersoy, A. ve Yılmaz, B. (2009). Yaşam boyu öğrenme ve Türkiye'de halk kütüphaneleri. *Türk Kütüphaneciliği*, *23*(4), 803-834.

Ertek, H. (1994). *İç mekân temel tasarım ilkelerine bir yaklaşım*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Feinberg, S. ve Keller, J. R. (2010). *Designing space for children and teens in libraries and public places*. Chicago: American Library Association.

Genel Türkçe Sözlük (2021). Kütüphane. https://sozluk.gov.tr/ (Erişim Tarihi: 20.07.2021).

Genel Türkçe Sözlük (2021). Mekân. https://sozluk.gov.tr/ (Erişim Tarihi: 20.07.2021).

Genel Türkçe Sözlük (2021). Ölçü. https://sozluk.gov.tr/ (Erişim Tarihi: 20.07.2021).

Gezer, H. (2008). Mekân ve mekânın algılanması. *Mimarlıkta Malzeme,* (7).

Gönen, M., Temiz, N. ve Akbaş, S. C. (2015). Erken çocukluk döneminde çocuk kütüphanelerinin rolü ve önemi: Bir kütüphane programı örneği. *Milli Eğitim Dergisi, 44*(208), 76-89.

Güç, B., Gençel, Z. ve Karadayı, A. (2013). Mekân, algı ve biliş bağlamında hastane tasarım dilini anlamak: SDÜ Hastanesi örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 17*(1), 133-146.

Gürbüz, M. ve Ekici, S. (Çev.). (2007). *IFLA bebekler ve küçük çocuklar için kütüphane hizmetleri rehberi* (No: 100). IFLA (International Federation and Library Associations and Institutions).

Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği. (2012). T.C. Resmi Gazete, 28170, 11 Ocak 2012.

Hanson, A., ve Abresch, J. (2016). Socially constructing library as place and space. In *The future of library space*. Emerald Group Publishing Limited.

Hazırlar, M. A. (2004). *Halk kütüphanelerinde iç mimari*. (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

IFLA (International Federation and Library Associations and Institutions). (2018). IFLA guidelines for library services to children aged 0-18.

IFLA Halk Kütüphaneleri Seksiyonu. (1987). *Halk kütüphaneleri için hizmet kılavuzu*. (Sevgi Hısım, Çev.)Kütüphanecilik Dizisi. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphanler Yayımlar Genel Müdürlüğü.

IFLA. (2003). The background text to the guidelines for children's libraries services.

IFLA. (2011). Çocuk kütüphanesi hizmetleri için ilkeler. *Türk Kütüphaneciliği*, *25*(4), 545-552.

IFLA/UNESCO. (2004). H*alk kütüphanesi hizmeti: Gelişim için IFLA/UNESCO ilkeleri*. (B. Yılmaz, Çev.). İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi.

İmar Kanunu. (1985, 9 Mayıs). *Resmi Gazete* (Sayı: 18749).

İş Kanunu. (2003, 22 Mayıs). *Resmi Gazete* (Sayı: 25134).

İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu. (2012, 20 Haziran). *Resmi Gazete* (Sayı: 28339)

Kahraman, M. F. (2013). *Türkiye'de antropometrik verilere göre ofiste ergonomik işyeri tasarımı*. (Yayımlanmamış uzmanlık tezi). Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Ankara.

Kakırman Yıldız, A. (2019). Çocuk kütüphanelerinin temel hizmet ilkeleri. *Dünyanın iyiliği için çocuk kütüphaneleri* içinde (ss. 13-38). İstanbul: Hiperyayın.

Kaya, Ö. ve Özok, A. F. (2017). Tasarımda antropometrinin önemi. *Mühendislik Bilimleri ve Tasarım Dergisi*, 309-316.

Kayan, H. Z. ve Tekin, Ç. (2013). İç mekânda işitsel konfor ve estetik. *Mekân Tasarımında Endüstriyel Boyut* içinde (ss. 210-221). 3. Ulusal İç Mimarlık Sempozyumu, sunulmuş bildiri, İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.

Koç, B. (2012). *Çocuklar için tasarlanan mekânlarda bilişsel sınırlar*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Korur, S., Sayın, S., Oğuzalp, E. H. ve Korkmaz, S. Z. (2006). Konutlarda kullanıcı gereksinmelerine bağlı olarak yapılan cephe müdahalelerinin fiziksel çevre kalitesine etkisi. *Selçuk Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, *21*(3-4).

Kuban, D. (2002). *Mimarlık kavramları: Tarihsel perspektif içinde mimarlığın kuramsal sözlüğüne giriş* (6. bs.). İstanbul: Yem Yayınları.

Kurban, H., Kaygın, B. ve Tankut, A. N. (2016). Mobilya tasarımında antropometrik ölçü ve ergonomik analizlerin kullanımı. *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, *6*(13), 313-320.

Kutlu, R. (2018). Çevresel faktörlerin mekân kalitesi ve insan sağlığına etkileri. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication (TOJDAC), 8*(1).

Kutsal Göllü, S. ve Canbay Türkyılmaz, Ç. (2019). Kent meydanlarının ergonomik ölçütler açısından değerlendirilmesi: Kadıköy Rıhtım Meydanı örneği. *Ergonomi*, *2*(1), 32-48.

Küçükcan-Balkaş, B. (2005). *Üniversitelerde kütüphane binaları kullanım verimliliğinin yapı biyolojisi açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Lushington, N. (2008). *Libraries designed for kids*. London: Neal-Schuman Publishers.

Milli Eğitim Bakanlığı. (2014). Temel Eğitim Genel Müdürlüğüne bağlı okul öncesi ve ilköğretim eğitim kurumlarında kullanılan temel donatım malzemeleri asgari standartları.

Muscogiuri, M. (2013). Design public spaces for kulture and people. *3. Halk Kütüphaneciliği Sempozyumu* içinde . Kütüphanelerde Mekân Tasarımı, sunulmuş bildiri, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Odabaş, H. ve Akkaya, M. A. (2020). *Bilgi merkezlerinde mekân: Değişen beklentiler ve mimari anlayış ışığında yönelimler*. İstanbul: Hiperyayın.

Oğuz, D., Çakcı, I., Sevimli, G. ve Özgür, Ş. (2010). Yaslı bakım evlerinde dış mekân tasarımı. *Yaşlı Sorunları Arastırma Dergisi, 3*(1-2), 23-33.

Onat, Z. (1989). *Halk kütüphanelerinin mekânsal organizasyonu*. (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Orhan, A. (2001). *Yapıların boyutsal biçimsel özellikleri ile insan sağlığı ilişkisi*. (Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Önal, H. İ. (2015). Yaratıcı kütüphanelerde yenilikçi bilgi hizmetleri. Prof. Dr. İrfan Çakın'a armağan içinde (ss. 162-174). Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü.

Özdamar, K., Odabaşı, Y., Hoşcan, Y., Bir, A. A., Kırcali-İftar, G., Özmen, A. ve Uzuner, Y. (1999). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Özkan, A. (2007). *İç mekân tasarımı kuram ve yöntemleri ışığında günümüz Türk iç mekân tasarımcıları ve tasarım anlayışlarına bir yaklaşım*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Özsavaş, N. (2016). İç mekân tasarımında renk algısı. *Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi, 9*(18).

Özturan, Ö. (2010). Teknolojik gelişmelerin iç mekân biçimlenişine etkisi. *Bir Kullanıcı, Bir Mekân, Bir Ürün* içinde. Tasarımda Genç Bakışlar Ulusal Sempozyumu, İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi.

Öztürk, Ö. (2009). *Ev kavramı ve çocuklarda konut çevresinin algılanması*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Piaget, J. ve Inhelder, B. (1997). *The child's conception of space*. (F. J. Langdon ve J. L. Lunzer, Çev.). London and Newyork: Routledge.

Pinto, M. R., De Medici, S., Zlotnicki, A., Bianchi, A., Van Sant, C. ve Napou, C. (1997). Reduced visual acuity in elderly people: The role of ergonomics and gerontechnology. *Age and Ageing*, *26*(5), 339-344.

Polat, C. (2019). Çocuk kütüphanelerinde bilgi okuryazarlığı becerilerinin kazandırılması. A. Kakırman Yıldız (Ed.), *Dünyanın İyiliği için Çocuk Kütüphaneleri* içinde (ss. 137-173). İstanbul: Hiperyayın.

Salgır, A. (1952). Çocuk kütüphaneleri. *Türk Kütüphaneciliği*, *1*(2), 140-142.

Saydam, V. ve Sağlık, Ö. (2015). İstanbul'daki Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı halk ve çocuk kütüphanelerinin iç ve dış mekân açısından incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, *44*(208), 61-75.

Smith, P. S. (2011). Managing innovation: Creating anythink. *Journal of Library Innovation*, *2*(1), 5-7.

Sofuoglu, S. D. ve Kuşçuoğlu, M. Ö. (2009). Çocuk ve mobilya. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi* içinde (C. 1, ss. 101-107). I. Ulusal Batı Karadeniz Ormancılık Kongresi, Bartın: Bartın Orman Fakültesi Dergisi.

Somerville, M. M., & Brown-Sica, M. (2011). Library space planning: a participatory action research approach. *The Electronic Library*, *29*(5), 669-681.

Şpat, S. (2017). *Teknolojinin iç mekân tasarımına etkileri ve toplumsal yansımaları*. (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Tandoğan, O. (2014). Çocuk için daha yaşanılır bir kentsel mekân: Dünyada gerçekleştirilen uygulamalar. *Megaron*, *9*(1), 19-33.

Toffler, A. (1981). *Üçüncü dalga*. İstanbul: Altın kitaplar.

Tonta, Y. (2009). Dijital yerliler, sosyal ağlar ve kütüphanelerin geleceği. *Türk Kütüphaneciliği*, *23*(4), 742-768.

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Mimarlar Odası Serbest Mimarlık Hizmetlerini Uygulama, Tescil ve Mesleki Denetim Yönetmeliği. (2005).

Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Kitap Şifahanesi ve Arşiv Dairesi Başkanlığı. (t.y.). Kütüphane ve arşiv depo mobilyaları.

UNICEF (United Nations International Children's Emergency Fund). Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (2004).

Villarouco, V., Soares, M., Costa, A. ve Andreto, L. (2012). Evaluation of a work space based on an ergonomic design methodology of the built environment. *Theoretical Issues in Ergonomics Science*, *13*(2), 203-224.

Yağcı, Y. (2007). Çocuk ve gençlerin kitaba ulaşmasındaki köprüler. *Türk Kütüphaneciliği*, *21*(1), 62-71.

Yapı Denetim Hakkında Kanun. (2001, 29 Haziran). *Resmi Gazete* (Sayı: 24461).

Yapı İşlerinde İşçi Sağlığı ve Güvenliği Tüzüğü. (1974, 12 Eylül). Resmi Gazete (Sayı: 15004).

Yararel. (2019). Ofis tasarımında ergonomik ve antropometrik etkenler. *Mimarlık ve Yaşam Dergisi*, *4*(1), 141-153.

Yazgan İnanç, B., Kılıç Atıcı, M. ve Bilgin, M. (2018). *Gelişim psikolojisi 1: Bebeklik, çocukluk ve ergenlik* (14. bs.). Ankara: Pegem Akademi.

Yazgan Serinkaya, E. ve Nakışçı, G. (2019). Ofis iç mekân tasarımında renk kullanımının mekân algısına etkileri. *Yakın Mimarlık Dergisi*, *2*(2).

Yeşiltaş, K. (2000). *Kütüphanelerde bütçe yönetimi ve bir örnek: Koç Üniversitesi Kütüphanesi bütçe yönetimi sistemi analizi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Yıldırım Erniş, İ. I. (2012). *Fiziksel elemanların yüzer yapılarda mekân algısına olan etkileri: Çevre ve insan davranışı ilişkisi bağlamında irdelenmesi*. (Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Yıldırım, K., Döngel, N. ve Gürleyen, L. (2007). Konut iç mekân donatı elemanlarının tasarımında teknolojik ürünlerin etkisinin belirlenmesi. *Politeknik Dergisi, 10*(2), 197-204.

Yılmaz, E. (2019). Yaşayan çocuk kütüphaneleri. A. Kakırman Yıldız (Ed.), *Dünyanın İyiliği için Çocuk Kütüphaneleri* içinde (ss. 39-89). İstanbul: Hiperyayın.

Yılmaz, G. (2010). *Çocukta mekân algısının gelişiminde masalın etkisi/önemi*. (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Zorlu, T. (2017). Yaşlılar için konutta iç mekân tasarımı ve ergonomi. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, *10*(2), 40-53.

EKLER

Ek 1- KYGM'ye Bağlı Çocuk Kütüphanelerinde Çalışan Personele Sorulan Sorular

Çocuk Kütüphanelerinde Mekân Tasarımı

Değerli katılımcı,

Bu anketten elde edilen bulgular, "Çocuk Kütüphanelerinde Mekân Tasarımı ve Türkiye'deki Çocuk Kütüphaneleri" konulu yüksek lisans tezi kapsamında kullanılacaktır.

Çalışmanın genel amacı, Türkiye'deki çocuk kütüphanelerinde çalışan kütüphanecilerden çocuk kütüphanelerinin mekân tasarımını değerlendirmelerini saptamak ve bu bilgiler doğrultusunda kontrol listesi geliştirmektir.

Araştırmada katılımcıların kimlik bilgilerine yer verilmeyecek ve/veya gizli tutulacaktır.

Anket formunu cevaplayarak araştırmaya katkı sağladığınız için teşekkür ederim.

Merve Çimentepe

Çankırı Karatekin Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü/Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü

mervecmntp@gmail.com

1. Kütüphaneniz binası bağımsız çocuk kütüphanesi midir?
   a. Evet b. Hayır
2. Bina kütüphane olarak mı planlanmıştır?
   a. Evet b. Hayır
3. Binada kütüphane dışında hizmet veren kamu/özel kuruma ait başka bir birim var mıdır? (Cevabınız Hayır ise 5. Soruya geçiniz)
   a. Evet b. Hayır
4. Çocuk Kütüphanesi tarafından kullanılan yaklaşık fiziksel alan ne kadardır?
   a. 500 m^2 altında
   b. 501 ila 1000 m^2

c. 1001 ila 1500 m^2
d. 1501 ila 2000 m^2
e. 2001 ila 3000 m^2
f. 3000 m^2 üzerinde

5. Binanın toplam fiziksel alanı ne kadardır?

…… m^2

6. Kütüphane toplumdaki herkesin ulaşabileceği bir konumda mı bulunuyor?
   a. Evet b. Kısmen c. Hayır
7. Yerleşim yerinde kolaylıkla görülebilen kütüphaneye yönlendirici levhalar var mıdır?
   a. Evet b. Kısmen c. Hayır
8. Kütüphane girişi kolay görülebilen merkezî bir yerde midir?
   a. Evet b. Kısmen c. Hayır
9. Kütüphaneye ait ya da çevresinde yakın otopark var mıdır?
   a. Evet b. Hayır
10. Kütüphanede yangın merdiveni var mıdır?
    a. Evet b. Hayır
11. Bina içindeki ses yalıtımı yeterli mi?
    a. Evet b. Kısmen c. Hayır
12. Bina içindeki aydınlatma yeterli midir?
    a. Evet
    b. Kısmen
    c. Hayır
13. Bina içindeki iklimlendirme koşulları yeterli mi?(Mevsim fark etmeden sıcaklık ve nem oranı)
    a. Evet b. Kısmen c. Hayır
14. Bina içinde çocukların güvenliğine ilişkin önlemler yeterli midir?
    a. Evet b. Kısmen c. Hayır
15. Binada hırsızlık için önlemler var mı?
    a. Evet b. Kısmen c. Hayır
16. İç ve dış tasarımda engellilerin kullanımı dikkate alınmış mıdır?
    a. Evet b. Kısmen c. Hayır

17. Çocuk Kütüphanesinde çocuklar için ayrı tuvalet var mıdır?
    a. Evet b. Hayır
18. Çocuk Kütüphanesinde ebeveynler ve personel için ayrı bir tuvalet bulunuyor mu?
    a. Evet b. Hayır
19. Çocuk Kütüphanesinin içinde zemin kaplaması nedir?
    a. Halı kaplı
    b. Kısmen halı kaplı (lütfen nerede olduğunu belirtin: _____ ____)
    c. Halı kaplı değil
20. Çocuk kütüphanesinde ortamı çekici, ferah ve davetkâr tutan renkler mi kullanılıyor?
    a. Evet b. Kısmen c. Hayır
21. Çocukların etrafında hareket edebilecekleri yumuşak, esnek ve kullanımı rahat mobilyalar bulunuyor mu?
    a. Evet b. Kısmen c. Hayır
22. Farklı oturma tercihlerini karşılamak için oturma seçenekleri(sandalye, tabure, banklı oturma alanları…) bulunuyor mu?
    a. Evet b. Kısmen c. Hayır
23. Çocukların yaşlarına uygun çeşitli boyutta ve şekillerde masalar var mı?
    a. Evet b. Kısmen c. Hayır
24. Rafların tasarımında mevcut alan verimli kullanılıyor mu?
    a. Evet b. Kısmen c. Hayır
25. Danışma masasının büyüklüğü çocuklara uygun mudur?
    a. Evet b. Kısmen c. Hayır
26. Kütüphane içinde alanları yönlendiren tabelalar yeterli mi?
    a. Evet b. Kısmen c. Hayır
27. Kütüphane toplantı, oyun, müzikal gibi etkinlikler için kullanımına uygun mudur?
    a. Evet b. Kısmen c. Hayır
28. Çocuk Kütüphanesindeki alanlar, kütüphanecinin alanı kullanan tüm çocukların görsel kontrolünü sağlayacak şekilde midir?
    a. Evet b. Kısmen c. Hayır

29. Çocuk Kütüphanesi bebeklere hizmet veriyor mu?

a. Evet b. Kısmen c. Hayır

30. Kütüphanenin dermesi değerlendirilirse bebeklere uygun derme var mı?

a. Evet b. Kısmen c. Hayır

31. Binaya bebek arabası, puset… vb. araçlarla giriş uygun mudur?

a. Evet b. Kısmen c. Hayır

32. Bebek bakım odası mevcut mudur?

a. Evet b. Hayır

33. Çocuk Kütüphanesi ebeveynlere hizmet veriyor mu?

a. Evet b. Kısmen c. Hayır

34. Çocuk Kütüphanesine yeterince ebeveyn geliyor mu?

a. Evet b. Kısmen c. Hayır

35. Çocuk Kütüphanesi ya da hizmetleri için ayrı bir bütçe tahsis ediliyor mu?

a. Evet b. Hayır

36. Çocuk Kütüphanesine ayrılan bütçe yeterli mi?

a. Evet b. Kısmen c. Hayır

37. Çocuk Kütüphanesi ya da hizmetleri için bütçeyi nasıl sağlıyorsunuz?

a. Merkezi bütçe
b. Yerel yönetimlerden alınan destek
c. Bağış
d. Devlet destekleri
e. Sponsorluk
f. Yayınevleri
g. Diğer

(Belirtiniz:…….)

38. Çocuk Kütüphanesinde kaç personel çalışıyor?

……

39. Çalışan personelin kaç tanesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü mezunudur?

…….

40. Hangi bölümden mezun oldunuz?(Üniversite/Bölüm)

……..

41. Çocuk Kütüphanesini isteyerek mi tercih ettiniz?

a. Evet b. Kısmen c. Hayır

42. Aşağıdaki ifadelerle ilgili görüşlerinizi işaretleyiniz.

		Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
1.	Çocuk kütüphanesi kullanıcılar tarafından yoğun olarak kullanılmaktadır.					
2.	Kütüphane, çocukları kütüphanede dolaşmaya ve zaman geçirmeye teşvik etmektedir.					
3.	Çocuk kütüphanesi çocuklarda okumaya hazır olmanın teşvik edilmesinde rol oynamaktadır.					
4.	Kütüphane, çocukların kitap ve materyal alabileceği, onları kolayca kullanabileceği bir mekâna sahiptir.					
5.	Bir çocuğun okumaya yönelik tutumu, çocuğun okumayı öğrenmesinde önemli bir faktördür.					
6.	Kütüphanenin fiziksel ortamı, kütüphane amaçlarına ve hedeflerine ulaşılmasına katkıda bulunur.					
7.	Fiziksel çevre, güler yüzlü hizmet algısına katkıda bulunabilir.					
8.	Kullanıcılar çocuk kütüphanesinin çekici, ferah ve davetkâr bir mekân tasarımına sahip olmadığını düşünmektedir.					
9.	Çocuk kütüphanesinin mimarîsi ve iç tasarımı çocukları cezbedici niteliktedir.					

10.	Kütüphanenin çevre tasarımı çocuklara uygundur.						
11.	Kütüphane binaları yeşil kütüphane anlayışına uygundur.						
12.	Çocuk kütüphanesinde fiziksel ortamında aşağıdaki özellikleri sağlamak önemlidir:						
	a.	Çocuk için kişisel alan					
	b.	Her çocuğun kendi "mekânı"nı kurabilme yeteneği					
	c.	Özel köşe ve/veya muhafaza sağlayan düzenlemeler (mahremiyet)					
	d.	Çocuğu çevreyi keşfetmeye davet eden alan (keşif)					
13.	Çocuk kütüphanesi fiziksel alan olarak yeterlidir.						
14.	Kütüphanede çalışanlar için yemek yeme ve dinlenme yeri vardır.						
15.	Kütüphaneciler ve diğer çalışanlar için yeterli çalışma alanları vardır.						

Ek 2: Çankırı Karatekin Üniversitesi Etik Kurul Anket Değerlendirme Formu

T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
ETİK KURUL DEĞERLENDİRME FORMU

Toplantı No:	20
Araştırmanın Yürütücüsü:	Merve ÇİMENTEPE
Araştırmanın Başlığı:	Çocuk Kütüphanelerinde Mekân Tasarımı ve Türkiye'deki Çocuk Kütüphaneleri İçin Bir Model Önerisi
Karar Tarihi:	05-12-2019
Kurul Görüşü:	

SONUÇ: Kabul Edilmiştir. Araştırmanın/Projenin uygulanabilirliği konusunda bilimsel araştırmalar etiği açısından bir sakınca yoktur.

Başkan
Prof. Dr. Murat ARI
İMZA

Üye
Prof. Dr. Ali YİĞİT
İMZA

Üye
Doç. Dr. Ela CANBOLAT
İMZA

Üye
Dr. Öğr. Üyesi Haydar KOÇ
İMZA

Üye
Öğr. Gör. Fatma Tayhan KARTAL
İMZA

Üye
Dr. Öğr. Üyesi İbrahim AKYOL
İMZA

Üye
Avukat Mehmet ÇAKMAK
İMZA

Çankırı Karatekin Üniversitesi

Ek 3: Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü Anket İzin Formu

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü

Sayı : 84872991-044-E.73224 23.01.2020
Konu : Anket İzni

Sayın Merve ÇİMENTEPE

İlgi : 09.01.2020 tarihli başvurunuz.

" Çocuk Kütüphanelerinde Mekân Tasarımı ve Türkiyedeki Çocuk Kütüphaneleri İçin Bir Model Önerisi" konulu anketin Genel Müdürlüğümüze bağlı olarak hizmet vermekte olan İl Halk Kütüphanelerinin çocuk bölümlerinde ve bağımsız Çocuk Kütüphanelerinde uygulanmasına ilişkin ilgi dilekçeniz ve ekleri incelenmiştir.

Söz konusu anketin 2012/7 sayılı Kütüphane Hizmet Esasları Genelgesi 4. Maddesi gereğince ilgili kütüphane müdürlüklerinin denetiminde ve koordinasyonunda yapılması uygun görülmüş olup, anket sonuçlarına yönelik hazırlanacak olan raporun bir kopyasının Bakanlığımıza gönderilmesi konusunda bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

e-imzalıdır
Hamdi TURŞUCU
Bakan a.
Genel Müdür

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı	Merve ÇİMENTEPE
Doğum Yeri	Babadağ
Doğum Tarihi	22.09.1995

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Ünivesite	Çankırı Karatekin Üniversitesi
Fakülte	Edebiyat Fakültesi
Bölüm	Bilgi ve Belge Yönetimi

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurum	Burdur İl Halk Kütüphanesi
Görevi/Pozisyonu	Kütüphaneci
Tecrübe Süresi	1 yıl 5 ay

İLETİŞİM

Adres	Burdur İl Halk Kütüphanesi Merkez/BURDUR
E-mail	mervecmntp@gmail.com